

BrEKKEncs

**Megalapozó tanulmány az
Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
napközbeni gyermekfelügyelet
kialakításához**

KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS
MINISZTERIUM

**MEGALAPOZÓ TANULMÁNY
AZ ESZTERHÁZY KÁROLY KATOLIKUS EGYETEM
NAPKÖZBENI GYERMEKFELÜGYELETÉNEK
KIALAKÍTÁSÁHOZ**

**MEGALAPOZÓ TANULMÁNY
AZ ESZTERHÁZY KÁROLY KATOLIKUS EGYETEM
NAPKÖZBENI GYERMEKFELÜGYELETÉNEK
KIALAKÍTÁSÁHOZ**

Szerkesztő

Szebeni Rita és Hanák Zsuzsanna

LICEUM
K I A D Ó

Eger, 2024

Lektor:
dr. Mező Katalin

Nyelvi lektor
Báthory Kinga

ISBN 978-963-496-287-8

A kiadásért felelős
az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem rektora
Megjelent az EKKE Líceum Kiadó gondozásában
Kiadóvezető: Nagy Andor
Felelős szerkesztő: Kusper Judit
Tördelés: Csombó Bence
Borítóterv: Dankó Márton

Megjelent: 2024-ben

TARTALOM

Bevezető, a napközbeni gyermekfelügyelet kialakításának célja, feladata, küldetésnyilatkozata az Eszterházy Károly Katolikus Egyetemen.....	7
<i>Szebeni Rita</i>	
Egyházi fenntartású napközbeni gyermekfelügyelet gyakorlati tevékenysége.....	9
<i>Novák István</i>	
A napközbeni gyermekfelügyeletben 20 hetes kortól 3 éves korig ellátott gyermekek gondozási igényei és a gondozás módszertani gyakorlata	25
<i>Kecskeméti-Székely Katalin Zsuzsa</i>	
A 3 éves kor alatti gyermekek napközbeni gyermekfelügyeletének elméleti és speciális módszertani tartalmai az Eszterházy Károly Katolikus Egyetemen.....	33
<i>Hanák Zsuzsanna</i>	
A 3–6 éves kor közötti gyermekek napközbeni gyermekfelügyeletének elméleti és speciális módszertani tartalmai az Eszterházy Károly Katolikus Egyetemen.....	39
<i>Taskó Tünde – Gál Judit</i>	
A 7–10 éves kor közötti gyermekek gyermekfelügyeletének elméleti és speciális módszertani tartalmai az Eszterházy Károly Katolikus Egyetemen	49
<i>Dorner László – Homoki Erika</i>	
A gamifikáció motivációs eszköztára gyermekfelügyelet során	61
<i>Mester Dolli</i>	
0–14 év közötti gyerekek balesetvédelme	73
<i>Fürné Mosoni Anita</i>	
A gyermekfelügyeletet ellátók körének kiválasztása és feladatainak meghatározása.	79
<i>Szebeni Rita – Kecskeméti-Székely Katalin Zsuzsa</i>	
Nyitvatartás, a működés szervezése, a szolgáltatást végzők köre	81
<i>Szebeni Rita – Kecskeméti-Székely Katalin Zsuzsa</i>	

A napközbeni gyermekfelügyelet kialakításának gyakorlata nemzetközi szintén.....	83
<i>Tajti Emma</i>	
Összegzés, további célkitűzések.....	95
<i>Szebeni Rita</i>	

Szebeni Rita

BEVEZETŐ, A NAPKÖZBENI GYERMEKFELÜGYELET KIALAKÍTÁSÁNAK CÉLJA, FELADATA, KÜLDETÉSNYILATKOZATA AZ ESZTERHÁZY KÁROLY KATOLIKUS EGYETEMEN

Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem elkötelezetten támogatja a családbarát szemléletet és a hallgatóbarát környezet megteremtését. Az egyetem hosszú hagyományokkal rendelkező pedagógusképzése és közösség iránti felelősségvállalása jelentős szerepet játszik abban, hogy kiemelt figyelmet fordítson a kisgyermekes családok támogatására. A napközbeni gyermekfelügyelet kialakítása ezen elkötelezettség egyik legfontosabb kifejeződése, amely nemcsak a keresztény értékek mentén, hanem mint felelősségteljes munkahelyen is megvalósul.

Az egyetem felismerte, hogy a gyermekek felügyelete komoly kihívást jelenthet a dolgozó és tanuló szülők számára, ezért egy olyan megoldást kívánt létrehozni, amely megbízható, rugalmas és magas színvonalú szolgáltatást nyújt.

A napközbeni gyermekfelügyelet kialakításának elsődleges célja tehát, hogy megkönnyítse a kisgyermekes hallgatók és dolgozók mindennapjait, lehetőséget biztosítva számukra, hogy nyugodtan végezhesék tanulmányaikat és munkájukat. Az egyetem küldetése, hogy olyan támogató közösséget hozzon létre, amely minden tagja számára elérhetővé teszi a sikeres és harmonikus életvitel feltételeit. Ennek érdekében kiemelt figyelmet fordít a gyermeknevelés és a családi élet összeegyeztetésére, biztosítva ezzel a hallgatók és dolgozók számára a megfelelő háttérrel.

Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem a Családbarát Egyetem cím birtokosa, amely egyben azt is jelenti, hogy intézményünk különös hangsúlyt fektet a családok támogatására. Ennek egyik kiemelkedő példája lehet a napközbeni gyermekfelügyelet, amely lehetővé teszi, hogy a kisgyermekes szülők könnyebben össze tudják hangolni tanulmányaikat, munkájukat és családi kötelezettségeiket. Egyetemünk hitvallása, hogy a család és a tanulmányok nem állhatnak egymással szemben, hanem egymást kiegészítve, harmonikusan kell működniük. Ennek érdekében számos olyan intézkedést vezetünk be, amelyek segítik a kisgyermekes hallgatók és dolgozók életét. A napközbeni gyermekfelügyelet révén olyan környezetet teremtünk, ahol a hallgatók és dolgozók gyermekeiket biztonságban tudhatják, miközben ők az oktatásra, munkára, tanulmányaikra koncentrálnak.

A napközbeni gyermekfelügyelet tartalmi és módszertani kialakítása során nagy figyelmet fordítottunk a gyermekek életkorának megfelelő fejlesztő tevékenységek

és programok biztosítására. Ezen programok célja, hogy ösztönözzék a gyermekek kognitív, szociális, érzelmi és fizikai fejlődését, miközben figyelembe veszik egyéni szükségleteiket és érdeklődési köreiket. A gyermekfelügyelet feladatai közé tartozik a biztonságos és támogató környezet biztosítása, ahol a gyermekek szívesen töltik idejüket, és ahol lehetőségük van játszani és fejlődni. Az egyetem fontosnak tartja, hogy a gyermekekkel foglalkozó szakemberek jól képzettek és elhivatottak legyenek, akik képesek a gyermekek egyéni igényeihez igazodó, minőségi ellátást nyújtani.

Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem pedagógusképzése hosszú hagyományokra tekint vissza, és ezen hagyományok mentén építjük tovább intézményünk jövőjét. A napközbeni gyermekfelügyelet kialakítása egy újabb lépés ezen az úton, hiszen a jövő pedagógusait nemcsak szakmailag, hanem emberileg is felkészítjük a családi élet és a munka összehangolásának kihívásaira. Az egyetem elkötelezett amellett, hogy hallgatói és dolgozói számára olyan példát mutasson, amely a felelős és gondoskodó magatartást helyezi előtérbe. Fontosnak tartja a közösségért való felelősségvállalást, melynek egyik legfontosabb eleme a kisgyermekes családok támogatása, amely nemcsak a keresztény értékek mentén, de mint felelősségteljes munkahelyen is megnyilvánul. Az egyetem célja, hogy példát mutasson a társadalom számára, és elősegítse egy olyan közösség kialakulását, amelyben minden tag számára biztosítottak a megfelelő feltételek a harmonikus életvitelhez.

Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem napközbeni gyermekfelügyelete egy újabb lépés a család- és hallgatóbarát egyetem megteremtésének útján.

Novák István

EGYHÁZI FENNTARTÁSÚ NAPKÖZBENI GYERMEKFELÜGYELET GYAKORLATI TEVÉKENYSÉGE

Bevezetés

Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem mint családbarát munkahely célul tűzte ki, hogy erősítse a családok egységét, segítse a munkavállalók családjainak az életét. Ehhez csatlakozik a Napközbeni Gyermekfelügyelet Hálózat létrehozása is egyetemünkön.

A sajátossága e projektnek, hogy egyetemi épületben, egyetemi dolgozók gyermekei számára, a katolikus egyház fenntartásában működő intézményben kerül kialakításra a gyermekfelügyeleti rendszer.

E tanulmányban a gyakorlati tevékenységre és annak keresztény alapjaira térünk ki. A jogszabályi háttér az 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról adja, annak 44./B §-a így rendelkezik:

(1) A napközbeni gyermekfelügyelet keretében – nem nevelési-oktatási céllal – a szolgáltatás nyújtója az életkornak megfelelő napközbeni ellátást biztosít

- a) a bölcsődei ellátásban, óvodai nevelésben nem részesülő gyermek számára,
- b) a kötelező óvodai nevelésben való részvétel alól felmentett gyermek számára,
- c) az óvodai nevelésben részesülő gyermek számára a kötelező óvodai nevelésben való részvételének idején kívül,
- d) az egyéni munkarenddel rendelkező tanuló számára,
- e) az iskolai oktatásban részesülő tanuló számára az Nktv. szerinti kötelező tanórai és egyéb foglalkozásokon való részvételének idején kívül, valamint a tanítási szünetekben, és
- f) az Nktv. rendelkezései szerint az általános iskolában a tizenhat óra előtt megszervezett egyéb foglalkozás alól felmentett gyermek számára.

1. A gyermekek helyzete a katolikus egyházban

Jézus a következőképpen szól a gyermekekről: „Akkor gyermekeket vittek hozzá, hogy tegye rájuk a kezét, és imádkozzék fölöttük. A tanítványok elutasították őket, Jézus azonban így szólt: Hagyjátok csak a gyermekeket, ne akadályozzátok őket, hadd jöjjenek hozzám, hisz ilyeneké a mennyek országa.”[1]

Ez a jelenet azt mutatja, hogy az ókorban elterjedt gyermekképpel szemben Jézus példaképként állítja eléink a gyermekeket. Gloviczki fogalmazza meg azon szentek szerepét, akik a keresztény pedagógiát saját életükben és életükkel váltották valóra: „Néri Szent Fülöp, a szalézi Don Bosco vagy a piarista rendet alapító Kalazanci Szent József több száz év után ma is élő és virágzó karizmával jelenítette meg és örökítette tovább a kereszténység lényegét éppen a nevelő munka által. Szigorúan értelmezve ugyanakkor nyilván sem ők, sem szent elődeik és követőik nem tettek és tehettek mást, mint hogy Jézus tanításainak megértéséhez és életre váltásához egy adott korban, élethelyzetben, feladatkörben kulcsot adtak az érdeklődő és fogékony társak, követők kezébe.” [2]

E gondolat jegyében szükséges a gyermekfelügyeletet megvalósítani a katolikus egyetem szervezésében. A régi és mai példák egymás mellett állva segítenek a gyakorlati megvalósításban, ahol a gyermek van a középpontban. A gyermek annyival több az egyházi fenntartású intézmény bármely nevelési rendszerében, amennyivel több az egyház az államnál. Vagy egészen pontosan, van egy többletfeladata, a felügyelet jellegében. Ezért amikor a szülők e rendszerben képzelik el gyermekük egy-egy napjának az eltöltését vagy akár csak egy-két órát a napból, akkor ott az egyház is jelen van, hiszen maga a keret is egyházi, az egyetem egyházi jellege miatt.

1.1. A gyermekek és a nevelés az egyházjogban

A katolikus egyház nevelési rendszerében fontos szerepet játszik az a néhány kánon, amelynek bemutatása fontos e téma szempontjából is. Az egyházi felügyeleti rendszerben ugyanis nemcsak a világi jogszabályoknak, hanem az egyházi előírásoknak is meg kell felelni.

A katolikus egyház törvénykönyve ezt írja a 793. kánonban: 1. §. A szülők és azok, akik őket helyettesítik, kötelesek és jogosultak a gyermek nevelésére. A katolikus szülőknek kötelessége és joga az is, hogy megválasszák azokat az eszközöket és intézeteket, amelyek segítségével a helyi viszonyoknak megfelelően a legjobban tudnak gondoskodni gyermekeik katolikus neveléséről.

2. §. A szülőknek joga az is, hogy éljenek a világi társadalomnak gyermekeik neveléséhez szükséges segítségével.

A 794. kánon szerint: 1. §. A nevelés feladata és joga különösképpen megilleti az egyházat, mert isteni küldetése van arra, hogy az embereket a keresztény élet teljességének elérésére segítse.

2. §. A lelkipásztorok feladata mindent megtenni, hogy az összes hívők katolikus nevelésben részesüljenek.

A 795. kánon így fogalmazza meg a nevelés célját: „Mivel az igazi nevelésnek a teljes emberi személy alakítására kell törekednie, mégpedig az ember végső céljára és a társadalmak közjára való tekintettel, a gyermekeket és a fiatalokat úgy kell kiművelni,

hogy fizikai, erkölcsi és szellemi képességeiket harmonikusan tudják kibontakoztatni, elsajátítsák a teljesebb felelősségérzetet, megtanuljanak helyesen élni a szabadsággal, és tevékenyen részt tudjanak venni a társadalmi életben.”

A fenti három kánon megfogalmazza a keresztények jogait a neveléssel kapcsolatban:

- A szülő és más, őt helyettesítő személy joga, hogy olyan intézménybe járassa gyermekét, ahol a katolikus értékek mentén történik a gyermekek felügyelete.
- Ezt a világi társadalmi eszközök igénybevételével (állami oktatás) vagy az egyházi intézmények keretén belül teheti meg. Az EKKÉ rendszerén belül megvalósuló felügyelet az egyházi szerepvállalást erősíti a társadalomban.
- A nevelés alapvető joga az egyháznak, ez a felügyelet során is meg kell hogy valósuljon.
- A felügyelet nem egyszerű megőrzés, hanem olyan foglalkozások sorozata, amely segít a különböző életkorúaknak a keresztény értékek elsajátításában.

1.2. Zsinati tanítás a nevelésről

A II. Vatikáni Zsinat (1962–1965) szerint: „A nevelők ne feledjék, hogy elsősorban tőlük függ: vajon a katolikus iskola[3] valóra tudja-e váltani céljait és kezdeményezéseit. Nagy gonddal készítsék elő a tanerőket, hogy mind evilági, mind egyházi tudományokban megfelelő tudással és képesítéssel rendelkezzenek, és jártasak legyenek a nevelés művészetében, fölhasználva fejlődő korunk legújabb eredményeit. Az egymás és a tanítványok iránt szeretettel és apostoli lelkülettel tegyenek tanúságot életükkel és tanításukkal az egyetlen Mesterről, Krisztusról.”[4] A zsinat tanítása ma is korszerű és aktuális. Az újonnan alapított napközbeni gyermekfelügyeleti hálózat feladata a szoros értelemben vett felügyelet mellett az, hogy értelmessé és értékessé tegye az ott töltött időt, a gyermek életkorára tekintettel. Ehhez hozzáértő és a gyermeket mindenekelőtt tisztelő nevelőkre van szükség. A mai modernnek nevezett kor olyan kihívásokat hoz elő, amelyekkel komoly szakemberek sem tudnak mit kezdeni. Egy ilyen intézményben számos gyakorlatot kell kialakítani például a digitális eszközök használatának korlátozására, a gyermekek között is terjedő agresszió kezelésére, valamint a családon belüli problémák feltárására, amennyiben erre lehetőség van.

A zsinat így folytatja: „Elsősorban a szülőkkel működjenek együtt; közösen vegyék figyelembe a nevelés egész területén a nemek különbözőségét, és azt a sajátos célt, melyet mindkét nem elé kitűzött az isteni gondviselés a családi és a társadalmi életben. Növendékeiket serkentsék öntevékenységre, s ha azok befejezték tanulmányaikat, álljanak mellettük tanácsal, baráti támogatással és számukra külön, igazi egyházas lelkületű egyesületek alapításával. A Szent Zsinat kijelenti, hogy e nevelők szolgálata valódi, korszerű és szükséges apostoli tevékenység, egyúttal a társadalom igazi szolgálata. Emlékezteti a katolikus szülőket kötelességükre, hogy amikor és ahol tehetik, gyermeküket katolikus iskolákra bízák, ezeket az iskolákat erejükhez mérten támogassák,

és működjének velük együtt gyermekeik javára.”[5] A zsinat szelleme már a hatvanas években azt szerette volna elérni, hogy a katolikus szülőknek legyen igénye arra, hogy a gyermekeket katolikus szellemben neveljék, és ehhez használják fel a katolikus egyház által működtetett rendszereket. Számos iskola, óvoda és egy egyetem után Egerben megvalósul az, hogy a gyermekek szükség szerinti felügyeletét az EKKE munkavállalói számára a katolikus egyház úgy biztosítja, hogy magán az egyetemen hoz létre a zsinati szellemnek megfelelően működő intézményt.

1.3. A zsinat szellemének megvalósulása a gyakorlatban

A bibliai kiválasztott tizenkét apostol[6] egy olyan közösséget jelképez, amelyben az osztályfőnök maga Jézus. Ahogyan Pál apostol is megfogalmazza, Krisztus a nevelő, a pedagógosz.[7]

Pákozdi ezt írja: „Arra a kérdésre, hogy szükség van-e pedagógusra, nekünk egyértelműen pozitív választ kell adnunk. Krisztus a pedagógosz, ő az első számú tanító, a mester, aki minden időben, így a mi korunkban is változatlan szeretettel hirdeti evangéliumát. A bölcs, kiegyensúlyozott és mértéktartó tanító és nevelő újfajta szolgálatát vállaljuk...”[8]

Fontos megemlíteni, hogy az egyházi intézményekben a közös munka arról szól, hogy a gyermekeket elvezessük Krisztushoz. Mondhatjuk azt, hogy ők az a kíváncsi tömeg, akik hol közelebbről, hol távolabbról figyelik az egyházat, mint a hegyi beszéd hallgatóságának egy része. Ahogyan Heinrich Timmerevers vechtai püspök úr fogalmazta 2011. október 24-én Jászberényben tartott beszédében: „Die Kirche ist die Schule, die Schule ist die Kirche”.

Vagyis az iskola (jelen esetben a gyermekfelügyeleti rendszer) mintegy egyházként működik, annak egy sajátos változata, a templom pedig mintegy tovább folytatja az iskolai munkát a lelki nevelés által. A püspöki beszéd arra is utal, hogy a katolikus intézmények egy olyan új alkalmat jelentenek a fiatalok megszólítására, amelyet nem szabad elszalasztanunk. Emlékezzünk arra az újszövetségi történetre, amikor Jézus találkozik a gazdag ifjúval, és elmondja neki, hogy milyen feltételek mellett nyerheti el Isten országát.[9] A gyermekfelügyelet az egyetemen pusztá léte által hirdeti ezt.

Mondhatjuk azt, hogy a katolikus felügyelet arra is szolgál, hogy Jézus megszólítsa a fiatalokat, s egy sajátos egyházi közösséget építsen fel – nem elsősorban az iskola épületében, hanem a gyermekek, fiatalok lelkében. Ez nem jelenti azt, hogy a gyermekfelügyeleti hálózat csak és kizárólag – az egyházi fenntartás miatt – vallási programokat valósít meg, hanem hogy a keresztény értékek mentén valósítja meg küldetését.

Az egyház mint látható intézmény jelenik meg a legtöbb esetben az emberek előtt. Sokszor az átlaghívő az egyháznak az intézményi arculatával találkozik. Az egyház megjelenhet mint társaság is, ahogyan a Trienti Zsinat is fogalmazta: tökéletes társaság, Societas perfecta.[10]

Éppen ezért az egyházi intézményrendszer megjelenik a katolikus nevelési intézményekben is. Ha az egyház tökéletes társaság, akkor ennek mintájára a nevelésnek is annak kell lenni. Azonban tudjuk, hogy az egyház intézményként emberi közösség is, éppen ezért számos hibával rendelkezik, amelyek azonban nem kisebbítik azt az értéket, amelyet Krisztus óta hordoz magában. Egy katolikus nevelési intézmény tökéletességre törekszik. Ezt a tökéletességet azonban számos akadály nehezíti,[11] amelyek leküzdése az egyik cél a gyermekfelügyeleti hálózatban is. Természetesen, ahogyan Jézus fogalmazza a hegyi beszédében,[12] a tökéletességre törekvés az első számú feladata az egyház tagjának, még akkor is, hogy ha ez alapján véve szinte soha nem sikerülhet.

2. Az egyház feladata a felügyeleti rendszerben

Az egyház számos feladatot vállalt újra a rendszerváltoztatás idején és 2010 után is, ezekhez újabb és újabb lehetőségeket kapott: már működő iskolákat, újonnan létrehozott óvodákat és egyetemet is 2021-ben. Az egyetemen belül egy újabb lehetőség a napközbeni gyermekfelügyeleti hálózat alapítása és működtetése. Ennek célja a felügyelet alatti nevelés, értékes programok szervezése és a katolikus értékek bemutatása.

2.1. A misztikus test mint a nevelés alapja

Az egyházat misztikus közösségként jellemezhetjük. A misztikus közösség fogalma arra utal, hogy a látható, megnyilvánuló intézményi arculatot át kell hogy hassa egy olyan belső, a titokzatosságban megmutatkozó lelki értelem, amely a Krisztus által tanított hitnek, reménynek és szeretetnek a megélésében nyilvánul meg, hiszen ennek a közösségnek nem az a funkciója, hogy egy hivatali szervezetet hozzon létre, hanem hogy benne Krisztussal találkozzon a hívő. XII. Piusz pápa *Mystici corporis* enciklikájában a misztikus test teológiáját fogalmazza meg, amelyet a római katolikus egyházzal azonosít.

Ennek nyomán mondhatjuk azt, hogy a katolikus egyház által fenntartott nevelési intézmények a legsajátosabb formában tárják fel Krisztus misztikus testének misztériumát, mely szerint nem csupán a nevelési struktúrába kell beágyazódnia a gyermeknek, hanem meg kell ismernie ennek a misztikus testnek a sajátos jegyeit, a misztikus közösség imént már említett jellemzőit. Ezek által lehet a katolikus nevelési intézmény egy olyan élő közösség, ahol a felügyeleten és nevelésen túl az Isten képére és hasonlatosságára való teremtséshöz hasonlóan az egyes gyermekek megízlelik Krisztus misztériumának rendkívüli titkait.[13]

2.2. A szentségi jelleg a nevelésben

Az egyházat mint szentséget is jellemezhetjük. Emeljük ki a liturgia szerepét ebből a modellből. A II. Vatikáni Zsinat az egyház szentségi hódolatát csúcsként és

forrásként jellemzi akkor, amikor a liturgiáról beszél.[14] Az egyház önmagában szentség, mondja a zsinat, ugyanakkor létezik a hét szentség, amelyben megnyilvánul az egyház szentségi arculata.[15]

Tételezzük fel azt az ideális esetet, hogy a katolikus intézmény diákjai, amikor belépnek az intézménybe, megkeresztelt római katolikus gyermekek. Ebben az esetben már az egyházhoz tartoznak, az első szentség részesei lehetnek, és így hordozzák Krisztus szentségi arculatát.

A katolikus felügyelet nevelési elvei fontosnak tartják, hogy aki még nincs megkeresztelve, de a katolikus intézményt választja, annak lehetősége legyen, miután megismeri az egyházat, a keresztség szentségén keresztül ahhoz csatlakozni. Így válik láthatóvá, hogy a meg nem kereszteltek is Krisztus egyetlen egyházának tagjai lehetnek.

A katolikus intézmény egyik feladata, hogy az eukarisztia vételére és a bér málkózásra felkészítsen, ezzel együtt a bűnbocsánat szentségére is előkészítse a nevelteket. Ezeket a beavató, illetve bevezető szentségeket oly módon tudja a gyermekfelügyelet értékessé tenni, hogyha tudatossá teszi, hogy ezeknek a szentségeknek a segítségével egyre közelebb kerülünk Krisztus titokzatos testéhez. Félreértések elkerülése végett: nem a napközbeni gyermekfelügyelet fogja előkészíteni a gyermekeket a szentségek vételére, hanem e folyamatban katalizátora lehet a családi, iskolai, plébánia előkészítésnek.

Gyakorlati példa: a már megkeresztelt, iskoláskorú gyermek egy-egy alkalommal részt vesz a napközbeni rendszerben. Iskolájában nem a hittant választották szülei. Ha a napközbeni rendszerben a gyermek hall Krisztusról, a szentségekről, az elsőáldozásról, máris lehetőség nyílik arra, hogy a következő tanévben hittant tanuló gyermek legyen, és a megfelelő életkorban a szentségekhez is járulhasson.

3. A gyermekfelügyeleti hálózat és a szülők kapcsolata

A nevelés során a szülők két fontos szerepet töltenek be: egyrészt maguk is nevelnek, másrészt egyfajta kontrollcsoportot képeznek, amikor óvodába, iskolába viszik gyermeküket, és hozzájutnak azokhoz az információkhoz, amelyek segítségével megismerik az adott intézmény nevelési módszereit.

Egy katolikus intézmény abból a szempontból sajátos hely, hogy ezen intézményekben nem kötelező (néhány esetet kivéve) beiratkozni, hiszen általában létezik alternatíva, egyéb fenntartású óvoda, állami fenntartású, esetleg magániskola, más felügyeleti megoldás.

Ugyanakkor a felmérések sok esetben azt mutatják (és a gyakorlat is alátámasztja), hogy a szülők nem minden esetben az intézmény katolikus jellege miatt íratják be gyermekeiket, hanem más, pozitív okok miatt (ott rend van, jól felszerelt, szép a környezet stb.). A cél az, hogy miközben a gyermek részesül a felügyeletben, a szülők többsége úgy távozzon az intézmény kereteiből, hogy a katolikus egyházhöz

a hónapok, esetleg az évek során közelebb került. Ehhez sok-sok gyakorlati feladatot kell megvalósítani a munka során.

3.1. Metódusok a cél eléréséhez

- A szülők és nevelők jó kapcsolata, amely a keresztény elveken nyugszik. A szülő sok esetben egyetlen dolgot szeretne elérni: legyen az ő gyermeke a középpontban, vele foglalkozzanak. A keresztény tanítás lényeges eleme: az individualizmus a közösségbe tagozódik. El kell érni, hogy miközben a szülő a gyermekét előtérbe szeretné helyezni, a nevelő segítse abban, hogy bár megdicséri a szülőt és gyermekét, eközben a többi szülőt és gyermeket is hasonlóan „kezele”. Ez a módszer Jézus tanításának alapja, hiszen ő mindenkihez egyesével is fordul, de mégis az egész nép javát akarja. Olykor pedig ki is emel egy-egy személyt, aki rászorul, és ott pozitív diszkriminációt alkalmaz. A napközbeni gyermekfelügyeleti rendszerben pár hét után kiderül, ki miért vesz részt e rendszerben. A szülői aktivitás is nyomon követhető. Ez segíthet egy korszerű és mégis konzervatív nevelési munka kialakításában.
- Egy másik módszer, a szülők bevonása az egyház életébe az felügyelet életén keresztül. Ha például ún. közös szentmise kerül megszervezésre, akkor arra hívjuk a szülőket is, és az adott lelkipásztorral beszéljünk arról, hogy milyen háttérű családok lesznek a szentmisén. Ekkor olyan módon lehet megszólítani a szülőket, amely erősíti a napközbeni felügyeleti hálózat és a plébánia közötti kapcsolatot. A templom, vagyis a bazilika fizikailag és lelkileg is közel van az egyetemhez. Minden lehetőség megvan arra, hogy olyan programok szerveződjenek, amelyek a családok és az egyház kapcsolatát is erősítik.
- Egy katolikus intézményben mindig lesznek olyan családok, akik már régóta tagjai egy-egy egyházközségnek. Ez esetben velük együttműködve lehet erősíteni a többi szülő katolikus értékkel való megbarátkozását. Ők lehetnek a referenciacsoport, akik segítségével lehet visszacsatolást kérni, vajon tényleg katolikus-e a napközbeni felügyeleti rendszer.

3.1.1. Társadalmi egyenlőtlenségek az intézményekben

A mai társadalom is különböző csoportokból, rétegekből áll. A katolikus egyház minden emberre egyforma szeretettel tekint. Ennek kell megvalósulnia intézményeinkben is. A társadalmi egyenlőtlenségeket nem növelnie, hanem csökkenteni kell az egyházi intézményeknek.

Ma az állam sok segítséget ad ehhez: étkezési támogatás, nagycsaládoknak kedvezményes vagy ingyenes iskolai étkezés, ingyenes tankönyvek stb. Ugyancsak fontos, hogy az egyes plébániák, karitászcsoporthoz is segíthetnek a rászorulókon. A legfontosabb pedig az, hogy a katolikus intézmény nevelője nyitott legyen mindenki iránt, és az elesettek, lelkileg gyengébbek felé különösen is szeretettel legyen.

A napközbeni ellátórendszerben az egyetemi munkavállalók gyermekei találnak felügyeletre, ami azt jelenti, hogy különösen is érzékeny területre merészkedünk, ha az egyenlőtlenségek kiküszöbölésének igényével lépünk fel. Természetesen nem is lehet ez a feladata a gyermekfelügyeletnek, azonban az mindenképpen elérendő cél, hogy a foglalkozások, a tördés megnyilvánulása és a keresztény szeretet ereje megmutatkozzon.

3.1.2. Beszédkultúra

A katolikus intézménynek a mára elterjedt helytelen beszéd és a magyar nyelv megcsúfolása miatt sokat lehet és kell tenni. A katolikus köszönés (Dicsértessék a Jézus Krisztus! Mindörökké, ámen.) bevezetése és annak könnyed használata az egyetem életére is hatással lehet. Ennek gyakorlati megvalósulása: hitoktatók és lelkipásztorok bevonása a gyermekfelügyelet rendszerébe.

Ez a köszönés az alapja a nevelésünknek. Ha ezt el tudjuk fogadtatni (és magunk is elfogadjuk), akkor máris nyert ügyünk van a katolikus nevelés során. Állami vagy egyéb fenntartású intézményeinkben pedig érdemes lenne a napszaknak megfelelő köszönésre tanítani a diákokat, hiszen a tegeződés nem eredményezi a tapasztalat szerint a nevelés sikerét.

A katolikus intézménynek a feladata, hogy a szép beszéd által megmutassa, hogy a szeretet nyelvén is lehet foglalkozni, nevelni és tanítani. A nevelők álljanak készen a feladatra, tegyék ezt úgy, hogy ne legyen mesterkéltsé és hamis a szép beszédre tanítás, vagyis elsősorban ők beszéljék a szép magyar nyelvet, és ezzel adjanak példát a nevelteknek.

4. A nevelés egyes területei a gyakorlatban

A tanulmány címe is mutatja, hogy a gyakorlati működésnek fontos szerepe van a hálózat életében. Egyrészt a gyakorlat az, ahol megnyilvánul a keresztény szellem és szeretet, másrészt a napközbeni felügyelet nem passzív megőrzés, hanem aktív gyakorlatok sorozata. Ehhez a vallási és erkölcsi nevelés, az érzelmi nevelés, az egészségnevelés és testi fejlődésre odafigyelő nevelés, az anyanyelvi nevelés adnak számos lehetőséget a megvalósításra.[16]

4.1. Vallási és erkölcsi nevelés

A gyermek lehetősége, hogy megismerje a keresztény élet értékeit, és azok ezáltal természetes módon épüljenek be személyiségébe: a szeretet, összetartozás, öröm, hála, megbecsülés, felelősségvállalás, egymásra való odafigyelés, szertartások kialakítása.

A napközbeni gyermekfelügyeleti rendszer által használt teremben fontos, hogy ott legyen a kereszt, valamint vidám, élénk színű képek bibliai jelenetéről, a jó pásztor, az utolsó vacsora vagy éppen Jézus és a gyermekek találkozása.

A vallási nevelés során a vallásszabadság kérdése is felmerül.[17] Aki katolikus fenntartású egyetemen dolgozik, aki gyermekét ilyen típusú intézménybe írta be, annak el kell fogadni bizonyos vallási minimumot. Éppen ezért nem is kérdéses, hogy a programok részét kell hogy képezze vallási, erkölcsi kérdéseket bemutató játékok, feladatok megoldása életkornak megfelelően.

4.2. Érzelmi nevelés, társas kapcsolatok

A gyermekek biztonságérzetének megteremtésén keresztül megtörténik az együttéléshez szükséges készségek, jártasságok formálása, melyek megalapozzák a gyermekek erkölcsi tulajdonságainak, akaratának fejlődését, a szocializáció elősegítését.

Ebben segít:

- Érzelmi biztonság megteremtése: otthonos, derűs, szeretetteljes légkör kialakítása.
- Pozitív érzelmi kapcsolatok kialakítása a felnőttekkel, a csoporttársakkal egyaránt.
- Közös élményekre épülő vallásos, hagyományörző, egészségnevelő és környezetóvó tevékenységek és jeles napok szervezése, amelyek erősítik a közösségi és a társas kapcsolatokat.
- Az egyházi, nemzeti és társadalmi, valamint az egyéni ünnepek (születés- és névnapok) megünneplése.

4.3. Egészségnevelés

A testi-lelki egészség és a harmónia biztosítása a mindennapok során olyan feladat, amelyet a napközbeni ellátórendszer nem hagyhat figyelmen kívül. Ebben segít:

- Az egészséges életmód iránti igény kialakítása.
- Egészséges környezet megteremtése.
- Betegségek megelőzése.
- Helyes életritmus biztosítása.
- Egészséges táplálkozás.
- Kulturált étkezés szokásainak megismerése, étkezéshez kapcsolódó imák.
- Személyi higiénés nevelés, lelki erősítés.
- Lelki egészségvédelem.
- Környezettudatosságra nevelés.

4.4. Értelmi nevelés

A gyermekek értelmi képességeinek sokoldalú fejlesztése, önálló és problémamegoldó gondolkodásra nevelés, a döntési képesség kialakítása, fejlesztése, az érdeklődés, kíváncsiság felkeltése, megtartása a napközbeni felügyeleti tevékenységek iránt mind célja a felügyeletnek.

- A kognitív képességek fejlesztése (megfigyelés, emlékezet, képzelet, figyelem, gondolkodás).
- Tapasztalatokra, élményekre, élethelyzetekre épülő játékos tanulás. Differenciált, egyéni képességek szerinti feladatmegoldás biztosítása.
- A kommunikációs képességek fejlesztése, a beszédkedv megteremtése és fenntartása.
- Figyelemkoncentrációt erősítő tevékenységek biztosítása.
- Spontán szerzett ismeretek, tapasztalatok rendszerezése, bővítése.
- A kreativitás fejlesztése.
- Sikerélmény biztosítása.

4.5. Testi nevelés

A gyermek egészségének és testi fejlődésének biztosításához szükséges fizikai és lelki feltételek megteremtésében segít a testmozgás és a szabadban végzett játékok, mozgások, tevékenységek segítségével a testi képességek tervszerű fejlesztése, a mozgásbeli jártasságok és készségek célszerű kialakítása. Az ép testben ép lélek elv alapján szükséges, hogy a testi nevelés részét képezze egészséges embertípus kialakításának.

A Líceum udvara, valamint az aula számos lehetőséget kínál arra, hogy a mozgáskultúrát fejlesszük. A lépcsők „megmászása” az elkenyelmesedett világban szintén sokat segíthet. Az intézmény többi épületének is vannak olyan terei, ahol a mozgás igényét ki lehet elégíteni, nem unalmas testnevelési órák ismétlésével, hanem játékok gyakorlásával, azok önfeledt megvalósításával.

4.6. Anyanyelvi nevelés

Fontos az értelmes, kifejező beszéd, az olvasás és írás igényes használatának, az ehhez szükséges képességeknek a fejlesztése, a felkészítés a kommunikációs helyzetekben való aktív részvételre, az önálló tanulás és önművelés képességének fejlesztése – a könyvek rendelkezésre állásán keresztül az igényes könyvhasználat kialakítása, a Líceum épületében található könyvtárak gyakori felkeresése által is. A felügyelet során olyan ismereteket lehet automatikusan átadni, olyan képességeket lehet fejleszteni, amelyek segítenek az óvodai és iskolai nevelésben is.

4.7. A nevelés nehézségei: internet és nemiség

Ferenc pápa fontosnak tartotta, hogy két, sok esetben összefüggő témáról szóljon: az egyik az internet veszélyei, a másik a nemi nevelés kérdései. A digitalizációs problémáról 2022-ben hosszasan beszélt: „Bár a modern kommunikációs eszközök hatékony eszközei lehetnek a szeretetközösség és a párbeszéd előmozdításának emberi családunkon belül, a mérgező hatások, a gyűlöletbeszéd és az álhírek helyszíneivé is válhatnak – figyelmeztet Ferenc pápa a Tömegkommunikáció Katolikus Világszövetségéhez (SIGNIS) intézett üzenetében. A szervezet augusztusban tartja éves világkongresszusát Szöulban.

Helyes, hogy ezekben a napokban, amelyeket az erőszak és agresszió új kitörései jellemznek világunkban, a Világkongresszus témájául a *Béke a digitális világban* témát választottatok” – állapítja meg a pápa üzenetében.”[18]

Kétségtelen, hogy az ember két fontos tevékenységet szeret: létezni és birtokolni. Életünk ugyanis egy ajándék, amit Istentől kaptunk, ezért általában az ember, még betegségei közepette is, szeret(ne) élni. A birtoklás pedig az élet minden területén megjelenik: birtokolni akarunk pénzt, hatalmat, földet, házat, autót stb. Sőt, a másikat is. A nemi ösztön egyszerre jelenti a fajfenntartásra irányuló képesség alapját, és jelenti azt, hogy „megszerezni akarjuk a másikat”. Ezt jó értelemben az udvarlás folyamata, majd a házasság megvalósulása teljesíti be, és így alakul ki a család, ahol a házasságban egy férfi és egy nő élete boldogan alakulhat. Ugyanakkor a nemi ösztön és a birtoklási vágy sok esetben elrontja a házasságot, és számtalan problémát okoz.

Ferenc pápa így fogalmazta meg e problémát: „Szeretni azt jelenti, hogy tiszteljük a másikat, az ő boldogságát keressük, empátiát táplálunk érzései iránt, igyekszünk megismerni egy olyan testet, pszichológiát és lelket, amelyik nem a miénk, és amelyiket annak az embernek a szépségén keresztül szemlélünk, akihez tartozik. Ezt jelenti szeretni. A szeretet szép! A bujaság viszont mindebből gúnyt űz: a bujaság kifoszt, meglop, sebtében kiéli magát, nem akar a másakra figyelni, csak a saját szükségletére és örömére; a bujaság minden udvarlást unalmasnak tart, nem keresi az ész, az ösztön és az érzelem szintézisét, mely segítene bölcsen vezetni életünket. A buja ember csak rövidebb utakat keres: nem érti meg, hogy a szerelem útján lassan kell járni, s hogy ezt az unalommal távolról sem azonos türelem teszi lehetővé, hogy szerelmi kapcsolatunkat boldoggá tegyük.”[19]

A kereszténység természetesen ad sok-sok választ a nemiséggel kapcsolatos kérdésekre. A lényege a keresztény-katolikus tanításnak e téren: a férfi és nő a házasság szentségében megerősödve kölcsönösen boldogítják egymást a nemi élet során is; az együttlét célja pedig a gyermekek vállalása és a kölcsönös boldogság megadása. Ha nagyon szigorúan nézzük: a házasság szentségén kívüli mindenfajta szexuális kapcsolat nem helyes a katolikus tanítás szerint. Azonban mindannyian tudjuk, hogy ez pont az a kérdés, ahol sokszor a hitüket komolyan vevő katolikusok is kételkednek az erkölcsi tanítás tartalmának egy vagy több részében, és lelkipásztori tapasztalatok mutatják, hogy a kamaszkorban sokszor tömegesen történő templomelhagyás egyik oka, hogy a fiatal nem tud mit kezdeni az egyház nemi élettel kapcsolatos tanításával.

Van-e megoldás? Természetesen van, hiszen az egyház nem elveszíteni, hanem az örök életre elvezetni szeretne minden embert. Ezért a bűnt elkövető gyónás során feloldozást kap, a bűnbánó visszatérhet a közösségbe. Nevelőként a következő nehézségeket kell látnunk. Ma a nemi élettel kapcsolatban hazánkban is egy könnyelmű felfogás lett divattá. Minden szabad, amibe beleegyeznek a másik. Azonban a korai nemi élet elkezdése, a könnyelműen kialakított kapcsolatok, a pornográf termékek könnyű

elérése és a családokban előforduló válások, házasságon kívüli kapcsolatok nem segítik munkánkat. Az ember két nemből történő megjelenésére való megközelítés gyakorlati erősítése, a nemi kérdésekkel kapcsolatos, sokszor már óvodáskorban feltett kérdésekre adott őszinte keresztény válasz is a gyakorlati jelleget erősíti a katolikus fenntartású napközbeni felügyeleti rendszerben.

A gyermekek-fiatalok jellemzően 20 hónapos kortól 14 éves korig vannak a gyermek-felügyelet rendszerében. A nevelő feladata, hogy az egyház tanítását e téren megismerje, korszerű magyar nyelven is elérhető tanulmányokat, könyveket olvasson, és ne olyat tanítson, olyat mondjon, amiről a nevelő azt gondolja, hogy ez az egyház tanítása.

5. A katolikus értékek szerinti hit, tudás és fegyelem szerepe a felügyeleti rendszerben

E tanulmány szerzőjének hitvallása a neveléssel kapcsolatban három fontos szó köré csoportosítható: hit, tudás, fegyelem. Éppen ezért a tanulmány utolsó fejezetében arról értekezünk, hogy miként valósulhat meg e három fogalomnak a jelentése a nevelés során a tárgyalt területen.

5.1. A hit szerepe a nevelői munkában

Ahhoz, hogy nevelői munkánk során a hitről tudjunk nemcsak beszélni, hanem megélve átadni, először nekünk, nevelőknek kell a hitet megtalálni. A hit többértelmű fogalom: mivel benne van a bizalom is a szó jelentésében, a pedagógusnak máris megvan az a lehetősége, hogy bízson a neveltjeiben, és ezt a bizalmat kölcsönössé tudja tenni. A hit azonban katolikus értelemben az a tulajdonság, amely során életünkben tudunk bízni a Teremtőben. Erre eljutni nem egyszerű feladat a mai, fentebb már tárgyalt, szekularista körülmények miatt.

Mit lehet tenni akkor, ha egy nevelő nem vallásos, nem gyakorolja hitét, de katolikus intézményben dolgozik? Egyrészt nyissa ki a szívét és értelmét, kezdje el megismerni a katolikus vallást, hiszen miért utasítana el gondolkodó értelmiségiként olyat, amit nem ismer. A megismerés által juthatunk hithez és hitre. Másrészt, azok a nevelők, akik a katolikus felügyelet vallásukat gyakorló csoportját képezik, nagy felelősséggel vannak azok irányában, akik a nem hívő csoporthoz tartoznak. Ugyanis a példa lesz az igazi megtérésre vezető út. A hitet pedig át kell adni a tanítványoknak, akik életkortól függetlenül nyitottak lesznek, ha ez érdekes módon történik, és valóban szeretetként akarjuk ezt átadni. A kereszt jelenléte, az imádság, fohászok, hálaadások bevezetése segíti a katolikus tradíció értékeinek megőrzését, és a jól működő nevelési rendszer alapja lehet. [20]

5.2. A tudás szerepe a nevelői munkában

Katolikus intézményeinket sokszor vádolják azzal, hogy ott „elitképzés” folyik. Ha így is lenne, sem mondhatnánk azt, hogy ez probléma, hiszen szüksége van a társadalomnak jól képzett emberekre, akik gondolkodnak, akik értékkel rendelkező életet élnek.

Valójában a katolikus intézmények nagyon vegyes képet mutatnak, hiszen főegyházmegyeinkben sok olyan intézmény van, ahol elsősorban roma származású és/vagy hátrányos helyzetű tanulók vannak; de létezik valóban több olyan intézmény is, amelynek diákjai például emelt szinten tanulnak angolt, vagy német két tannyelvű képzésen vesznek részt, ezt sem nevezzük elitképzésnek, hanem a tehetséggondozás fontos intézményeinek, osztályainak.

A katolikus nevelési intézmény ugyanis befogadó, nem diszkriminálhat, csak az írásban rögzített feltételek alapján dönthet, hogy túljelentkezés esetén milyen eljárást követ a felvétel során például a napközbeni ellátórendszerben.

Az ellátórendszer ugyanakkor a programjai által az egyenlőtlenségeket részben tudja orvosolni, például olyan programok szervezésében, amelyekhez egyébként nem minden gyermek férhet hozzá; ilyen lehet egy napközbeni bazilikalátogatás, amikor is a vallásilag kevésbé érzékeny szülők gyermekeinek mutatjuk meg a templomot, de ilyen lehet például egy bábszínházi előadás, amelyen a szűkösebb anyagiakkal rendelkező is részt vehet. Az ellátórendszernek ugyan nem feladata a lexikális tudás órarend szerinti átadása, de feladata a tudás megszerzésének és annak örömének átadása.

5.3. A fegyelem szerepe a nevelői munkában

Ma nagyon sokszor tapasztaljuk meg, hogy e téren milyen nagy változás van a világban. Két évtizede a mozikban csendben kellett lenni, enni-inni nem volt szabad. Ma elképzelhetetlen a mozikultúra popcorn és ital nélkül, és filmnézés közben számos néző megjegyzéseket fűz a filmhez, telefonál, és más zavaró tényező is megjelenik.

Ugyanezt látjuk az intézményekben is sok esetben. Az evés, ivás, mobiltelefon-használat és számos kérdés nehezen kezelhető. A katolikus intézményben ebben is élen kell járnunk, vagyis a fegyelem kérdése nem elavult régiség, hanem a jó tulajdonságok megszerzéséhez és annak elsajátításához szükséges. Fontos, hogy ebben is a nevelő legyen példamutató.

Kiváló példa erre, ha olyan játékokat játszanak a nevelők, amelyekkel rejtett formában is megtanulhatják a gyermekek a viselkedés szabályait, és akár a nagyobb gyermekek esetében ez odahaza is tovább működhet. A napirend, az egyes programok tervszerű megélése, a kötött és kötetlen foglalkozások megszervezése is a fegyelem megtartása felé mutat.

Bibliográfia

1. Codex Iuris Canonici auctoritate Ionnis Pauli PP. II promulgatus, (25 Ianuarii 1983) in AAS 75 (1983-II) magyarul: *Az egyházi törvénykönyv*. A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal, (szerkesztette, fordította és a magyarázatokat írta: Erdő Péter), Budapest, Szent István Társulat 1985.
2. DIÓS István (szerk.): A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai, Budapest, Szent István Társulat 2007.
3. FERENC pápa (2024): Vigyázzunk, a szexuális örömet aláassa a pornográfia! In *Magyar Kurír* (2024. január 17.)
<https://www.magyardurir.hu/hirek/ferenc-papa-katekezise-vigyazzunk-szexualis-oromot-alaassa-pornografia>
4. GLOVICZKI Zoltán: *Bevezetés a pedagógiába*, egyetemi jegyzet, Budapest–Piliscsaba, 2015.
5. HEUMÜLLER Karin: *Christliche Werte, Wertvorstellungen christlicher Erziehung und Leitbilder katholischer Privatschulen*. Augsburg, VDM Verlag Dr. Müller. 2008.
6. KRÁNITZ Mihály: Alapvető hittan. Budapest, Szent István Társulat 2015.
7. Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás, Budapest, Szent István Társulat 2023.
8. PÁKOZDI István: Pasztorációs Konferencia Tihanyban.
http://hu.radiovaticana.va/storico/2008/04/07/pasztor%C3%A1ci%C3%B3s_konferencia_tihanyban_-_p%C3%A1kozdi_istv%C3%A1n_egyetemi_lelk%C3%A9s/ung-197694
9. Vatikáni Hírek: FERENC pápa: A digitális média komoly etikai problémákat vet fel.
<https://www.vaticannews.va/hu/vilag/news/2022-07/ferenc-papa-uzenet-signis-szoul-vilagkongresszus-digitalis-media.html>
10. Váci Egyházmegye Szamaritánus Szolgálat alapidokumentumai,
<https://szamaritanusszolgalat.hu/szolgaltatok/boldog-ceferino-csaladi-napkozi-halozat/alapidokumentumaink/>

Rövidítések

A bibliai könyvek rövidítése a nemzetközi teológiának megfelelően történt, a könyv neve rövidítve, majd a fejezet száma és az adott vers(ek) száma(i).

A zsinati dokumentumok közül felhasználtak az alábbiak:

AG Ad gentes, Határozat az Egyház missziós tevékenységéről

DH Dignitatis humanae, Nyilatkozat a vallásszabadságról

GE Gravissimum educationis, Nyilatkozat a keresztny nevelésről

GS Gaudium et spes, Lelkipásztori konstitúció az Egyház és a mai világ viszonyáról
 LG Lumen gentium, Dogmatikai konstitúció az Egyházzól
 SC Sacrosanctum Concilium, Konstitúció a szent liturgiáról

- [1] Mt 19, 13–15.
- [2] GLOVICZKI Zoltán: *Bevezetés a pedagógiába*, egyetemi jegyzet, Budapest–Piliscsaba, 2015, 114.
- [3] Ez esetben a napközbeni felügyelet.
- [4] GE 8.
- [5] GE 8.
- [6] Lk 6, 13–15.
- [7] Vö. Gal 3, 24–25.
- [8] PÁKOZDI István: *Pasztorációs Konferencia Tihanyban*. 2008.
http://hu.radiovaticana.va/storico/2008/04/07/pasztor%C3%A1ci%C3%B3s_konferencia_tihanyban_-_p%C3%A1kozdi_istv%C3%A1n_egyetemi_lelk%C3%A9s/ung-197694
- [9] Vö. Mt 19, 16–22.
- [10] Vö. KRÁNITZ Mihály: *Alapvető hittan*. Budapest, Szent István Társulat 2015, 324.
- [11] Vö. 1 Pt 5, 8.
- [12] Vö. Mt 5, 48.
- [13] Vö. HEUMÜLLER Karin: *Christliche Werte, Wertvorstellungen christlicher Erziehung und Leitbilder katholischer Privatschulen*. Augsburg, VDM Verlag Dr. Müller. 2008.
- [14] Vö. LG 11; SC 2.
- [15] Vö. SC 26; AG 5.
- [16] E fejezethez vö. Váci Egyházmegye Szamaritánus Szolgálat alapidokumentumait, <https://szamaritanusszolgalat.hu/szolgalatok/boldog-ceferino-csaladi-napkozi-halozat/alapidokumentumaink/>
- [17] Vö. DH 5.
- [18] Vatikáni Hírek: FERENC pápa: A digitális média komoly etikai problémákat vet fel. <https://www.vaticannews.va/hu/vilag/news/2022-07/ferenc-papa-uzenet-sig-nis-szoul-vilagkongresszus-digitalis-media.html>
- [19] FERENC pápa: Vigyázzunk, a szexuális örömet aláássa a pornográfia! In Magyar Kurír (2024. január 17.) <https://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-katekezise-vigyazzunk-szexualis-oromot-alaassa-pornografia>
- [20] Vö. GS 10.

Kecskeméti-Székely Katalin Zsuzsa

A NAPKÖZBENI GYERMEKFELÜGYELETBEN 20 HETES KORTÓL 3 ÉVES KORIG ELLÁTOTT GYERMEKEK GONDOZÁSI IGÉNYEI ÉS A GONDOZÁS MÓDSZERTANI GYAKORLATA

A napközbeni gyermekfelügyelet a gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 44/B. § vonatkozó pontja szerint olyan nem oktatási-nevelési céllal nyújtott szolgáltatás, amely a három év alatti gyermekek esetében a bölcsődei ellátásban és óvodai nevelésben nem részesülők, vagy a kötelező óvodai nevelésben való részvétel alól felmentettek számára, vagy az óvodai nevelésben részesülők esetén, a kötelező óvodai nevelésben való részvétel idején kívül biztosítható. Különös tekintettel arra, hogy a napközbeni gyermekfelügyeletben 20 hetes kortól 14 éves korig csoportonként legfeljebb 7 gyermek fogadható, az ellátás során a Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft. által kiadott *Napközbeni gyermekfelügyelet. Szakmai iránymutatás* (2017) részletezi, hogy a széles korosztályban mozgó gyermekek részére az életkori, fejlettségi sajátosságokhoz, egészségügyi állapothoz és egyéni szükségletekhez igazodó gondozást és felügyeletet hogyan kell biztosítani. A Gyermekek napközbeni ellátásához illeszkedő standard (Nyitrai és mtsai., 2022, továbbiakban Standard) pedig ahhoz kíván segítséget nyújtani, hogy pontos támpontokat kapjanak egyrészt a szolgáltatásnyújtók munkájuk végzéséhez, értékeléséhez és önfejlesztési céljaikhoz, illetve a szolgáltatásokban tervező, vezető, szakmai támogató munkát végzők, valamint a szakmai munka színvonalát ellenőrző külső szakmai szervezetek is az objektív és teljes körű megítéléshez. Ennek érdekében a Standard (Nyitrai és mtsai., 2022) kifejti, hogy mi tekinthető a munkavégzés szempontjából minőségi szempontból elfogadhatónak mint minőségi minimumkövetelmény, vagy minőségi szempontból plusznak, vagy elfogadhatatlannak és a tevékenység során kerülendőnek. Részletesen fejti ki a nevelés-gondozás folyamatain belül a beszoktatás után az étkezés, öltözködés, tisztálkodás, altatás gondozási tevékenységterületeket, majd a játék, továbbá a verselés, mesélés, képeskönyv-nézegetés, olvasástámogatás tevékenységterületet, illetve az éneklés, mondókázás, zenélés és zenehallgatás területet, később a vizuális alkotótevékenységek, a mozgásos játék területet, végül a tanulássegítést, a szülőkkel való kapcsolattartást és a dokumentációt mint tevékenységterületet a napközbeni gyermekfelügyeletben. A sajátos nevelési igényű, illetve korai fejlesztésre és gondozása jogosult gyermek (továbbiakban: SNI) napközbeni ellátásakor a csoportlétszám a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük

feltételeiről szóló 15/1998. NM rendelet 51/K. § (2) szerint módosul: egy SNI-gyermek ellátása esetén azonos időben legfeljebb öt, kettő SNI-gyermek esetén legfeljebb 3 fő lehet egy csoportban.

A napközibeni gyermekfelügyelet formai sajátosságainak figyelembevételével a három év alatti gyermekek nevelése-gondozása a bölcsődei nevelés-gondozás országos alapprogramjára (*Bölcsődei nevelés-gondozás országos alapprogramja*, 2023) (továbbiakban: Alapprogram) alapoz, így az alábbi tíz pontban rögzíti a nevelés-gondozás alapelveit:

1. A család rendszerszemléletű megközelítése rögzíti, hogy egy komplex látásmód szerint a kisgyermeket a család részeként értelmező, a család erősségeinek hangsúlyozását, a szülői kompetencia erősítését szem előtt tartó ellátás a család életminőségének emelkedéséhez járulhat hozzá.
2. A kora gyermekkori intervenciók szemlélet befogadása a gyermek egyéni igényeihez, fejlettségi szintjéhez igazodó szükségletei meghatározásának és figyelembevételének jelentőségét foglalja magába, melyek alapján lehet kellő információt és támogatást nyújtani az érintett családoknak a kompetenciahatárok megtartása mellett.
3. A családi nevelés elsődleges tisztelete a családi nevelés értékeinek, hagyományainak és szokásainak tiszteletben tartását alapul véve a szülők intézményes nevelésbe való tevékeny, különböző szinteken és módokon megvalósuló bekapcsolódását rögzíti.
4. A kisgyermeki személyiség tisztelete a gyermek egyediségére, egyéni bánásmódjára, képességeinek kibontakoztatására hívja fel a figyelmet, mely során alapvető az etnikai, kulturális, vallási, nyelvi, nemi, valamint fizikai és mentális különbözőségek iránti tolerancia mellett az elfogadás, az előítélet-mentes, befogadó légkör megteremtése.
5. A kisgyermeknevelő személyiségének meghatározó szerepe körvonalazza a gyermekkel és a családdal szemben tanúsított elfogadó, érzelmi melegséggel, megfelelő szakmai kompetenciával és identitással, illetve a kellő önismerettel, magas szintű társas készségekkel felvértezett szakember alakját.
6. A biztonság és stabilitás megteremtését a kisgyermek számára a személyi és tárgyi álladóság, a napirendi folyamatosság, a nap mozzanatainak kiszámíthatósága alapozza meg, mely magába foglalja a fizikai és pszichikai erőszak formáitól való védelmet is.
7. A fokozatosság megvalósítása szerencsés, ha a nevelés-gondozás folyamataiban bármely változás során érvényre jut, kiemelten az új helyzetek, szokások bevezetésének alkalmával.
8. Az egyéni bánásmód érvényesítése a gyermekek spontán érésének, egyéni fejlődési ütemén túl a pillanatnyi fizikai és pszichés állapot figyelembevételének jelentőségére is rávilágít, kiemelve, hogy törekedni kell a gyermek egyéni szükségleteihez igazodó érzelmi biztonságot nyújtó gondoskodásra.
9. A gondozási helyzetek kiemelt jelentőségének elve pontosítja, hogy a fiziológiás szükségletek kielégítése a magasabb rendű szükségletek kielégítésének feltételeit

megteremtve járul hozzá a személyes kapcsolatok pozitív alakulásához és válik ezáltal a nevelési feladatok egyik kiemelt színterévé.

10. A gyermeki kompetenciakésztetés támogatása összegzi, hogy a korai években megalapozódó kognitív, érzelmi és társas kompetenciák támogatását az élményekkel, tapasztalatszerzési lehetőséggel, a spontán tanulás örömeivel átszőtt, elsősorban játékokban, gondozási és egyéb helyzetekben biztosítják, melyek pozitív visszajelzésekkel, bátorítással megteremtve nyújthatnak biztos alapokat az egész életen át tartó tanuláshoz.

A felsorolt elvek mindegyike természetesen a háromévesnél idősebb gyermekek nevelésében is iránymutató, és az adott korosztály életkori sajátosságaihoz igazítottan valósítandó meg (*Napközbeni gyermekfelügyelet. Szakmai iránymutatás*, 2017).

A továbbiakban a Szakmai iránymutatás (2017) alapján a napközbeni gyermekfelügyeletben megvalósuló nevelés-gondozás főbb kérdésköreinek összegzése kerül kifejtésre a kapcsolódó szakmódszertani alapirodalmak vonatkozó részeinek beemelésével. A *családok támogatása és a szülői kompetencia erősítése* kapcsán a Szakmai iránymutatás (2017) kiemeli, hogy az ellátást nyújtó személy és a szülők között a kölcsönös tiszteleten, bizalmon és megbecsülésen alapuló partnerkapcsolat megalapozza a gyermek jó közérzetét és harmonikus fejlődését, melyhez a kapcsolattartás konkrét formái között a szülővel történő fokozatos beszoktatás, a mindennapi személyes beszélgetések, a szülőcsoportos és egyéni beszélgetések kínálnak lehetőséget kölcsönösen a felek számára.

Másodszorban a napközbeni gyermekfelügyeletbe ajánlottan a *szülővel történő beilleszkedés* lehetőségének biztosítása jelenik meg. Ennek során a kölcsönös információáramlás, az ellátás és család közötti fokozatos ismerkedés, a gyermek egyéni tempójához igazított, mérsékelt lépéseket mutató adaptáció tudja jól megalapozni a gyermek beszoktatását. Ajánlatos a napközbeni gyermekfelügyeletben a kisgyermekek és az őket nevelő családok szükségleteit és igényeit szem előtt tartva követni a gyakorlatban a Magyar Bölcsődék Egyesületének gondozásában kiadott *TUDÁSTÁRA beszoktatás módszertana. Szocializálódás a családból bölcsődébe* (2022) című kiadványban leírtakat, mely gazdagon részletezi a három év alatti gyermekek intézményes keretek között biztosított ellátásba való beszoktatását. Ennek alapján különös körültekintést igényel a gyermekek napközbeni gyermekfelügyeletbe való beszoktatásának megtervezése, a szülők tájékoztatása és a beszoktatás megvalósítása. A fentiekkel harmonizáló Standard (Nyitrai és mtsai., 2022) rögzíti, hogy a család tájékoztatása, a nyílt napon való részvétel, a beszoktatások tervezése, ütemezése, a szolgáltatásnyújtóhoz való – az állandó segítő jelenlétével is megtámogatott – fokozatos, szülővel történő beszokás tekinthető minimumkövetelménynek. A három év alatti gyermekek esetében általában két hétig tartó beszoktatás menete szerencsés, ha a gyermek egyéni szükségleteihez és igényeihez rugalmasan alkalmazkodik, mely során a szolgáltatásnyújtó a szülői kompetencia megerősítésével

a beszoktatási napokat úgy tervezi, hogy az egyes gondozási műveleteket kezdetben a szülő végezhesse el a gyermekével. Majd a szolgáltatásnyújtó a beszoktatás ideje alatt a gyermekre különös figyelmet fordítva minden nap egy-egy gondozási műveletet vesz át a szülőtől, még az ő jelenlétében, míg várhatóan a második héten a szülő – időben egyre növekvő – távollétében ellátja, gondozza, vigasztalja a kisgyermeket.

Napirend – az életkori és egyéni sajátosságok figyelembevételével	
Idő	Tevékenységek a gyermekek egyéni sajátosságainak figyelembevételével
7:30-tól	Érkezés a napközbeni gyermekfelügyeletbe, kézmosás szülővel. Szabad játéktevékenység. Szükség szerint WC, fürdőszoba-használat és kézmosás.
8:00–8:30	Reggeli, előtte és utána igény szerint mosdóhasználat
8:30–9:30	Szabad játéktevékenység, igény szerint alvás, fürdőszobai gondozás biztosítása
9:30–10:00	Tízórai. Szükség szerint fürdőszoba használat. Szabad játéktevékenység a csoportszobában.
10:00–11:00	Levegőzés
11:00–11:30	Fürdőszobai készülődés az ebéd előtt
11:30–12:00	Ebéd
12:00–14:45	Csendes pihenő és alvás
15:00–15:30	Uzsonna
15:30–16:30 pénteken, szombaton 18:00-ig	Szabad játéktevékenység a szülők érkezéséig

1. táblázat: A napközbeni gyermekfelügyeletben alkalmazható napirend (saját szerkesztés)

Harmadikként sorolja a Szakmai iránymutatás (2017) a gyermekek számára a biztonság, a kiszámíthatóság, az aktivitást és önállósodást megteremtő, de rugalmas *napirend* kialakítását (1. táblázat) mint célt, mely igazodik az ellátást igénybe vevő különböző korcsoportok szükségleteihez. A jó napirend nem kíván egyik gyermektől sem megterhelő alkalmazkodást, lemondást, fölösleges várakozást, sürgetést. Ugyanakkor a három év alatti kisgyermekek szükségletkielégítése és az életkorukból adódó, formálódó szokások kialakítása különös körülményt kíván. Ezért a napirend kialakítása elsősorban az ő igényeikhez való igazodást veszi alapul, miközben a nagyobbak napirendje erre épül, minden esetben az adott idősebb korosztály igényeire is rugalmasan reagálva.

Negyedikként a nevelés-gondozás kérdései között a gyermekek *alvása és pihenése* témakörben a Szakmai iránymutatás (2017) bemutatja, hogy a gyermekek életkorának

és egyéni igényeinek megfelelő fekhely biztosítása mellett az esetleges délelőtti, dél-utáni alvás és pihenés feltételeinek megteremtése is szükséges, kiemelten a még nem iskolás korú gyermekeknél. Ennek megfelelően a járni tudók heverőn, a kisebbek mély ágyakban, egymástól karnyújtásnyira pihenhessenek. A Standard (Nyitrai és mtsai., 2022) elfogadhatósági minimumként fogalmazza meg, hogy minden gyermek az önállósági szintjének megfelelő segítséget kapjon a lefekvéshez legalább naponta egyszer, melyhez szükséges biztosítani a személyi feltételeket és a gyermekek testi méreteihez, egyéni igényeihez igazodó tárgyi feltételeket: étkezés után állandó helyre kitett fekhelyek, tehát csecsemők esetén rácsos ágy, nagyobbaknak a fektető. Emellett minimumkövetelmény a napirendben rendszeres időpontban megvalósuló, az egyéni igények szerinti elalvás segítése, a szükséges átmeneti tárgyak átadásával, a felnőttek csendes további munkavégzésével.

A napközbeni gyermekfelügyeletben az étkezés során is alapvető a gyermekek életkori sajátosságainak és egyéni igényeinek megfelelő, nyugodt, jó hangulat biztosítása, mely az egészséges életmód kialakításán túl a szociális kapcsolatok és kultúrhigiénés szokások megalapozásának színtere (*Szakmai iránymutatás*, 2017). Kiemeli az ajánlás, hogy a nyugodt légkör, a megfelelő méretű teríték, az esztétikus terítés és tálalás, a szolgáltatásnyújtó mintanyújtása, a sürgetés nélküli, elegendő idő, illetve a gyermek egyéni étvágyának megfelelő ételmennyiség biztosítása tud hozzájárulni a gyermekek megfelelő étkezéséhez. Csecsemőket ölben ajánlatos étkeztetni, míg a nagyobbakat asztalnál étkeztetve megerősítésekkel, támogatással segítheti a szolgáltatásnyújtó az egészséges és higiénés táplálkozási szokások kialakulását, mely során tiszteletben tartja a vallási, nemzeti okokból fakadó étkezési szokásokat, és betartja az egészségügyi okokból előírt egyéni étrendet. A három év alatti gyermekek ellátása esetén a Standard (Nyitrai és mtsai., 2022) az étkezés céljai között a kisgyermekek biológiai, élettani, korosztály-specifikus és egyéni igényeinek, szükségleteinek megfelelő ételeket tartalmazó étlap összeállítását, napi legalább négyzeri étkezés biztosítását, az önálló étkezéshez kapcsolódó szokáskialakítást és a kapcsolódó kultúrhigiénés szokások elsajátítását sorolja föl. Résztelekbe menően rögzíti azon gyermekek ölben való étkezésének ajánlott gyakorlatát, aki még nem képesek asztalnál ülve próbálkozni az önálló evéssel. Ezen túlmenően az asztalnál stabilan ülve étkező gyermekek étkezésének folyamatára vonatkozó minimumkövetelményként a megfelelő méretű tárgyi (asztal, szék, porcelántányérok, üvegpoharak, evőeszközök, terítő, szalvéta, kancsó, edények stb.) feltételek mellett a gyermekek életkorának és gondozási szükségleteinek megfelelő napirendi étkezések kialakítása, a kapcsolódó tisztálkodás, az adott korosztály igényeihez igazodó ételek kínálása és a gondozási sorrend betartása is megjelenik. Az ellátás keretei megengedik, hogy a szülő maga biztosítsa az étkezést, névvel ellátott ételtároló dobozokban behozott étkekkel, hiszen ez a megoldás kifejezetten speciális étrendű gyermekek étkeztetésekor is elfogadható megoldásként kínálkozik. Ételszállítás esetén a tálalás előtt saját edényben

forralásnak megfelelő hőmérsékletűre kell átforrósítani az ételt. Az étkeztetéshez kapcsolódóan az edények tisztán tartására vonatkozó szabályok (*Szakmai iránymutatás*, 2017) szerint mosogatógép használata mellett is szükséges a kétmedencés hideg-meleg vizes mosogató használata. A főző- és tálalóedényeket kétfázisú mosogatással szükséges tisztán tartani és csöpögtetőtálcan szárítani. Gépi mosogatáskor az engedélyezett szerek használatával 60 °C-on kell az edényeket elmosni. Továbbá az ételmezés során be kell tartani az általános étel-miszer-higiéniai szabályokat.

A *gondozás* minden helyzete nevelési szituáció is, ezért kiemeli a Szakmai ajánlás (2017), hogy a szolgáltatás nyújtója törekedjen a gyermek igényeihez igazodó, örömteli gondozásra, hiszen a gondozási helyzetek a gyermek énképének alakulását is befolyásolják, és támogatják a gyermek önállósodását is. Ennek alapját az adott gyermek életkorának, állapotának és igényeinek figyelembevételével a felnőtt által megteremtett feltételek biztosítása és a pozitív visszajelzések adhatják. A gyermekek önállósodásával a felnőtt szerepe folyamatosan formálódik, ám mindvégig lényeges marad a gyermek intimitásigényének tiszteletben tartása (és ennek kialakulásának a társak felé való segítése), a megsegényenítéstől való tartózkodás, a fölösleges ellenőrzés kerülése és a gyermek igényeihez való tapintatos igazodás. Kiemelt jelentősége van annak, hogy a nevelő a gyermek próbálkozásainak teret engedjen, figyelmével, támogató segítséggel, biztatással, teljesítményelvárás nélkül elegendő idő és a szükséges tárgyi feltételek biztosításával is támogassa a gyermek önállósodását – rögzíti az Alapprogram (2023). A gondozás során a gyermekről adott jelzések, a kommunikáció érzelmi töltése kihatnak a gyermek önfogadására és végső soron az egész személyiség alakulására. A Gyermekek napközbeni ellátásához illeszkedő standard (Nyitrai és mtsai., 2022) a napközbeni kisgyermekellátási szolgáltatások számára a gondozási műveletek közül az étkezés mellett az öltözködés, a tisztálkodás és altatás folyamatához is megfogalmazza a minőségi elvárásokat. Az öltözködés során a minőségi minimumkövetelmények a gondozás előkészítését, a gyermek egyéni bánásmódját, a nyugodt, önállósodást támogató, pozitív megerősítésekkel tarkított kommunikációval átszőtt gondozást jelentik. A mosakodás esetén az elfogadhatósági kritériumok között láthatjuk a szolgáltatásnyújtó által jó légkörben, megfelelő idő megteremtésével a gyermek képességeit kiegészítő, de önállóságát nem korlátozó mosakodás és fésülködés következetes és rendszeres támogatását.

A *játék* kiemelten összetett jelensége a gyermekkornak, mely a legfőbb örömforrást nyújtó központi tevékenységként elősegíti a gyermek testi, érzelmi, értelmi és szociális fejlődését, illetve a tág értelemben vett tanulás legfőbb színtereként segíti a világ megismerését és befogadását. Az ellátásnyújtó feladata a gyermek játékához biztosítani a megfelelő helyet, időt, légkört és az eszközöket, miközben információival, javaslataival támogatásával az elmélyült és nyugodt játék kibontakozását segíti. A tér kialakításakor érdemes ügyelni a különféle játéktípusok kellékeinek tematikus és szükséges helyet kínáló elrendezésére, ahol a tárgyak helyének állandósága

ösztönzi a gyermekek önállóságát és rendszeretét. A Nyitrai Ágnes, Murányi Beáta és Szurominé Balogh Mónika által összegzett Standard (2022) az elfogadhatósági kritériumok között a játéktevékenység egészére rögzíti, hogy a csoportszobában és az udvaron vagy a levegőzés helyén szükséges elegendő mennyiségű, minőségű, funkcionként rendezetten tárolt, sokféle játék elrendezése, ahol a jól szervezett napi-rend a lehető legtöbb játékidőt biztosítja a gyermekek számára. A szolgáltatásnyújtó támogató attitűdje mellett a gyermekek játéka iránti érdeklődés, a jó hangulat megteremtése, fenntartása és a megerősítő, támogató jelenlét a gyermekek igényeihez igazodó részvétellel egészül ki. A játéktevékenység során ajánlott a társkapcsolatok alakulását segítő pozitív példanyújtás, a világos és egyszerű szabályok közvetítése, a megértő, kedves, őszinte és elfogadó magatartás. Az alkotótevékenységek esetében az érzelmek kifejezése, a szándékok megvalósítása az adott korosztály érdeklődésének megfelelő művészeti tevékenységekben bontakozhatnak ki. A különféle technikákkal való megismertetés, az eszközhasználat megmutatása, majd az alkotások elismerése és megbecsülése a gyermek alkotókedvét és érdeklődésének fennmaradását is támogatja, és kiváló önkifejezési lehetőséget kínál a gyermekek számára (Nyitrai és mtsai., 2022). Az egészséges fejlődéshez minden életkorban nélkülözhetetlen a szabad levegőn történő mozgás biztosítása, a kisgyermekkori dinamikus mozgásfejlődés időszakában erre minden nap ajánlatos időt szánni.

Tekintettel a napközbeni gyermekfelügyeletben ellátandó széles korosztályra a *tanulás* két vonatkozásban is megjelenik: egyrészt az iskoláskorú gyermekek tanulásának segítése a szükséges környezeti feltételek (íróasztal, olvasólámpa, könyvek stb.) biztosításával, másrészt a fiatalabbak lehető legtágabban értelmezett tanulásával. Az iskoláskort megelőzően a gyermek természetes kíváncsiságára építve lehet élményt jelentő tevékenységek és tartalmak kínálásával, a tapasztaltak feldolgozásában nyújtott segítséggel és az érdeklődést fenntartó kommunikációval segíteni a kisgyerekek tanulási folyamatait, miközben az erőltetett, teljesítményelváráshoz kötött ismeretgyarapítás kerülendő. Az Alapprogram (2023) megfogalmazásában a tanulás színterei a természetes élethelyzetek közül a gondozás, a játék, a felnőttel és társakkal való együttes tevékenység és kommunikáció, miközben az utánpótlás, a játékos tapasztalatszerzés, a nevelő-gyermek interakcióiból származó ismeretszerzés és szokáskialakítás adják alapvető formáit.

Felhasznált irodalmak:

- Bölcsődei nevelés-gondozás országos alapprogramja.* (2023). Magyar Bölcsődék Egyesülete.
<https://magyarbolcsodek.hu/hu/alapprogram/>
- Napközbeni gyermekfelügyelet. Szakmai iránymutatás.* (2017). Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft.

- Nyitrai, Á., Murányi, B., & Szurominé Balogh, M. (2022). *Gyermekek napközbeni ellátásához illeszkedő standard. Napközbeni kisgyermekellátási szolgáltatások*. A kiadvány a Családbarát Magyarország Központ Nonprofit Közhasznú Kft. Családbarát ország megnevezésű projekt keretében készült. <https://macske.hu/wp-content/uploads/2022/02/macske.hu-feladatok-napkozbeni-kisgyermekellatasi-szolgaltatasok-standard-220215-fin.pdf>
- TUDÁSTÁR *A beszoktatás módszertana. Szocializálódás a családból bölcsődébe*. (2022). Magyar Bölcsődék Egyesülete. https://issuu.com/magyarbolcsodekegyesulete/docs/tudastar_beszoktatasi_issuu
1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról
- 15/1998. NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről

Hanák Zsuzsanna

A 3 ÉVES KOR ALATTI GYERMEKEK NAPKÖZBENI GYERMEKFELÜGYELETÉNEK ELMÉLETI ÉS SPECIÁLIS MÓDSZERTANI TARTALMAI AZ ESZTERHÁZY KÁROLY KATOLIKUS EGYETEMEN

Bevezető

A fejezet célja, hogy az Eszterházy Károly Katolikus Egyetemen megvalósítás alatt álló, 3 éves kor alatti gyermekek napközbeni gyermekfelügyeletét biztosító elképzelés elméleti és módszertani keretét bemutassuk, továbbá az, hogy segítsük a kutatási eredmények integrálását a feladatot ellátók mindennapi gyakorlati tevékenységébe. A gyermekfelügyelet esetében fontos hangsúlyozni, hogy az azonos életkorú gyermekek fejlődéslélektani szempontból eltérőek, az azonos (napra pontosan azonos) életkorúak esetében is hatalmas különbségek, eltérések lehetnek, azonban vannak olyan általános pszichológiai jellemzők, amelyek segíthetik a gyermekfelügyelet hatékony megvalósítását. Mint tudjuk, a gyermekek fejlődésére hatással vannak az öröklött tulajdonságok és a környezet tárgyi és személyi komponensei egyaránt. Ennek alapján a 3 éves kor alatti gyermekek napközbeni gyermekfelügyeletét biztosító elképzelésünk fő célja, hogy megteremtjük azokat a külső, azaz tárgyi feltételeket, valamint azt a belső, azaz pszichés légkört, melyben a gyermekek optimálisan fejlődhetnek szüleik távollétében is.

A külső, optimális, tárgyi feltételek megteremtése ezen életkorszakban elsősorban az egészséges környezet és az elmélyült, nyugodt játéktevékenység feltételeinek biztosítását, valamint a gondozói állandóság biztosítását jelenti. Lényeges a napközbeni gyermekfelügyelet helyszínének megfelelő berendezése, a gyermekek életkorának megfelelő fajtájú és mennyiségű játékok és azok megfelelő elhelyezése. Ez teszi lehetővé az öntevékenység és a szabad választás lehetőségét, a gyermekek fejlődésének, kreativitásának támogatását.

A belső, optimális pszichés légkör megteremtéséhez nélkülözhetetlen a kötődés, melyben kiemelten fontos szerepe van a gyermek által elfogadott, számára biztonságot nyújtó felnőtt folyamatos támogató, megerősítő jelenlétének, a gyermek igényeihez és fejlettségéhez igazodó tevékenységeknek, a hozzájuk kapcsolódó élményeknek és a felnőtt mintanyújtásának.

A következőkben a napközbeni gyermekfelügyelet esetében az általános fejlődéslélektani jellemzők közül kiemelten foglalkozunk a játék jelentőségével, mivel ez a legfontosabb gyermeki tevékenység. Ehhez szorosan kapcsolhatóan kitérünk a rajztevékenységre s

annak megjelenési formáira a 3 éves kor alatti gyermekeknél. A kommunikáció állandó jelenléte megköveteli, hogy néhány gondolatban kitérjünk rá a tanulmányban, főleg a beszédfejlődésre fókuszálva. Emellett mivel a gyermekek figyelmének lekötése fontos lehet a napközbeni gyermekfelügyelet során, e téma is felszínre kerül. Végül pedig pár szót fogunk ejteni a digitális eszközök használatáról.

A játéktevékenység

A következőkben különböző szerzők gondolatai kerülnek bemutatásra a játék lényegéről az első három évre vonatkoztatva (Franz J. Mönks, Alphons M. P. Knoers, 2004). E gondolatok jól hasznosíthatók a 3 éves kor alatti gyermekek napközbeni gyermekfelügyeletének mindennapi gyakorlatában.

1. kép: Sharlotte Bühler

(A kép forrása: https://ca.wikipedia.org/wiki/Charlotte_B%C3%BChler)

Sharlotte Bühler (1893–1974) gondolatai:

- A mozgásos és funkciójáték jellemző születéstől 3 éves korig, ezen időszakban motoros, vokális és érzékszervi tevékenység jellemző.
- A szerep-, fantázia- és fikciójáték 2–5 éves kor között jellemző, minden „olyan, mintha” jellegű tevékenységgel.
- A receptív játék 2 éves kortól figyelhető meg, nyitottság, az új benyomások befogadása jellemző.
- A konstrukciós játék 2 éves kortól megjelenik, de 5 éves kortól kifejezettebb, valamit produkálni a célja.

2. kép: Mildred Parten

(A kép forrása: <https://1000kitap.com/yazar/mildred-parten?hl=en>)

Mildred Parten (1902–1970) gondolatai:

- A játéktevékenység a nem célzott mozgásokkal indul, jellemző a semmittevés, a járkálás, a nézegetés és a saját testtel való foglalatosság.
- A megfigyelés a következő lépcsőfok, a valamivel foglalkozó többi gyermek megfigyelése.
- A magányos játék során szintjén egyedül játszik a gyermek, önmagával foglalkozik.

- A párhuzamos játék esetében egymás mellett játszanak ugyanazzal a játékkal a gyerekek, de nincs közöttük kommunikáció.
- Az asszociatív játéknál együtt játszanak a gyerekek, de nincs közös cél, szerepmegosztás.
- A kooperatív játék esetében együttműködés figyelhető meg, a játékszerek és a szerepek összehangoltak, feladatmegbeszélés és megosztás jellemző.

3. kép: Jean Piaget.

(A kép forrása: <https://www.clarku.edu/commencement/recipients/jean-piaget/>)

Jean Piaget (1896–1980) gondolatai:

- A gyakorló jellegű játék főleg az első évben jellemző, gyakorlásszerűen foglalkozik a gyermek a tárgyakkal, hogy azok tulajdonságait megismerje, ez segíti az ismeretei bővítését.
- A szimbolikus játék két éves kor után jellemző, „olyan, mintha”-jellegű tevékenység van, a gyerek megtanulja kívánságait és szükségleteit a valósággal összhangba hozni.
- A szabályok szerinti játék főleg 7-11 éves korra jellemző.

Tehát a 3 éves kor alatti gyermekek napközbeni gyermekfelügyelete során a gyermekek játékkal kapcsolatos fejlődéslélektani fejlettségi szintjei nagyon eltérőek, sőt – ahogyan azt a bevezetőben már hangsúlyoztuk – azonos életkorú gyermekek körében is eltérő fejlődéslélektani jellemzők lehetnek megfigyelhetők, ami természetes, mivel a gyermekek belső érése eltérhet egymástól. Egyes jellemzők fejlődése előre ugorhat, míg más jellemzők fejlődése kevésbé látható, de ez a kevésbé látható részképesség ugrásszerűen előre mozdulhat. Ezért a gyermek belső érését – ami fajra jellemző önmozgás – nem lehet és is nem szabad siettetni, a külső tárgyi környezetet és belső pszichés, nyugodt állapotot szükséges megteremteni a napközbeni gyermekfelügyelet során, hogy az optimális fejlődés megtörténhessen.

A rajztevékenység

A játéktevékenységhez a három év alatti gyermekeknél szorosan kapcsolódik a rajztevékenység, melyre a gyermekek napközbeni gyermekfelügyeletében is lehetőséget adhatunk. 2-3 évesen a „firkálási stádium”-ban vannak a gyerekek fejlődéslélektani szempontból. Kétéves kor előtt öröm, ha nyomot hagynak a papíron, 2-3 évesen a felületet kitöltő firkák jellemzőek. Hároméves kortól jelenik meg a „formák stádium”-a, egyszerű formákat, diagramokat látunk a rajzokon. (Cole, M. – Cole, S. R. 2004)

2,5 éves Dorka rajza

3 éves Dorka rajza

E korai időszakban a *proximo-distális* törvény alapján szerencsés, ha a gyermek először az egész tenyerével, majd ujjával „rajzol”, és csak később kap ceruzát a kezébe. Háromoldalú színes ceruza használata javasolt a jó ceruzafogás kialakítása miatt. Természetesen a festés-rajzolás előtt a szülőkel egyeztetni szükséges a gyermeket érintő allergiákról, melyeket a festékekkel való érintkezés előhívhat. Az általános egészség- és balesetvédelemre minden játék alatt, így a rajzolásnál is fokozottan figyelni kell.

A kommunikáció

A napközbeni gyermekfelügyelet során folyamatosan kommunikálunk a gyermekekkel, és ők is kommunikálnak velünk, elsősorban nonverbális, majd verbális jeleken keresztül. A gyermekek nonverbális kommunikációval nagyon sok információt tudnak közvetíteni felénk, például a tekintet, az arc, a mimika, a testtartás révén. A fejlődéslélektani megfigyelések 0-1 éves kor között preverbális szakaszcsoportról írnak a beszédfejlődéssel kapcsolatosan, 2 hónapos korban a sírás differenciáltabbá válik. 3 hónapos korban megjelenik a gügyögés-gagyogás, lalázás, echolália (monoton beszélés, visszhangszerű utánzás). 6-8 hónapos életkorban kezdetét veszi a beszédmegértés. 9 hónapos kortól helyzettől függetlenedik a szó, és egyéves kortól mindentől függetlenedik a szó (beszélőtől, hangsúlytól). 1 éves kortól az egyszavas beszéd jellemző, egészen 2 éves korig, kezdetben az ajakhangok, az indulatszavak egész mondatot jelölnek. Több szakirodalom „távirati beszéd”-ként említi e szakaszt, szótári robbanás, szavak kombinálása jellemző a gyermeki beszédre. 2,5 évesen fokozatos gazdagodás, bonyolódás figyelhető meg a gyermeki beszédben. (Margitics 2011)

E korai időszakban még nem igazi mesehallgatók a gyermekek, de a felnőttel való szociális kapcsolat szempontjából tanácsolható a mesék, versek, mondókák alkalmazása 3 éves kor alatti gyermekek napközbeni gyermekfelügyelete során.

Figyelem

A napközbeni gyermekfelügyelet során felvetődhet nemcsak az a kérdés, hogy milyen módszerrel, hanem az is, hogy mennyi ideig köthető le egy 3 év alatti gyermek figyelme. Erről Cole, M. és Cole, S. R. (2004) könyvében olvashatunk részletesen. Saját tapasztalat az, hogy a figyelem tartóssága változik az életkorral és a figyelem tárgya alapján. Leghosszabb, ha mozgó és beszélő ember a figyelem tárgya. A gyermekek figyelmét természetesen tárgyakkal is le lehet kötni, javasolható, hogy ezen tárgyakat lássák és hallják is a gyerekek. 6 hónapos korig a nézegetés, ismerkedés a tárgyakkal a jellemző tevékenység. A figyelem tartóssága játékhelyzetben folyamatosan növekszik, megfigyeléseink alapján egyéves korban 15 percnél hosszabb játéktevékenység nagyon ritka, míg 2 évesen már 20 perc körüli értékek is előfordulnak. 3 éves korra akár 30 percig is leköti a gyermek figyelmét egy játék.

Digitális eszközök

Napjainkban a gyermekek nagyon korán fordulnak az őket körülvevő médiaeszközök felé, de sajnos kedvezőtlen irányba befolyásolhatja a fejlődésüket. Nemzetközi irányelv, hogy 18 hónapnál fiatalabb kisgyerekek esetében egyáltalán ne adjunk digitális eszközöket. A digitális eszközök nem önmagukban károsak, hanem attól függően, hogy a gyerekek hogyan, mire és mennyit használják azokat. Cél, hogy a legkisebbek ne digitális ingerekkel körülvéve nőjenek fel, ugyanakkor amennyiben a médiaeszközök intenzív szerepet játszanak a családi életben, a témához érdemesebb árnyaltabb módon közelíteni, 3 éves kor alatti gyermekek napközbeni gyermekfelügyelete során kerüljük, de legalább minimalizáljuk a digitális eszközök használatát. (Jenny Radesky – Dimitri Christakis, 2016)

Felhasznált szakirodalmak

- Cole, M. – Cole, S. R. (2004): Fejlődéslélektan. Budapest, Osiris Kiadó. ISBN 9633894735
- Franz J. Mönks – Alphons M. P. Knoers (2004): Fejlődéslélektan. Urbis Könyvkiadó. ISBN 963-9291-68-4
- Jenny Radesky – Dimitri Christakis (2016): Megnövekedett képernyőidő: következményei a korai gyermekkori fejlődésre és viselkedésre <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27565361/>
- Média és Young Minds <https://publications.aap.org/pediatrics/article/138/5/e20162591/60503/Media-and-Young-Minds>

Margitics Ferenc (2011): A személyiség fejlődése. Debreceni Egyetem Tudományegyetemi Karok, Debrecen. ISBN 978-963-473-482-6 (online) ISSN 2063-1952 https://www.nye.hu/appi/sites/www.nye.hu.appi/files/tanarkepzo_anyagok/pszichologia/a_szemlyisg_fejldse.pdf

Taskó Tünde – Gál Judit

A 3–6 ÉVES KOR KÖZÖTTI GYERMEKEK NAPKÖZBENI GYERMEKFELÜGYELETÉNEK ELMÉLETI ÉS SPECIÁLIS MÓDSZERTANI TARTALMAI AZ ESZTERHÁZY KÁROLY KATOLIKUS EGYETEMEN

Bevezető

A fejezet az óvodáskorú gyermekek napközbeni gyermekfelügyeletéhez nyújt olyan ismereteket, amelyek elengedhetetlenek azoknak a szakembereknek a számára, akik velük dolgoznak. A napközbeni gyermekfelügyelet rendszere az EKKE hallgatói számára megkönnyíti a tanulást a gyermekmegőrzés biztosításával. A napközbeni gyermekfelügyelet a gyermekkori nevelés igénybe vehető szolgáltatása, melyben a hallgatók lehetőséget kapnak a tanulás ideje alatt a saját gyermek szakszerű elhelyezésére és ehhez kapcsolódó fejlesztésére. További cél olyan pedagógiai szolgáltatást biztosítani, amely segíti a gyermekek napközbeni, szakszerű elhelyezését, ahol a gyermekek a koruknak megfelelő elfoglaltságban részesülnek. A gyermek napi felügyeletében a gyermeki személyiség motiváltsága és foglalkoztatottsága elsődleges feladat. A korosztályi jellemzőket a környezet kialakításával, a differenciált játéktárgyak jelenlétével szükséges biztosítani. A gyermekfelügyeletet végző személy a játéklehetőségek mellett pedagógiai tevékenységeivel is színesíti a gyermekfelügyeletet.

Fontos szempont az is, hogy a napközbeni gyermekfelügyelethez biztosítva legyenek azok a pszichológiai és szociális feltételek, amelyek hozzájárulnak a gyermek biztonságérzetéhez, és segítik, támogatják a fejlődésüket a napközbeni gyermekfelügyelet során.

A napközbeni gyermekfelügyelet során nehézséget jelenthet a gyermek ismeretének hiánya, a gyermek negatív érzelmi beállítottsága az ismeretlen pedagógus és környezet láttán, valamint ha a gyermekfelügyelet nem oktatási-nevelési céllal nyújtott szolgáltatásként működik.

Mindezen nehézségek a rendszeres igénybevétel esetén enyhülhetnek, megszokottá válhatnak, s az idő előrehaladtával a gyermekek azonosulni tudnak a megváltozott helyzettel, néhány alkalom után elfogadóbbá válhatnak.

A napközbeni gyermekfelügyeleti munka sikerességét meghatározza az előkészületi munka, amelynek magába kell foglalnia a beszélgetést a gyermekről, az igények felmérését, a szülő tájékoztatását a pedagógiai munkáról és a helyszín bemutatását.

A befogadás szintén szerves részét jelenti a napközbeni gyermekfelügyelet során megvalósuló munkának. A gyermekmegőrzés szolgáltatásában a befogadás pedagógiai

menetének fontos szerepe van, hogy segítse a helyzettel való azonosulást. A befogadáshoz, a gyermek kiegyensúlyozott jelenlétéhez, a biztonság érzéséhez tartozik biztosítani annak a lehetőségét, hogy a gyermek pontos információt kapjon, ami biztosítja számára a szülő érkezésének idejét. Az ily módon támogatott befogadás segíti a gyermek azonosulását kialakuló helyzetéhez. A befogadásnak különböző formái vannak:

- anyás beszoktatás: a hallgató az első alkalmat a gyermekkel együtt vegye igénybe min. egy óra időtartamban;
- otthoni tárgy behozatala: megkérjük a szülőt – különösen 2-4 éves korú gyermekek esetében –, hogy otthonról hozzon valamely a gyermek számára kedves tárgyat (pl.: plüssjáték, könyv...);
- a gyermeknek a gyermekmegőrzőben töltött ideje az első alkalommal fél nap idejéig tartson;
- a hely megismertetése, a szokás- és szabályrendszer ismertetése, lehetőségek bemutatása;
- a pedagógus bemutatkozása, „fogadó ajándék” (kézműves termék, hallgatók által készített) adása.

Fontos néhány szót ejteni röviden a napközbeni gyermekfelügyelet számára alkalmas megfelelő környezeti feltételek kialakításáról. A gyermekek életkorát tekintve a gyermekmegőrzés elég széles spektrumot mutat, melyhez a megosztott terek kialakításának biztosítása fontos feladat. A kialakítandó helyek a különböző játéktípusokat is hivatottak erősíteni. A környezetkialakításban a cél, hogy a konstruáló-, szerep-, építő-, gyakorlójátékok megvalósulásának lehetősége legyen biztosított. A terek némi elkülönítése, azaz kuckók létrehozása segít a különböző korosztályok elmélyült időtöltésében, de ugyanakkor az átláthatóságot biztosítja. A terek funkció szerinti elkülönülése az alábbiak szerint valósulhat meg:

- babakonyha, babaszobai rész,
- szőnyeges terület az építőjátékokhoz,
- ábrázolóasztal,
- társas-, konstruáló-, kirakós és egyéb játékok asztalai,
- étkezéshez szükséges asztal,
- mozgást biztosító terület,
- mesesarok.

A környezet kialakításánál a balesetvédelmi szempontokat is szem előtt kell tartani, hiszen az óvodáskorú gyermekek mozgékonyak, tehát elegendő térre van szükségük, valamint impulzívok is, ami azt jelenti, hogy nehezen tudják az érzéseiket kontrollálni, így gyakran utat engedhetnek a dühüknek, indulataiknak, ami a játékok nem megfelelő kezeléséhez, a játékeszközök elleni agresszióhoz, illetve a játékokkal való dobáláshoz vezethet.

Az óvodáskorúak általános jellemzői

Az óvodáskor pedagógiai jellemzője a játékoság, az alkotni vágyás, az ön maga kipróbálása mozgásos helyzetekben, a társal történő együtt játszás, mely a gyermekmegőrzés keretein belül változó, van ismerkedési folyamat, a tevékenység iránti motiváció kötheti össze a kooperativitást.

Az óvodáskorú gyermekek csoportjába életkorukat tekintve a 3 és 6 éves kor közötti gyermekek tartoznak. Nagyon izgalmas életkori szakasz, sok-sok változással, itt fejlődnek a legintenzívebben a tanulást megalapozó pszichés funkciók, a beszéd, kialakul a testséma, amely a téri tájékozódás segíti. Ebben a korban a gyermekek már nagyofokú önállóságra tettek szert, tudnak önállóan járni, beszélni, bár még beszédük nem mindig érthető, az is előfordulhat, hogy nem vagy nehezen érthető, hiszen még nem minden fonémát képesek tökéletesen kiejteni. Az önállóság tevékenységeikben is megmutatkozik, már tudnak önállóan enni, öltözni, vetkőzni és játszani is, sőt a szabad játéktevékenység feltételeinek a biztosítása fontos a számukra a napközbeni gyermekfelügyelet során is. Kialakult a szobatisztaság, de a mosdó használatánál még segítségre szorulnak, különösen a kisebb gyermekek.

Az érzelmi fejlődés

Az óvodáskorú gyermekek érzelmeire jellemző az impulzivitás, azaz ami a szívéen, az a száján. Egy óvodás őszinte és heves érzelemmel fejezi ki örömét és akár nemtetszését is. Érzelmeik gyorsan változnak, könnyen elsírják magukat, de könnyen meg is vigasztalhatók (öleléssel, figyelemeltereléssel, alternatívák felkínálásával stb.). Az óvodások körében gyakran láthatunk szomorú, síró gyereket, aki azért sír, mert például „hiányzik az anyukája”, de az is lehet, hogy elvették a játékát stb.

Az óvodáskorra tehető az első dackorszak az érzelmi fejlődésben, amely az éntudat kialakulásának a funkciógyakorlásából fakad, és az érés által meghatározott, és jelentősen hozzájárul a gyermek önállósodási törekvéseihez. Az első dackorszak állhat annak a hátterében, amikor egy gyermek megmakacsolja magát, és nem hajlandó teljesíteni a gondozója kérését, hogy szedje fel a játékot, vagy közli, hogy ő akarja egyedül felvenni a kabátját, de az is előfordulhat, hogy furcsa, érhetetlen dolgok miatt kezd el sírni. Jól példa erre annak a kislánynak az esete, aki azért sírt az óvodában, mert fordítva vajazták meg a kenyérét, egy másik kislány pedig azért sírt, mert először a sonkát akarta rátenni a kenyérre és arra a vajat, nem pedig fordítva. Néha hihetetlen helyzetekben próbálják érvényesíteni az akaratukat, ami egy belső késztetésből fakad. A dac különösen fokozódhat, ha a gyermek éhes, fáradt, álmos, ha valami megzavarta a mindennapi nyugalmát, de akkor is fokozódhat, ha az anya feszültebb, a családban történnek olyan változások, amelyek hatással vannak a gyermek

érzelmi egyensúlyára. Az akadályoztatás következtében megjelenő érzelmi feszültséggel, a frusztrációval a gyermek nehezen tud mit kezdeni, gyakran heves sírással, bizonyos esetekben pedig agresszióval is reagálhat. Fontos, hogy a napközbeni gyermekfelügyeletet ellátó személy megfelelően, hozzáértéssel kezelje a dacot. Megőrzi a nyugalmit, magyarázattal szolgál arra, hogy miért nem engedheti meg azt, amit a gyermek szeretne, és fontos az is, hogy kínálja fel neki más alternatívákat a vágyott tevékenysége helyett. Ajánlja fel az ölelést, ha a gyermek elfogadja, de azt is tiszteletben kell tartania, ha az óvodáskorú elutasítja azt. A türelem megőrzése, a higgadt, nyugodt viszonyulás a dacos gyermekek felnőtt részéről hozzájárulhat a dac hatékony feloldásához. A nagyon erős és gyakran megjelenő és hosszan tartó dacreakciók esetén érdemes szakember (óvodapszichológus) segítségét kérni, hogy feltárja, mi állhat annak hátterében.

A szociális kapcsolatok sajátosságai

Az óvodáskorúak körében különböző csoportosulási formákkal találkozhatunk. A gyerekek már keresik egymás társaságát, de a csoportok nagyon esetlegesek, könnyen felbomlanak, és nem tartósak. A barátság lényegét még nem értik, de azt tudják, hogy a barátság az valami fontos lehet, mert nagy sértésnek veszik, ha valaki kijelenti, hogy „akkor nem leszel a barátom”. Az óvodáskorú gyermekek csoportját megfigyelve találkozhatunk egyedül játszó gyermekkel, kisebb (2-3 fős) csoportokkal, párokkal is. A csoportok laza szerveződésűek, gyorsan és rugalmasan váltakoznak.

A mozgás jelentősége az óvodáskorban

Az óvodáskorban lévő gyermekek rendkívül mozgékonyak, nagy mozgásigénnyel rendelkeznek. „Maga a tevékenység okoz nekik örömet, illetve a viszonylag nagy agy oxigénszükségletét az arányaiban kisebb tüdő csak a sok mozgás segítségével tudja biztosítani.” Kiemelten fontos, hogy sok lehetőséget kapjanak a mozgásra: futásra, ugrálásra, mászásra, hintázásra stb. A mozgáshoz szükséges tér, játékok, sétaték, szabad levegőn történő játék lehetőségének a megteremtése elengedhetetlen a fejlődésükhöz. Mivel az óvodások minden tevékenységet teljes energiával végeznek, könnyen kifáradnak, de ez sokszor azzal jár, hogy a cselekvés leállításában fontos szerepet játszó gátló mechanizmusok még nem értek meg, a gyerek nem tudja kontrollálni magát, túlpörög. Fontos, hogy a gyermekek mozgásos, felpörgős időszakait nyugalmasabb periódusok kövessék (Tóth, 2008). Az óvodások nagymozgása fejlettebb, mint a finommotorikájuk. A nagymozgásuk egyre koordináltabbá válik, és az egyensúlyérzék fejlődésével képesek lesznek egy lábon állni és ugrálni.

A finommozgásuk ebben a korszakban dinamikusan fejlődik, 3-4 évesen még nehezebben, görcsösebben mozgatják az ujjait, de nagycsoportos korukban már ügyesen vágna, rajzolna, be tudják kötni a cipőfűzőt. Nagyon fontos, hogy ebben az életkorban biztosítsunk olyan tevékenységekre lehetőséget a gyermekek számára, amelyek biztosítják a finommozgás, a kézzel való manipuláció fejlődését. Ezért elengedhetetlen lehet a színezés, pöttyözés, legózás, ragasztás, ollóval történő vágás, gyurmázás stb. tevékenységek biztosítása és az óvodáskorúak ösztönzése, hogy részt vegyenek ezekben a tevékenységekben. A kéz izmainak a megerősítése, az írás elsajátításához szükséges mozgékonyságának a fejlesztése fontos feladat ebben az életkorban. A napközbeni gyermekfelügyelet során napi szinten érdemes ezekre a tevékenységekre lehetőséget adni, bátorítani, ösztönözni a gyermekeket, hogy bevonódjanak és résztvevői legyenek az ilyen cselekvéseknek.

Az óvodáskorú gyermekek gondolkodásának jellemzői

Az óvodáskorú gyermekek gondolkodására jellemző az egocentrizmus, azaz a gyermek számára a világ megismerésében önmaga áll a középpontban, önmagából indul ki, ennek alapján értelmezi a körülötte történő eseményeket. Jellemző rájuk a centrálás, azaz egyszerre csak egy szempontot tudnak figyelembe venni a probléma megoldásánál. A logikai szabályszerűségek megértésére, megfogalmazására még nem képesek. Gyakran tesznek fel kérdéseket, amelyek megválaszolása nem is mindig egyszerű még a felnőttek számára sem. Például miért hívják a fenyőfát fenyőfának? Miért lejtős az ég? Milyen színű az áram? Miért van éjszaka? – csak hogy néhány példát említsünk. Sajátos magyarázatokat kapunk, ha olyan dolgokról kérdezzük őket, amiről még nem tanultak, az ún. ultrajelenségekre, ahogy Wallon nevezte. Piaget a klinikai kikérdezés módszerével azonosította az óvodások gondolkodásában a következő magyarázóelveket: az animizmust, az artificializmust, a finalizmust. Az animizmus, azaz a meglevenítő gondolkodás során a gyermek megszemélyesíti a természeti jelenségeket, és emberi tulajdonságokkal ruházza fel. Például azért esik az eső, mert a felhők szomorúak és sírnak. Az artificializmus művi előállítást jelent, azaz azt gondolják, hogy a természeti jelenségeket mesterséges úton hozták létre, azaz „a tavak úgy keletkeztek, hogy az emberek markolóval ástak egy nagy gödört, és teleengedték vízzel”. A finalizmus pedig azt jelenti, hogy a gyermekek a céllal magyarázzák az okot. Például azért van nyár, hogy a strandra tudjunk menni, vagy azért esik a hó, hogy hóember építsünk. Nagyon érdekes és izgalmas megfigyelni a gyermekek kérdéseit és válaszait egyaránt. Gyakran mosolyt csal az arcunkra. Az óvodáskorúak azonban nagyon nyitottak a világra, rendkívül kíváncsiak és érdeklődők. A napközbeni gyermekfelügyeletben dolgozók biztosan találkoznak majd érdekes, filozofikus kérdésekkel és még érdekesebb magyarázatokkal is a világ dolgaira.

Az észlelés jellemzői óvodáskorban

Az óvodáskorú gyermekek észlelésére a szinkretizmus jellemző, ami abban nyilvánul meg, hogy megragadja az egészet, és elsiklik a részletek felett, azaz a részletekre még nem nagyon figyel. A szinkretikus észlelés további jellemzője az is, amikor képes a gyermek egészen apró részeket is egészként megragadni, az egésztől függetlenül. A szinkretizmus leginkább a gyermekrajzokon érhető tetten, ahol fejláb embert rajzolnak, illetve még kevés részletet ábrázolnak az emberből (például hiányzik a füle, az ujjai, a szemöldöke stb.). A mindennapokban ez számtalan mozzanatban tetten érhető. Apró változásokat is észrevesznek, egy pecsétet a ruhán vagy egy új fülbevalót stb.

A figyelem

Az óvodáskorú gyermekek még csak nagyon rövid ideig képesek tartósan figyelni valamire, az óvodáskor végére érik el a kb. 10-15 percet. Figyelmük könnyen elterelhető egy újabb inger megjelenésével (például egy kismadár az ablakpárkányon, egy kukásautó hangja stb.).

Az emlékezet

Az óvodások emlékezete érzellemmel telített, élményekhez kötött. Gyakran jelennek meg emlékezeti torzítások, különösen, ha megtévesztik őket, a nagyfokú szuggesztivitásra való hajlam miatt. Sok esetben azonban jól működik az emlékezetük, különösen az explicit emlékezet, az implicit emlékezet többnyire tudattalan. Az emlékezeti teljesítmény általában jobb, amikor a gyermek az újonnan megtanulandó ismereteket hozzá tudja kötni a már meglévő tudásához.

Az időben történő tájékozottság

Az óvodások időérzékelése még fejletlen, nem tudnak tájékozódni az időben. A „most” fogalmát megértik, de a tegnap, holnap, később stb. kifejezések még nem egyértelműek a számukra. Ha például azt mondjuk nekik, hogy egy óra múlva itt vagyok, ez semmit sem jelent a számukra, hiszen nem tudják, mennyi az az egy óra. Az előtte és utána fogalmakat már képesek felfogni, de a tegnap, holnap és holnapután vagy egy hét múlva fogalmakat még nem értik. Ezért is fontos számukra a napirend, hiszen ennek alapján képesek tájékozódni az időben, az oviban játszunk, tízórazunk, majd kimegyünk

az udvarra, ebédelünk, alszunk, uzsonnázunk, és utána jönnek értem. a rendszeresség biztonságot ad a számukra. A napközbeni gyermekfelügyelet során is fontos a napirend kialakítása és tartása.

A képzelet

Az óvodáskorúak képzelete gazdag és nagyon élénk. Nem tudnak még különbséget tenni az elképzelt és valós dolgok között. Előfordulhat, hogy az elképzelt dolgokról is úgy számolnak be, mintha valóban megtörténtek volna, vagy valóban léteznének. Például kistestvére születik az egyik gyereknek a csoportban, így ő is elképzei, hogy neki is kistestvére születik, majd elmeséli a többieknek, hogy kistestvére fog születni, akár egy nevet is kitalál neki. Ezt a jelenséget nevezzük „fantáziahazugságnak”. Ebben az életkorban gyakran számolnak be vágyott dolgokról, mintha azok valóban megtörténtek volna (meg is történtek, csak a képzeletükben). Például egyedül vezettek egy kukásautót vagy repülőt, jártak Egyiptomban, saját állatkertjük van otthon, és még folytathatnám hosszan a példákat. A fantáziahazugság hátterében az áll, hogy keveset tudnak még a világról, az ismereteik hiányosak, és ezeket a hiányokat gyakran a képzeletük segítségével töltik ki.

A mese

Ebben az életkorban a mese nagyon fontos szerepet játszik a gyermekek életében. A mese indirekt módon számtalan területet fejleszt, többek között az érzelmi intelligenciát, a figyelmet, az emlékezetet, a gondolkodást, a képzeletet, és gazdagítja a szókincset, segíti a nyelvi kifejezőképesség fejlődését is. Könnyen bevonódnak a mesehallgatásba, kialakul a mesetudat. Fontos, hogy meséljünk a gyermeknek, ha erre nyitott, akár fejből, vagy a nagyobb gyermekek esetén már olvashatunk is mesét. A kisebbek szeretik a láncmesét, az állatokról szóló meséket, az óvodáskor végén azonban már a tündérmesék, varázsmesék kapnak nagyobb szerepet. A vers, mondóka és az éneklés a mindennapok fontos részét kell hogy képezze a napközbeni gyermekfelügyelet során.

A rajzoló-ábrázoló tevékenység

Az óvodáskorú gyermekek szeretnek rajzolni, sok időt töltenek rajzolással. Az ábrázolás szándéka már kialakult, de a technikai fejlettség még alacsony szinten van, így nem mindig tudják megjeleníteni a rajzokon azt, amit szeretnének. A korszak elején még

nincs meg az a szemléletes rend a rajzokon, ahogyan a felnőtt látja a világot, a rajzokra jellemző a juxtapozíció, a szétdobáltság. 5 éves kortól a gyermekek már azt rajzolják, amit tudnak a dolgokról, és nem azt, amit látnak. Például felrajzolja az égre a napot, a holdat és a csillagokat, valamint a szivárványt, mert tudja, hogy azok az égen vannak. Az emberábrázolás is jelentős változáson megy keresztül az óvodáskorban. 3 éves korban még a jellegzetes fejláb emberekkel találkozunk a rajzokon, majd a fejlődés során egyre részletgazdagabbá válnak az emberrajzok, már a kisebb részletekre is figyelnek, és megjelenítik a rajzokon (pl.: szemöldök, ujjak, szempilla stb.). Az óvodások rajzai színesek, spontának, érzelmmel telítettek.

Az óvodáskori játéktevékenység jellemzői

Az óvodáskorú gyermekek legfőbb tevékenysége a játék. A játék önmagáért való cselekvés, örömszínezete van, és átszövi az óvodások mindennapjait, a világ megismerésének is fontos bázisát jelenti. Ebben az életkorban különböző játéktípusokkal találkozhatunk. A gyakorlójáték lehetőséget biztosít a mozgásos tevékenységek megvalósulására, a tárgyak működésének megismerésére, a testi képességek kipróbálására. Ennek feltételei: tologató, húzogató, hajtható játékok, labdák, babzsákok, hintaló, ugráló stb. Az óvodáskor legfőbb játéktevékenysége a szerepjáték, melyben a gyermek az általa megfigyelt szerepeket (anyai, apai, valamely foglalkozáshoz köthető) utánozza, kiegészíti, képzelete szerint alakíthatja. A szerepjátékban a készített vagy meglévő bábokkal mesélhet, bábozhat, történeteket hozhat létre vagy hallgathat meg. Ennek feltételei lehetnek a babakonyha, jelmezek, babák, babakocsi, volánkerék stb. A szerepjáték a legmagasabb szintjét a fejlődésben az óvodáskorban éri el, amikor a gyermek már megérti a szerep lényegét.

A konstruálójáték, amely szintén jelen van az óvodáskorban, alkalmas valamilyen eszköz létrehozására és az elkészített eszköz használatára. Az alkotás örömeinek biztosításával a gyermek sikerélményhez juthat. Ennek megvalósulásához szükséges feltételek közé az alábbiak tartoznak: anyagok biztosítása, nyugodt körülmények kialakítása, fejlettségi jellemzők figyelembevétele (differenciálás), segítség nyújtása elakadáskor, játékörtelemek megvalósításának biztosítása stb.

Az építőjátékok szintén a kedvelt játékok közé tartoznak ebben a korosztályban, amely során kibontakozik egy olyan stratégiai folyamat, melyben az elgondolástól az elkészítésen át a gyakorlati alkalmazás meg tud valósulni. Ennek a játéknak a feltételeihez hozzátartozik a szőnyegen a kocka, doboz, az asztali építményekhez a legó, kis kockák, makettek stb.

A szabályjátékok is kedveltek már ebben az életkorban, bár a szabályok megértése még nehézségekbe ütközik, és gyakran nem tartják be azokat, különösen, ha saját

magukra vonatkoznak, és a kudarctürés is különböző szinten lehet. A szabályjátékra jó példák lehet a társas-, memória-, puzzle-, mátrixjátékok.

A játékok szempontjából külön figyelmet érdemes szentelni a szabadtéren megvalósuló játékoknak. A levegőzés, a szabad térben biztosított játék segíti a gyermekek felfrissülését, egy másfajta mozgás lehetőségének biztosítását. Mozgásos versenyek, körjátékok, közlekedési eszközök használata révén valósulhat meg, hogy a legkedveltebbeket említsük.

Gondozási feladatok az óvodáskorban

A gondozási feladatok a gyermek biológiai szükségleteinek kielégítését foglalják magukban. Az étkezés, öltözködés, tisztálkodás, mozgás szükségleteinek kielégítése a komfortérzés biztosítását szolgálja.

Az étkezés során az alábbiakra érdemes figyelni:

- folyamatos étkezés biztosítása erre kialakított helyen,
- a gyermek igénye szerint,
- a fagyadék fogyasztásának lehetősége.

Az öltözködés során az alábbiakra kell figyelni a napközbeni gyermekfelügyelet ideje alatt:

- hőmérsékletnek megfelelő öltözékre törekvés,
- váltócipő használatának igénye.

A tisztálkodás során az alábbi szempontokra kell figyelni:

- mosdó használatának feltételei,
- megfelelő zsebkendőhasználat,
- ábrázoló tevékenységhez kapcsolódó tisztasági elvárások betartása.

Nem utolsósorban a lelki egészséghez is fontos megteremteni a feltételeket a napközbeni gyermekfelügyelet során, ami a kiegyensúlyozott, derült légkör biztosítása mellett a gondozó megértő magatartását foglalja magába a gyermek lelkiállapotával szemben, valamint a gyermek biztonságérzetének a megteremtését.

Gyermekegészségügyi személyi feltételei

A gyermeklétszámtól függ a felügyeletet gyakorló személyek száma. A korosztály pszichológiai és pedagógiai jellemzőivel tisztában kell lenniük a felügyeletet ellátó személyeknek. A napközbeni gyermekfelügyeletben részt vevő személyeknek több területen is alkalmasnak kell lenniük a feladat ellátására, ami érinti a testi szempontokat: megjelenés,

beszéd, mozgás és testi rendezettség. A lelki alkalmasság érinti az elfogadást, türelmet, empátiát, segítőkészséget, elhivatottságot és a mentális frissességet. A szellemi/szakmai felkészültség magába foglalja a napközbeni gyermekfelügyeletet végző szakemberek módszertani felkészültségét, innovatív gondolkodását, ad hoc helyzetek kezelésében történő sikerességét és az egyéni differenciálás képességét. Képes alkalmazni a különböző pedagógiai módszereket, képes a gyermekeket tevékenységre ösztönözni, játéksituációkat létrehozni, játékeszközöket készíteni. Személyiségét tekintve játékos, utánzásra képes, mintaadó, modellt nyújtó, képes szemléltetni és be tudja mutatni az adott tevékenységeket. A szóbeli ismeretszerzéshez kapcsolódó módszerek alkalmazásában is jártas, tud beszélgetni a gyerekekkel, megfelelően dicsér, tud megfelelő célokat kitűzni a neveléshez kapcsolódóan, magyarázatot tud adni a gyermekek kérdéseire, és az elbeszélésben is otthon van.

Felhasznált irodalom

- Alan Baddeley, Michael W. Eysenck, Michael C. Anderon: Emlékezet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2010.
- Cole, M. – Cole, S. R. (2004): Fejlődéslélektan. Budapest, Osiris Kiadó.
- Fraiberg, S.H. (2005): Varázsos évek. Park Könyvkiadó, Budapest.
- Horváth György (2004): Pedagógiai pszichológia. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Mérei Ferenc, V. Binét Ágnes (1997): Gyermeklélektan. Gondolat – Medicina Kiadó, Budapest.
- Pál Nikolett: Balesetmegelőzés, sürgősségi helyzetek és elsősegélynyújtás az óvodában, Budapest Neteducatio Kft. 2018.
- Horváth György (2004): Pedagógiai pszichológia. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Dorner László – Homoki Erika

A 7–10 ÉVES KOR KÖZÖTTI GYERMEKEK GYERMEKFELÜGYELETÉNEK ELMÉLETI ÉS SPECIÁLIS MÓDSZERTANI TARTALMAI AZ ESZTERHÁZY KÁROLY KATOLIKUS EGYETEMEN

1. A kisiskoláskor életkori és fejlődéslélektani jellemzői

A 7–10 éves kor az iskoláskor kezdetét jelenti, bár a biológiai fejlődés ebben az időszakban is töretlen, egyben fontos mérföldkő a kognitív, érzelmi és szociális fejlődés terén is. A kisiskolás gyermek viszonylag harmóniában él családjával, az önállóság, a családi színtereken kívül eltöltött idő apró lépésekben válik egyre fontosabbá. Az iskoláskor egyik meghatározó jellegzetessége a gondolkodási, emlékezeti és figyelmi képességek fejlődése: a gyerekek képesek mélyebben és logikusabban gondolkodni, többszintű osztályozást végezni (lásd: kártyák különböző szempontok szerinti gyűjtése), az elkezdett feladatot végigkövetni, valamint egy helyzetet egyszerre több szempontból szemlélni (Cole és Cole, 2003). Piaget (1952) szerint a gyermek ebben az időszakban a konkrét műveletek szakaszában van (7–11 év): logikai gondolkodási készsége fejlődik, és ezeket konkrét tapasztalatokra tudja alkalmazni (Piaget, 1952). Ebben az időszakban a gyerekek gyorsan fejlődnek a figyelem, emlékezet, az érvelési készségek, az absztrakt gondolkodás, a problémamegoldás, az önálló tanulás, a téri tájékozódás és a szociális készségek terén (Cole és Cole, 2003; Piaget, 1952, 1970). A nyelvi készségek tovább fejlődnek, a gyermekek egyre jobban ki tudják fejezni magukat szóban, és megértik az összetett nyelvi szerkezeteket (Fenson és mtsai., 1994). A gyermekek ebben a korban egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek a társas interakciókra és a barátságokra, egyre többféle cselekvésben próbálják ki magukat, és fejlődik a saját viselkedésük feletti kontroll képessége is (Cole és Cole, 2003). Szívesen vesznek részt csoportos tevékenységekben, és fontos számukra a társak elismerése. A gyermekek érzelmei egyre differenciáltabbakká válnak, kezdik megérteni az olyan érzelmeket, mint a szomorúság, a harag és a frusztráció, valamint képessé válnak kifejezni és szabályozni is azokat, ugyanakkor még mindig küzdhetnek az intenzív érzelmek kezelésével (Cole és Cole, 2003; Zeman és mtsai., 2002). Fontos számukra a pozitív és támogató társas kapcsolatok megléte mind a kortársakkal, mind a felnőttekkel. A gyermekgondozás minősége ugyancsak számít a gyermekek mindennapi tapasztalatai, kognitív és nyelvi készségei, és iskolára való felkészültsége, valamint későbbi iskolai eredményei és társas interakciói szempontjából, főleg az alacsonyabb szocioökonómiai státuszú családok esetén (Vandell és Wolfe, 2000). A gyermekeknek

ebben a korban szükségük van a felnőttek támogatására és bátorítására is, hogy magabiztosnak érezzék magukat. Ebből következően a gondozónak érdemes nyugodt, higgadt légkört teremteni, pozitív példát a kommunikációra és a konfliktuskezelésre, és fontos, hogy lehetőséget adjunk számukra a kihívások kipróbálására és a sikerek elérésére. Érdemes Carol Dweck (Yeager és Dweck, 2020) fejlődésorientált szemlélete alapján kommunikálni a felügyeletet igénybe vevő gyermekekkel (pl. „semmi gond, ha elsőre nem sikerül”, „ne add fel, menni fog”). Erikson pszichoszociális fejlődésméltében a kisiskoláskor a teljesítmény vs. kisebbségérzés érzése nevet viseli. Ebben a stádiumban a gyermekek fontosnak tartják, hogy kompetensnek érezzék magukat, és hogy képesek legyenek sikeresen teljesíteni a feladatokat, de félnek is a kudarctól (Erikson, 1963). A gyermekmegőrző szolgáltatásnak lehetőséget kell biztosítania a gyermekek számára, hogy teljesíthető kihívásokkal szembesüljenek, és sikerélményeket szerezzenek, vagy ha kudarccal éri őket, azzal megfelelően meg tudjanak küzdeni. A korszak egyik fontos, társas szempontból is kiemelkedő jellegzetessége, hogy bár a kisiskolás gyermekek ebben a korban továbbra is egocentrikusak lehetnek, már egyre jobban tudatában vannak mások nézőpontjának, vagyis egyre inkább képesek a decentralálásra, a perspektívaváltásra, egyre fejlettebb empátia alakulhat ki bennük (Eisenberg és mtsai., 2006). A morális fejlődés ugyancsak jelentős, a gyermekek ebben a korban elkezdik megérteni a szabályok és normák fontosságát, és egyre jobban tudatában vannak a helyes és helytelen fogalmának. Az internalizált szülői normák és értékek alapján a kibontakozó felettes én működése révén a gyermek a szabályokat sérthetetlennek tartja. Természetesen sokszor megszegi ezeket, de eszébe sem jut, hogy a felnőtt által felállított szabály hibás vagy téves lehet, hogy ezt esetleg meg is lehetne változtatni, önbecsülése, önértékelése a szülői elismerés függvénye (Ranschburg, 2010).

A 7–10 éves korú gyermekek gondozási szükségletei és fejlődési igényei különböznek a kisebb vagy nagyobb korosztályokétól, és fontos arra is figyelmet fordítanunk, hogy a szolgáltatásnak rugalmasnak kell lennie, hogy alkalmazkodni tudjon a gyermekek eltérő fejlődési üteméhez és szükségleteihez.

A gyermekeknek számos olyan szükséglete van, amelyre érdemes figyelmet fordítanunk, szükségük van biztonságra, szeretetre, megfelelő táplálkozásra, testi aktivitásra és intellektuális stimulációra.

- A biztonság és stabilitás alapvető szükséglet egy 7–10 éves gyermekek számára: olyan környezetet érdemes teremtenünk, amelyben biztonságban érzik magukat. Ez magában foglalja a konzisztens szabályokat, a strukturált napi rutint és az érzelmi támogatást (Vandell és Wolfe, 2000).
- Érzelmi támogatás és figyelem: a gyermekeknek továbbra is szükségük van szeretetre és pozitív figyelemre. Fontos, hogy a gondozók megfelelő időt és figyelmet szenteljenek rájuk, és kifejezzék irántuk való érdeklődésüket (Cole és Cole, 2003). A szolgáltatásoknak olyan tevékenységeket is érdemes kínálniuk, amelyek segítenek

a gyermekeknek az érzelmeik kezelésében és a társas készségeik fejlesztésében, mint például a szerepjátékok, a bábjátékok és a csoporttevékenységek.

- Táplálkozás és egészség: a megfelelő táplálkozás és testmozgás kulcsfontosságú a gyerekek egészséges fejlődése szempontjából. Fontos, hogy a gyermekmegőrző szolgáltatás egészséges ételeket és italokat kínáljon, valamint lehetőséget biztosítson a testmozgásra és játékra (Sylva és mtsai., 2007).
- Társas kapcsolatok és barátságok: a 7–10 éves korú gyermekek aktívan keresik a barátságokat és társas kapcsolatokat. Fontos, hogy a gondozók lehetőséget biztosítsanak számukra társas interakciókra és barátságok kialakítására más gyermekekkel, főleg a kortársakkal (Cole és Cole, 2003).
- Intellektuális stimuláció és tanulás: ebben a korban a gyerekek növekvő érdeklődést mutatnak a világ iránt, és aktívan tanulnak, amit folyamatosan növekvő szókincsük és gazdagodó nyelvi struktúráik is támogatnak. Fontos, hogy a gyermekmegőrző szolgáltatás olyan tevékenységeket és játékokat kínáljon, amelyek ösztönzik a kreativitást, problémamegoldást és tanulást, kellően izgalmasak, változatosak legyenek, amelyeket időről időre bővíteni szükséges (pl. új társasjátékok beszerzése). Ami további érdekes kérdést vet fel, az a média szerepe. A világban történő eseményekről szinte kizárólag a média által értesülünk, ezért fontos végiggondolnunk annak sokrétű szerepét a gyermekmegőrző szolgáltatásban is, mivel nem megfelelő használata negatívan hathat (pl. agresszió növekedése, társas kapcsolatok elsívárosodása), helyes használat mellett viszont a médiumok jelentős pozitív hatást is gyakorolhatnak az életünkre: bővíthetik az ismereteinket, növelhetik a tudásunkat, társas készségeket taníthatnak, fejleszthetik a képzeletet és más kognitív területeket is (Cole és Cole, 2003; Kósa, 2017).

Arról is fontos említést tennünk, hogy a tudományban széles körű vita zajlik azzal kapcsolatban, hogy van-e létjogosultsága a különböző generációkban való gondolkodásnak, illetve hogy egyáltalán elkülöníthető-e a Z és az alfa generáció egymástól (lásd pl. Nagy és Kölcsey, 2017). Mannheim szerint egy korosztály akkor tekinthető generációnak, ha osztoznak bizonyos közös tulajdonságokban, nemzedéki tudatban vagy közösségi jellemzőkben. Ehhez három feltételnek kell teljesülnie: közös tapasztalatok, tényleges kohézió, közös attitűdök és viselkedési formák (Mannheim, 1969). Az alábbiakban röviden összefoglaljuk az alfa generáció legfontosabb jellemzőit az ide vonatkozó kutatások alapján. Az alfa generáció tagjai 2010 után születtek, már a szüleik is valamelyest digitálisan aktívak, és a folyamatos digitális fejlődés, a szolgáltatások növekvő népszerűsége és a fogyasztás kultúrája által áthatott világban, növekvő társadalmi különbségek és globális kihívások közepette, jelentős mennyiségű információ, a külső hatások gazdag és változatos tárháza kíséretében élik életüket, egyre erősebb vágyat mutatva a materiális javakra (Amrit, 2020; McCrindle és Fell, 2020).

A technológiai jártasság kiemelkedő tényező ebben a generációban. Az alfa generáció tagjai már kisgyermekkoruktól fogva otthonosan mozognak az okostelefonok, tabletek és más digitális eszközök használatában, a marketing is születésüktől fogva érinti őket (Amrit, 2020). A korai nagymértékű digitális és vizuális kitettség az eddigi kutatások alapján feltehetően hatással van a kognitív fejlődésre, a figyelemre és a koncentrációs készségre (Faragó és mtsai., 2020). Ezért fontos, hogy egy gyermekmegőrző szolgáltatás esetén is törekedjünk a kiegyensúlyozott és megfelelően kontrollált médiahasználat alkalmazására a negatív hatások minimalizálása érdekében. A digitális világ gyors tempója, információgazdagsága, a különböző applikációkkal, képernyőkön és közösségi médiafelületeken töltött növekvő időmennyiség az alfa generáció tagjainak rövidebb figyelmi terjedelméhez és a digitális írástudással kapcsolatok kihívásokhoz vezethet (McCrindle és Fell, 2020; Nagy és Kölcsey, 2017). Tanulmányok szerint nehezebben összpontosítanak hosszabb ideig egy feladatra, és hajlamosabbak a multitaskingra (Ziatdinov és Cilliers, 2021), valamint arra, hogy a kényelmes otthoni körülmények között játszanak digitális eszközökön vagy képernyőkön, legyen az az Xbox, a PUBG vagy a Pokemon (Amrit, 2020). Ezért indokolt lehet változatos, sokféle érzékszervi csatornát bevonó és nem csak online tevékenységekkel készülni számukra. Az alfa generáció tagjai globálisan kapcsolódnak a világhoz az internet révén. Korán tanulnak más kultúrákról és nyelvekről, és nyitottabbak a sokszínűsége, a digitális technológia lehetővé teszi az alfa generáció tagjai számára, hogy a világ minden táján élő emberekkel kapcsolódjanak és együttműködjenek. Az alfa generáció tagjai magasabb fokú kreativitást, önállóságot és vállalkozókedvet mutathatnak (Romero, 2017).

Ugyanakkor azt is fontos látnunk, hogy a digitális technológia túlzott mértékű használata mentális egészségügyi problémákhoz vezethet, mint például alacsonyabb szociális és érzelmi jóllét, magasabb fokú szorongás, depresszió és alvászavarok (Augner és Hacker, 2012; Hisler és mtsai., 2020; Jha és mtsai., 2019; Twenge és Campbell, 2018; Twenge és mtsai., 2018). Kihívást jelenthet továbbá, hogy az alfa generáció tagjai nagy mennyiségű személyes adatot bocsátanak ki az internetre, ami adatvédelmi aggályokat vet fel. Így érdemes lehet akár tudatos médiahasználattal, vagy akár bűnmegelőzéssel kapcsolatos ismereteket is bemutatni, esetleg olyan aktivitásokat biztosítani számukra, melyek által társaikkal személyes interakciókban lehetnek jelen, nem csak közös online platformon. Fontos még felhívunk a figyelmüket arra is, hogy lehetőség szerint törekedjenek az internet észszerű használatára: a digitális világ tele van hamis információkkal, ami megnehezíti az alfa generáció tagjai számára a kritikai gondolkodás elsajátítását (Wineburg és mtsai., 2016), viszont pont ezen ismeretek (pl. a kritikai gondolkodás) is behozhatók az említett gyermekmegőrző foglalkozásba.

A velük való munkában számos lehetőségre támaszkodhatunk: a digitális technológia új lehetőségeket nyit meg a tanulásban. Az alfa generáció tagjai interaktív és személyre szabott oktatási élményekhez férhetnek hozzá. A digitális eszközök új kreatív

kifejezési formákat is lehetővé tesznek. Az alfa generáció tagjai videókat készíthetnek, zenét komponálhatnak és művészeti alkotásokat hozhatnak létre digitális eszközök segítségével, ennek felhasználási lehetőségei fontos erőforrást jelenthetnek egy gyermek-megőrző szolgáltatás számára, mint ahogy a tanulás segítése is: a kognitív képességek (pl. gondolkodás, figyelem, emlékezet) fejlesztése mellett nagyon fontos lenne korszerű tanulásmódszertani ismeretekkel gazdagodniuk, és saját, formálódó tanulási szokásaik és meglévő kognitív stílusuk közös nevezőre hozása is sokat segíthet.

Mindezek mellett fontos azt is kiemelni, hogy bár úgy tűnhet (és a sztereotípiák is ezt sugallhatják), hogy a generáció minden tagja hasonló viselkedéses és érzelmi mintázatokat mutat, ez koránt sincs így, jelentős különbségeket tapasztalhatunk két azonos életkorú kisiskolás viselkedéses mintázataiban, ízlésében, érzelmi reakcióiban, a képességeinek aktuális fejlettségében stb. Ezek felmérése a szolgáltatás igénybevétele pillanatában időszerű, és ezek alapján érdemes megtervezni azokat a tevékenységeket, melyek az adott gyermek számára élvezetesek és hasznosak lehetnek, és egyben a többi, aktuálisan a szolgáltatást igénybe vevő gyermekkel való élvezetes és tartalmas kapcsolódás lehetőségét is megteremtik (pl. az életkori vagy tevékenységbeli „közös nevező” megtalálása).

2. A kisiskolás korosztály gondozási és tevékenység igényei

A gyermekfelügyeleti rendszerben a kisiskolások igényeit már összetettebb tevékenységek tudják lefoglalni. Az előző alfejezetben taglalt módon nyitottak a világra, érdeklőket a környezetük működése, legyen szó társadalmi vagy természeti környezetről.

A terem, amelyben helyet kap a felügyelet, semmiképpen ne öltön iskolai jelleget azért, mert iskoláskorú gyermekek megőrzését szolgálja. Fontos, hogy egy befogadó, lassulást is lehetővé tevő közeg fogadja őket, ahol tartalmasan eltölthetik az időt a szülők nélkül. Természetesen mindeközben lehetőségük van a tanulásra mindegyik szintéren. A szó legtágabb értelmében vett tanulási, tapasztalatszerzési lehetőség minden egyes helyzetben adott, legyen szó játékról vagy gondozásról.

A megőrzésben a gyermek természetes kíváncsiságát erősítve, a gyermek számára élményt jelentő tevékenységek és tartalmak ajánlásával tudunk a leghatékonyabbak lenni. Segítséget tudunk nyújtani a tapasztalatok feldolgozásában, az érdeklődést kielégítő és fenntartó élményt adó kommunikációval. Az ellátást nyújtó felnőtt jól segítheti a gyermekek tanulási tevékenységét. Mindemellett fontos leszögezni, hogy a teljesítményorientált, erőltetett ismeretátadás kerülendő a megőrzés során.

Hogy az ellátás mégis megfeleljen a korosztály elvárásainak, a tevékenységek megvalósításához fontos a tanulási környezet lazább kialakítása, a nyugodt feltételek megteremtése. Így nélkülözhetetlen egy íróasztal, irodai szék, olvasólámpa, korosztálynak megfelelő

könyvek, minimális digitális eszközök biztosítása, melyek az intellektuális érdeklődés kielégítését szolgálják majd. Emellett vissza is nyúlhatunk az időbe, és alkalmazhatunk olyan eszközöket is, amelyeket ma már nem igazán használunk a közoktatásban, ilyen az írásvetítő, diafilmvetítő, egyszerű hétköznapi eszközök, mint kavics, homok stb., melyek jó időöltési alapot jelentenek majd a megőrzésben lévő gyermek számára.

Az ellátást nyújtó személy a napi házi feladat elkészítésében is, a szülői segítségnyújtáshoz hasonló módon és mértékben, vállalhat segítséget. Különösen fontos ez abban az esetben, amikor a gyermek korrepetálásra, fejlesztésre szorul. Ezt abban az esetben tudja ellátni a gondozó, ha a gyermek nem először és nem egy alkalommal vesz részt az ellátásban, hanem rendszeres a kapcsolatuk.

Ha a gyermek visszahúzódó, fáradt, akár ingerült, akkor azt a területet is ki kell alakítani a teremben, ahol lehetősége van pihenni, csendben maradni, elvonulni egy kicsit és átgondolni a hét történéseit. Előfordulhat, hogy a gyermek nem jószántából van jelen a megőrzésben, hanem kényszerből, amikor a szülő nem tudja megoldani a felvigyázását, így ettől válhat akár dühössé és nem együttműködővé a gondozóval.

Nézzük meg, hogy milyen lehetőségei vannak az ellátó személynek a különböző tanulási területeken. Ehhez olyan gondozókat érdemes alkalmazni, akik rendelkeznek a szükséges ismeretekkel és készségekkel a 6–10 éves gyermekek gondozásához.

Az anyanyelvi nevelés területén 6–10 éves korban az írás és olvasás teljesen új és tanítási folyamatától függően megigéző birodalma nyílik meg a gyerekek számára. Az olvasás és írás képessége, mint minden más is, egyedi sebességgel fejlődik a gyerekeknél. Ez azt jelenti, hogy nagy eltérések mutatkoznak a gyerekek között. Lesz olyan gyerek, aki már első osztály végére is képes önállóan olvasni és írni, de lehet, hogy egy 10 éves gyermeknek nehézséget okoz egy írott szöveg elolvasása vagy egy írást megkövetelő játéktevékenység végrehajtása. Ezek miatt célszerű, hogy az ellátást nyújtó személy egy rövidebb terjedelmű, könnyebb szöveget tartalmazzon, kedvelt történettel mérje fel, hogy a vele együtt lévő gyerekek ezen a téren milyen adottságokkal rendelkeznek. Ez azért fontos, mert így az önállóan jól és szívesen olvasó gyerekek akár bekapcsolódhatnak egy mese vagy történet elmondásába, felolvasásába. Ezt a tevékenységet csak tovább tudja színesíteni a szerepjáték, illetve a drámajáték alkalmazása, melyhez használhatunk bábokat, de akár mesepárnát vagy mesekötényt filcekkel egyaránt. Ennél a tevékenységnél használható fel a régi diafilmek vetítése, ami merőben más élményt nyújt majd a gyerekeknek, hiszen az eszköz nem található meg minden háztartásban.

A mese jó alap lehet a további közös tevékenységekre, melyekben elkészíthetők vagy megjeleníthetők a mese elemei. Ilyen tevékenység lehet a közös vizuális alkotás, ahol a történet szereplői, díszlete, témája újra testet ölthet. Ehhez a tevékenységhez is kell egy ennek megfelelő asztallal berendezett rész, ahol különböző magasságú asztalok vagy leginkább állítható magasságúak kapnak helyet, így ez több korosztálynak is megfelelő lehet. Szükséges rajzhoz, festéshez, nyíráshoz eszköztár, mely alkalmas

mindkét kezes gyerekek foglalkoztatásához. A közös alkotásban jól fejlődhet a képzelet, a finommotorika, az együttműködési képesség, az esztétikai érzék, a tervezés képessége és a kivitelezése. Külön ajándék lehet maga az alkotás öröme, a történet több csatornán való megértése, adaptálása. Alkotás közben pedig új eszközökkel, nyelvi jelekkel és fogalmakkal ismerkedhetnek meg az ellátásban részt vevő gyerekek. Így célszerű a gondozónak előre elkészítenie néhány meséhez egy-egy tevékenységtervet, melyet az ellátásban részt vevők korához tud igazítani. Emellett az önállóan tevékenykedő gyermekeknek, akik már tudnak olvasni, érdemes lehet egy néhány könyvből álló mini-könyvtárat készíteni. Itt Csukás István, Weöres Sándor, Kányádi Sándor, Lázár Ervin, Berg Judit, Bosnyák Viktória művei a kisiskolás korban lévőknek, illetve a kisebbeknek mondóka gyűjtemény, magyar népmesék kötet, leporelló is helyet kaphatnak. Mindezen könyvek példát is mutatnak az értékes irodalmi forrásokra, és a gyerekek egymást is motiválhatják az olvasásra. A mesetípusoknak megfelelő válogatás összeállítását egy könyvtáros segítheti, hiszen ő ismeri leginkább a gyermekkönyvtárak kölcsönzésén keresztül a korosztályt érdeklő műveket.

A mesék és a mesékhez kapcsolódó illusztrációk elkészítése közben természetesen a matematikai képességek, a számfogalom erősítése, a számok alakjában ábrázolása, a mérés módszerének alkalmazása is megtörténhet. A vizuális alkotás során sok esetben van szükség mérésre, számolásra. Természetesen a kisebbek esetében ezt helyettesítheti az előre legyártott részek (sablonok) alkalmazása, esetleg a méretek összehasonlítása, mely gondolkodási művelet szintén nagyon fontos a tanulási folyamatban.

Az origami technika alkalmazása 6 éves korban nem könnyű, de a 9-10 évesek már nagyon ügyesen képesek ezt a tevékenységet is alkotó módon használni. A Lego eszközökkel támogatott logikai képességfejlesztés is része lehet a matematikai készségek spontán fejlesztésének. Itt a 3D-ben megjelenő matematikai testek szerepe az, ami beépülhet a mesébe vagy valós térbe, makettezés, modellek készítése révén. Jól kapcsolható a külső világ folyamatainak tevékeny megismeréséhez is ez az eszköz.

A Dienes-készlet és logikai játékok használata kikopott egy kicsit az iskolából a 80-as évekhez képest, így a megőrzés során akár „játékként” is alkalmazhatók építésszekre, logikai műveletek végrehajtására, szemléltetésére, amely természetesen nem direkt, hanem indirekt módon kíséri egy másik tevékenységet. Például egy mese szereplőinek halmazát vagy tulajdonságait is jelölheti.

Fejlesztő társasjátékok alkalmazása során, ahol a számfogalom mélyítése a gamifikáció során történik meg, és a gyerekek óhatatlanul tanulnak is közben (kompetitív és együttműködést erősítő társasok alkalmazása), fontos a felügyeletben lévő gyermekek képességeinek minimális ismerete, hogy a számukra legmegfelelőbb játékot tudjuk felkínálni. A túl hosszú, monoton játékok általában csak az elmerülni képes gyerekeket szólítják meg. Több olyan társasjáték is van a piacon, melyek a környezeti folyamatok megértését, valós problémák megoldását szolgálják játékos formában. Az érettebb 10

évesekkel akár ezek is játszhatók: Száguldó robotok, Panic Lab, Ébredő erdő, Fesztáv, Kartográfus, A Föld stb.

Ezzel együtt a környezeti tartalmak is megjelenhetnek a foglalkoztatás helyszínén akár dekorációban, mint a függöny, szőnyeg, de akár teljes valóságában, mint homokasztal, kavicságy, melyekkel taposási, építési feladatok is elvégezhetők, de fejleszthető velük a finommotorika és alakítható a számfogalom. A természetes anyagok jelenléte önmagában is nyugtató lehet, felhasználásuk többcélú. Más tevékenységek környezeti tartalmainak megértését leginkább a vizsgálati eszközök tehetik pontosabbá, mint a nagyító, iránytű, hőmérő, fényforrás, mérleg, mágnes stb. Ezek több egyszerű megfigyelés, játék tervezését és megvalósítását tudják támogatni. Például mágnesezhető tárgyak keresése, kincskeresés, egyszerű fénytörés megfigyelése, árnyjáték a falon. Ezekből készletek is beszerezhetők a taneszközellátónál.

További nyugtató hatása lehet az akváriumnak is, ahol a gyerekek gyakorolhatják az állatgondozást, különösen, ha olyan családból érkeznek, hogy az állatokhoz fűződő negatív attitűddel rendelkeznek, vagy csak nincs rá lehetőségük, hogy állatokat tartsanak. Itt talán fontos megemlíteni, hogy a nagyobb gyerekek bekapcsolódhatnak a kisebbek ellátásába, étkeztetésébe. Így a szociális készségek fejlesztése is előtérbe kerülhet, különösen, ha ezt valaki odahaza nem is tapasztalhatja, mert nincs testvére.

A zene alapvető a gyerekek életében, természetesen az a része, amit mi, felnőttek megmutatunk számukra. Az „igényes” zene iránti érdeklődés eléggé elsikkad napjainkban, így ez is egy jó lehetőség arra, hogy ezen a területen is értékes dolgokat mutassunk meg a kisiskolásoknak. Természetesen itt sem direkt zenei nevelésről van szó, hanem a játék közbeni lehetőségek megragadásáról. Egy-egy történethez zene is készült, de illeszthetünk mi is hozzá akár komolyzenei, de gyermekzenei alkotásokat is. Ehhez támpontot adhat jó néhány zenei válogatás, melyek Gryllus Vilmos, a Kaláka, Halász Judit nevéhez köthetők. Napjainkban ezek online felületen is elérhetők, így csak a válogatást kell elkészítenünk belőle, hogy alkalomadtán kéznél legyen. A gyermekzene mellett komolyzenei válogatással és nyugtató zenékkal is tudunk készülni, amikor látjuk, hogy a halk zene nyugtató hatása alkalmazható a megőrzés során, egy rossz időjárási helyzetben, ahol a gyerekek feszültnek tűnnek. Ilyen ajánlás lehet:

- Ravel: Lúdanyó meséi
- Mozart: G-dúr szonáta II. tétel (Kv283)
- Debussy: Clair de lune
- Chopin: E-moll prelűd
- Bartók: Gyermeknek I. kötet
- Grieg: Peer Gynt – Reggeli hangulat

A zenét képviselhetik ritmushangszerek is a teremben, bár ez több gyermek számára zavaró is lehet.

A zene mellé, de zenétől függetlenül is alkalmazhatunk mozgásos játékokat, melyek három csoportra bonthatók: 1. körjátékok, melyek a gyerekek által ismert dalokhoz kapcsolódnak, 2. olyan koordinációt és testi képességet fejlesztő mozgásos tevékenységek, mint a sorsverseny, valamint társasjátékok, mint a Twister, mely a testi ügyességhez kapcsolódik, 3. a szabad spontán udvari mozgás, fáramászás, amennyiben az adott ellátóhely rendelkezik udvari kapcsolattal. Erre természetesen közterületi játszótér is használható.

A kézműves foglalkozások során csak a gyermekfelügyeletet ellátó személy kreativitása szabhat határt. A digitális technika által a kevésbé kreatív személyek is segítséget kaphatnak az ellátás megtervezéséhez. Minimális eszközigényt jelent maga az asztal és szék, emellett a kreatív eszközök alapfelszerelése, melyek:

- színes ceruza, radír, faragó,
- vízfesték, akril, tempera, vízestál, asztalvédő,
- gyurma,
- olló, színes papír, hulladékok, melyek újra felhasználhatók, kartonok.

A kevésbé ügyes vagy félénk gyerekek számára kifestők is alkalmazhatók, amelyekből relaxációs változatokkal a figyelem is erőteljesen fejleszthető.

Az egész gyermekmegőrzés során az anyagok, tárgyak felhasználása közben is fontos példát mutatnunk a környezettudatosság terén is, hiszen a megőrzés során erőteljesen formálható a gyermekek attitűdje is. Ezen pozitív hozzáállás elterjedése lehet a jövőnk záloga, így erre különösen az EKKE keretein belül nagyon fontos odafigyelnünk. A teremtésvédelem elengedhetetlen része a mindennapjainknak.

Az egész ellátás úgy képzelhető el, hogy az ellátó személynek minden területen van egy alap eszköztára, melyet aszerint használ fel, amilyen a rábízott gyermekek biológiai és mentális adottsága. Leginkább a komplex tevékenységek lehetnek a legcélravezetőbbek, amelyekben minden gyermek megtalálhatja a számára legoptimálisabb feladatot, és nem lesz ideje arra, hogy a másik gyerek felé agresszív módon forduljon.

Bibliográfia

- Amrit, K. J. (2020). Understanding Generation Alpha. Elérhető: 2024. 04. 21.
<https://osf.io/d2e8g/download>
- Augner, C., & Hacker, G. W. (2012). Associations between problematic mobile phone use and psychological parameters in young adults. *International Journal of Public Health*, 57, 437–441.
- Cole, M. & Cole, S. R. (2003). *Fejldéslelektan*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Eisenberg, N., Spinrad, T. L., & Morris, A. S. (2006). Regulation, resiliency, and quality of social functioning. *Self and Identity*, 5(4), 177–194.

- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society* (2nd ed.). W. W. Norton & Company.
- Faragó, B., Kecskeméti-Székely, Zs. K., & Dávid, M. (2020). Infokommunikációs technológia használata kora gyermekkorban. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 8(1), 114–130.
- Fenson, L., Dale, P. S., Reznick, J. S., Bates, E., Thal, D. J., & Pethick, S. J. (1994). Variability in early communicative development. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59(5), 1–173.
- Hisler, G., Twenge, J. M., & Krizan, Z. (2020). Associations between screen time and short sleep duration among adolescents varies by media type: evidence from a cohort study. *Sleep Medicine*, 66, 92–102.
- Jha, A. K., Pandey, V., & Kumari, V. (2019). What's eating up adolescent sleep? Evidence from Bihar. *Gujarat Research Society*, 21(9).
- Kósa É. (2017). A média szocializációs hatásai. In: N. Kollár K. & Szabó É. (szerk.): *Pedagógusok pszichológiai kézikönyve III.* (289–315), Budapest: Osiris Kiadó.
- Mannheim, K. (1969). *A nemzedéki probléma*. Budapest: Ifjúságszociológia.
- McCrindle, M., & Fell, A. (2020). *Understanding Generation Alpha*. McCrindleResearch. Elérhető: 2024. 04. 05. <https://generationalalpha.com/wpcontent/uploads/2020/02/Understanding-Generation-Alpha-McCrindle.pdf>
- Mucsiné Kenyeres Éva – Nagy Lászlóné (2013). A baleset-megelőzés és biztonság egészségnevelési terület elemei a biológiatanítás 1–12. évfolyamán. Elérhető: 2024. 05. 04. https://pedagogus.edia.hu/sites/default/files/public/2_6/Mucsine_Nagy_2013.pdf
- Nagy, Á. & Kölcsey, A. (2017). Generation Alpha: Marketing or Science. *Acta Educationis Generalis*, 7(1) 107–115.
- Piaget, J. (1952). *The origins of intelligence in children* (Vol. 8). International Universities Press.
- Piaget, J. (1970). *Science of education and the psychology of the child*. Grossman Publishers.
- Ranschburg J. (2010): *A mélységből kiáltok – Depresszió, öngyilkosság és kábítószer a serdülőkorban*. Budapest: Saxum Kiadó.
- Romero, A. (2017). *Colleges need to prepare for Generation Alpha*. CUNY Bernard M Baruch College. Publications and Research. Elérhető: 2024. 04. 11. https://academicworks.cuny.edu/bb_pubs/172/
- Sylva, K., Stein, A., Leach, P., Barnes, J., & Malmberg, L. E. (2007). Effects of early child-care on cognition, language, and task-related behaviours at 18 months: An English study. *British Journal of Developmental Psychology*, 25(4), 539–553.
- Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2018). Media Use Is Linked to Lower Psychological Well-Being: Evidence from Three Datasets. *Psychiatric Quarterly*, 90, 311–331.
- Twenge, J. M., Joiner, T. E., Rogers, M. L., & Martin, G. N. (2018). Increases in Depressive Symptoms, Suicide-Related Outcomes, and Suicide Rates Among U.S.

- Adolescents After 2010 and Links to Increased New Media Screen Time. *Clinical Psychological Science*, 6(1), 3–17.
- Vandell, D. L., & Wolfe, B. (2000). Child care quality: Does it matter and does it need to be improved? *Society for Research in Child Development*, 65(2), 472–485.
- Wineburg, S., McGrew, S., Breakstone, J., & Ortega, T. (2016). *Evaluating Information: The Cornerstone of Civic Online Reasoning*. Stanford University, CA. Stanford Digital Repository.
- Yeager, D. S & Dweck, C. (2020). What can be learned from growth mindset controversies? *American Psychologist*, 75(9), 1269–1313.
- Zeman, J., Cassano, M., Perry-Parrish, C., & Stegall, S. (2006). Emotion regulation in children and adolescents. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 27(2), 155–168.
- Ziatdinov, R. & Cilliers, J. (2021). Generation Alpha: Understanding the Next Cohort of University Students. *European Journal of Contemporary Education* 10(3), 783–789.

Mester Dolli

A GAMIFIKÁCIÓ MOTIVÁCIÓS ESZKÖZTÁRA GYERMEKFELÜGYELET SORÁN

A gamifikáció fogalmi kerete

A gamification kifejezést a tanulmányok, módszergyűjtemények többségében magyarul „játékosításként” fordítják le (ma már egyre többet találkozhatunk a gamifikáció magyarítással is). A gamifikáció alapvetően a játékelemek és mechanizmusok átvitelét jelenti az élet különböző területeire, így egyre többször találkozhatunk vele az oktatás területén is.

A gamification kifejezést Nick Peelingnek – egy brit programozónak és videójáték-fejlesztőnek – köszönhetjük 2002-ből (Peeling, 2011). A játékosítás azonban igazán népszerűvé csak 2010 után vált.

Ami a definíciót illeti, a mai napig nincs egységes konszenzus a kutatók között. Az első ismert meghatározás Huotari és Hamari (2011) tanulmányában jelent meg, de mégis Deterding és munkatársai definíciója vált a legismertebbé, ami így hangzik: *„A játékosítás a játékok elemeinek alkalmazása nem-játék kontextusban.”* (Deterding et al., 2011, p.2)

A különböző definíciók közös elemei a játék, elköteleződés, nem játékos környezet mellett a motiváció, szórakozás, játékos elemek, kifejezések (Kiss és Asztalos, 2021). A definíciók többsége a játékalapú gondolkodás és a játékelemek, főleg a mechanikai elemek felhasználásán keresztül ragadja meg a gamifikáció lényegét, a motiváció, elköteleződés kialakításának, növelésének, a viselkedés pozitív irányú befolyásolásának, valamint a tanulás és a problémamegoldás elősegítésének mentén. A korábbi definíciókat és az említett kifejezéseket figyelembe véve Fromann Richárd (2017) egy olyan új definíciót fogalmazott meg, melyben igyekezett összegezni a főbb elemeket: *„A gamification a játékelményhez szükséges játékelemek, játékm mechanizmusok és játékdinamikák alkalmazását jelenti az élet – játékon kívüli – területein azzal a céllal, hogy az adott folyamatokat érdekesebbé és hatékonyabbá tegye.”* (Fromann, 2017, 111.)

A gamifikáció célja

A játékon alapuló oktatás középpontjában nem a tartalom vagy az oktatási folyamat áll, hanem olyan környezetbe próbálja meg beágyazni az elvégzendő feladatokat, amely

a játék örömet biztosítja az adott tanulási tevékenység végzése során, végső soron pedig a tanuló teljesít egy oktatási-tanulási célt (Mester, 2017).

A gamifikáció célja lényegében az, hogy a játék mechanikai és dinamikai elemeit alkalmazva elősegítsen egy kíváncsian viselkedésmódot nem játékos közegben. Bunchball (2010) szerint ez egy igen fontos stratégiát jelen az emberek motivációjának fokozására és végső soron magatartásuk befolyásolására. A jól megtervezett játékok segítik a képességek, készségek, tudás megszerzését a hatékonyság növelése érdekében, és hozzájárulnak a lemorzsolódás csökkentéséhez is (Kapp, 2012).

Prievara Tibor (2015) öt olyan képességet fogalmazott meg, melyek elsajátítását nagymértékben segíteni tudja a gamifikáció módszere:

- együttműködés: csapatmunka, közös szabályalkotás, kommunikáció egymással és a tanárral a fejlődés és a tudás megszerzése érdekében;
- tudásépítés: a tanuló maga építi ki a tudását, kutatómunkát végez, tudását megosztja társaival;
- IKT-eszközök használata: habár digitális bennszülöttek, de nem feltétlenül tudják helyesen kezelni a digitális eszközöket a tanulók;
- problémamegoldás: létező, valós problémákra való válaszkeresés, eközben fejlődik a kritikai gondolkodásuk is;
- önszabályozás: autonómia az időbeosztás és a feladatmegoldás tervezésében, erről egyeztetés a társakkal, tanárokkal, célok felállítása.

A gamifikáció elemei

A játékosítás alapját képezik a különböző játékmekanikai elemek. Ezek olyan eszközök, technikák, widgetek, melyeket lehet külön-külön, de együttesen is használni a tanulók motivációjának növelésére. A következőkben a legfontosabb mechanikai elemeket mutatjuk be (Kapp, 2012; Fromann és Damsa, 2016; Mester, 2017; Kiss és Asztalos, 2021):

Pontok: az egyik legfontosabb eleme a gamifikációnak. Ezek általában közvetlenül kapcsolódnak bizonyos tevékenységekhez. Egyértelműen motiváló hatásúak, mivel az emberek szeretik megszerezni őket. A gyerekek pontokat gyűjthetnek, melyeket a különböző feladatok, tevékenységek után (arányosan az erőfeszítéssel) kapnak. Fontos, hogy előre meghatározzuk, milyen tevékenységért mennyi pont szereshető annak érdekében, hogy a gyerek tisztában legyen a lehetőségeivel. A megszerzett pontok többféle módon használhatóak fel, és ennek megfelelően más és más viselkedést válthatnak ki. Lehetnek állapotjelzők, lehetővé tehetik a különböző tartalmakhoz való hozzáférést, de virtuális/nem virtuális javakra és ajándékokra is költheti őket a gyerek.

Szintek: bizonyos mennyiségű pontszám után szintet lehet lépni, így a szintek mérőföldköveknek is tekinthetők. Kellő pontszám birtokában a gyerek automatikusan

egy magasabb szintre léphet, és hozzáférhet a nehezebb tartalmakhoz. Ahhoz, hogy a motiváció fenntartható legyen, úgy kell beállítani az alapszintet, hogy könnyen teljesíthető legyen. A további szintek esetében azok nehézségének nem kell egyenletesen növekednie, de oda kell figyelni, hogy a következő szint teljesíthető legyen az előzőhöz képest, mert különben a motiváció elvész a kudarcélmény miatt.

Kihívások: érdemes különböző kihívásokat elhelyezni a gamifikációs folyamatban, ahol a gyerekek különböző küldetéseket hajthatnak végre, és ha teljesítik azokat, akkor jutalmakat (trófeák, jelvények) kapnak, melyek megjelennek a gyerek neve mellett, így alkalmasak arra, hogy megmutassák a többi gyerek számára, hogy milyen szinteket ért el, milyen kihívásokat teljesített a társuk. A kihívások teljesítésért kapott pontok segítik a szintlépést is.

Ranglista: a legsikeresebb gyerekek ranglistája lényegében egy eredményjelző tábla. Motiváló ereje abban van, hogy a gyerekek mindent megtesznek azért, hogy újra és újra minél magasabban álljanak a rangsorban. A ranglista szociális összehasonlításnak ad teret, hiszen látják, ki áll előttük vagy mögöttük a listán, azaz hol helyezkednek el a többiekhez képest.

Ajándékok: olyan jutalmakat jelentenek, melyeket tovább lehet adni a társaknak, ami a kapcsolatépítés, szövetségek kötése szempontjából lényeges momentum (Bunchball, 2010).

A játék alapját meghatározó elemekhez sorolható még a játék célkitűzése, a visszajelzés és az időkeret is.

A *célok* bevezetése irányt, fókuszot és mérhető eredményeket ad a játékhoz. A játék célja meghatározza azt az erőfeszítést, mely szükséges a cél eléréséhez, valamint azt, hogy milyen tevékenységek, lépések, stratégiák kellenek a teljesítéséhez. Ha biztosítjuk az autonómiát, azaz a tanuló maga választhatja ki az alkalmazott módszereket, technikákat, akkor a motiváció is nagyobb lesz. Oktatási szempontból nézve mindez azt jelenti, hogy létrehozunk egy célt, és támogatást, lehetőségeket adunk, hogy a gyerek teljesíthesse azt.

Az *időt* a gyerekek aktivitásának motiválására használjuk általában. Az időbeli korlát segít a feladatra fókuszálni, hogy időben belekezdjen a feladatba, hogy teljesíteni tudja az adott szintet vagy a célt. De az idő erőforrásként is megjelenhet, amit be kell osztani a játék során. Mérlegelve a rendelkezésre álló játékidőt, a gyerek megtanulja beosztani azt, hogy minden feladatot teljesíteni tudjon.

A *visszajelzés* (feedback) segíti a cél felé haladást azáltal, hogy jelzi a helyes viselkedést, gondolkodási módot, lépéseket. Azonnali információt ad arról, hogy valami jól vagy rosszul csináltunk, vagy esetleg a kettő között vagyunk, de nem ad konkrét instrukciót, hogyan javíthatnánk az adott akción. Mindezek azt jelentik, hogy ha a gyerek játszani kezd, szüksége van visszajelzésre, ha el akarja érni a célt. Amikor kihívással, akadállyal találkozunk, újra és újra adható. A jó visszajelzés beleilleszkedik

a játék menetébe, és a gyerek tudja, hogy visszajelzést fog kapni, ami befolyásolja a következő lépését. Végül nem árt, ha néha egy kicsit meglepő a visszajelzés, azaz tartalmaz néhány érdekes, váratlan, kihívó fordulatot.

Nem minden gamifikációban találkozhatunk *háttértörténettel és avatarral*. Pedig ezeket az elemeket felhasználva a pozitív érzések, érdeklődés felkeltését, a bevonódást, másrészt pedig az önkifejezés lehetőségét vihetjük be a játékosításba.

A játék mechanikai elemei alakítják a játék dinamikáját. A játék dinamikája lényegében a játékosok viselkedéstípusait, stratégiai akcióit és interakcióit jelenti, amit a játék közben produkálnak.

Jutalom: az emberek számára motiváló erővel bír, ha jutalmakban részesülhetnek, és készek ezek megszerzéséért bizonyos kíváncsú viselkedéseket produkálni.

Státusz: a legtöbb ember alapvető szükségletei közé tartozik státuszának, presztízsének elismerése, végső soron kívívni mások megbecsülését, tiszteletét.

Eredményesség: ha nem is mindenki, de az emberek törekednek arra, hogy sikeresek legyenek, eredményeket érjenek el. Ennek érdekében keresik a kihívásokat, célokat tűznek ki, amelyek közepes szintűek és megvalósíthatóak, és a megszerzett jutalmak lényegében ezen törekvéseik elismerésének tekinthetők.

Önkifejezés: sokaknak szüksége van arra, hogy kifejezzék személyiségük eredetiségét, identitásukat, autonómiájukat, megmutassák kapcsolataikat a többieknek.

Versengés: megfelelő versenyhelyzetben magasabb teljesítményt lehet elérni, és a megszerzett jutalmak révén összehasonlíthatjuk saját teljesítményünket másokéval, ami szintén motiváló erővel bírhat. Ugyanakkor a játékostársak által elért szintek, jutalmak, kihívások sikeres teljesítése nagy motiváló erő lehet a többi játékos számára is.

Segítségnyújtás lehetőségei: az altruizmus, az ajándékok adása különösen fontos lehet azok számára, akik törekednek a kapcsolatok kiépítésére, megerősítésére (Bunchball, 2010).

Mechanikai elemek	Dinamikai elemek					
	Jutalom	Státusz	Eredményesség	Önkifejezés	Versengés	Altruizmus
Pontok	+	++	++		++	++
Szintek		+	++		++	
Kihívások	++	++	+	++	++	++
Virtuális Javak	++	++	++	+	++	
Ranglista		++	++		+	++
Ajándékok		++	++		++	+

1. táblázat: A játék mechanikai és dinamikai elemei közötti kapcsolat (forrás: Bunchball, 2010)

A táblázat az emberi vágyak mint dinamikai elemek és a játék mechanikai elemei közötti kapcsolatot mutatja be. A + az elsődleges kapcsolatot jelzik, a ++ pedig, hogy mely más területek befolyásolják ezeket az interakciókat.

A gamifikáció motivációs háttere: főbb motivációs elméleti megközelítések

Mivel a gamifikáció elsődleges céljai közé tartozik a játékosok/tanulók motivációjának növelése, így a következőkben a motivációval kapcsolatos alapfogalmakat és a gamifikáció szempontjából fontosabb motivációs elméleteket tekintjük át.

A tanulásval kapcsolatosan az egyik legfőbb kérdés az, hogyan tudnánk felkelteni a tanulók érdeklődését, motivációját a tanulás, az elsajátítandó tananyag iránt úgy, hogy ne külső indíttatásra, hanem belső vágytól, kíváncsiságtól vezérelve szerezzék meg az ismerteteket, gyakorolják képességeiket, készségeiket.

A Skinner nevéhez kapcsolódó *instrumentális vagy operáns kondicionálás* az egyik legismertebb motivációs elmélet, melynek elveit régóta alkalmazzák az oktatásban is. Az elmélet alapját Thorndike effektustörvénye adta, miszerint azok a viselkedések, amelyeket valamilyen pozitív megerősítés (jutalom) követ, később sokkal nagyobb valószínűséggel jelennek meg újra, mint azok, amelyek után büntetés vagy negatív megerősítés következik.

A gamifikáció során alkalmazott pontok betölthetik a megerősítő szerepét, a beszin-
tezéssel, a jelvények alkalmazásával komplexebb visszajelzési és értékelési rendszert építhetünk ki, de a külső megerősítők használata visszaüthet, és jelentős mértékben csökkenthetik a belső motivációt azoknál, akik kezdetben érdekesnek tartották a megoldandó feladatot, problémát (Deci és mtsai., 2001; Hanus és Fox, 2015). Ezt ellensúlyozhatjuk azzal, hogy bővítjük a mechanikai, dinamikai és dizájnelemek beépítését a rendszerbe (Juhász, 2020).

Atkinson (1964) szerint a személyiségben két erő határozza meg a tanulási feladathoz való viszonyulást: a siker elérésének és a kudarc elkerülésének motívuma. A *sikerorientáltakra* általában jellemzőbb a sikerre való törekvés, sok területen kitartóbbak, és jól teljesítenek külső kontroll hiányában is. Önállóak, képesnek érzik magukat a problémahelyzetek megoldására, ha valamit nem sikerült megoldaniuk, akkor sem veszítik el motivációjukat, hanem újabb tervet készítenek a cél elérésére, és megpróbálják erőforrásaikat kihasználva teljesíteni azokat.

Ezzel szemben a *kudarckerülők* kevésbé bíznak saját képességeikben, nagyobb mértékű teljesítményszorongás jellemzi őket, sokszor nem tudják megfelelően felmérni saját lehetőségeiket, így nem ismerik fel azok jelentőségét egy-egy probléma megoldásában. A mentális egészség védelme érdekében, nagyobb mértékű teljesítményszorongás

következményeként vagy kilépnek a feladathelyzetből, vagy leblokkolnak, a végeredmény pedig ismételt kudarc lesz. Atkinson hozzáteszi, hogy ez a két törekvés egymástól független dimenziók, nem képezik közös kontinuum két végpontját. De jelentős mértékben befolyásolja a megjelenésüket az adott tanulási szituáció: a leküzdhetőség mérlegelése, a feladat nehézségének számbavétele, a saját képességekbe és az önerőbe vetett hit, illetve a véletlen szerepének értékelése (Balogh, Tóth, 2005; Ceglédi, Máth, 2013).

A teljesítménymotiváció, a feladatok sikeres vagy sikertelen teljesítése kihat az igény-szint alakulására is. Sikeres feladatmegoldás után általában az igényszint emelkedik, ismételt kudarc esetén pedig csökkenti az igényszintet az egyén, hogy elkerülje a sikertelenséggel együtt járó kellemetlen érzéseket (Mester, 2010). Egy jól kialakított gamifikációs rendszer segíti, hogy a tanulók mérlegelni tudják, mekkora erőfeszítés, milyen képességek szükségesek a feladat végrehajtásához, milyen akadályok merülhetnek fel, mennyire lesznek eredményesek, hatékonyak a pontok megszerzéséhez, egy új szintre lépéshez.

Dweck és Legget (1988), a *célkitűzés-elmélet* megalkotói arra a kérdésre keresték a választ elméletük megalkotásakor, hogy mivel magyarázható az a jelenség, hogy hasonló képességekkel rendelkező gyerekek jelentős teljesítménybeli különbségeket produkálnak kihívást jelentő helyzetekben. A célok két osztályát azonosították:

- teljesítménycélok (mások elismerésének elnyerésére irányulnak),
- elsajátítási vagy tanulási célok (képességek, képességek fejlesztésének szolgálatában állnak).

A *teljesítési orientációjú* gyerekek önbecsülése sokszor negatív, ami hamar megjelenik egy nehéz problémahelyzetben. Úgy gondolják, kudarcot fognak vallani képességeik hiányosságai miatt, emiatt hiányzik belőlük a siker lehetőségének pozitív megítélése. Nem a feladat megoldásához szükséges erőforrásokra koncentrálnának, hanem a feladat szempontjából irreleváns verbalizmusokkal próbálják megtámogatni énképüket. Pl. arról beszélnek, hogy más területeken mennyire tehetségesek, vagy meg akarják változtatni a szabályokat. Ezek védekező manőverek a részükről. Az elsajátítási célokat követőkkel szemben jobban összpontosítanak a feladat befejezésének, mások legyőzésének céljaira, illetve arra, hogy mások hogyan észlelik őket.

Ezzel szemben az *elsajátításorientációjú* gyerekek kihívásnak tekintik a nehéz feladatokat, melyeket kellő erőfeszítéssel teljesíthetnek. Terveznek, hipotéziseket állítanak fel, hogyan érhetnének el sikert, és menet közben is figyelik, ellenőrzik stratégiáikat. Bízhatnak abban, hogy erőfeszítéseik meghozzák gyümölcsüket, kitartóak, és képesek pozitív hozzáállásuk fokozására menet közben, az esetleges nehézségek ellenére is. Megfigyelhető, hogy ha kudarcot is vallanak, tanulnak a tapasztalatokból, és képesek változtatni a stratégián, ha szükséges (Fejes, 2011).

Józsa (2000) szerint, akik számítógépes játékokkal játszanak, azoknál az elsajátítási motiváció jelenik meg. Olyan kihívásokkal kell szembenéznük, amelyek folyamatosan

nehezednek. Annak ellenére, hogy a siker garantált lenne, egyre több pontot akarnak szerezni, egyre magasabb szintre akarnak jutni, végig motiváltak maradnak a cél elérésére. Hasonló jelenik meg a gamifikált rendszerben, hiszen a módszer hasonló játékok jutalmazási rendszerén alapul.

A *szociális tanuláselméletek* a tanulás társas aspektusait hangsúlyozzák. Az emberek sokszor mások viselkedésének a megfigyeléséből tanulnak, méghozzá úgy, hogy megfigyelik mások akcióit (modelláló tanulás), majd az ebből levont következtetéseket alkalmazzák saját viselkedésük irányítására. Bandura szociális-kognitív elméletében továbbfejlesztette ezt az elgondolást, és a hatékonyságérzésre helyezi a hangsúlyt. Szerinte mindenkiben kialakul egy elvárás arra vonatkozóan, hogy mennyire képes bizonyos cselekvések végrehajtására, a cél elérésére, azaz mennyire lesz hatékony (Bandura, 1997; Zimmerman, 2000). Az önhatékonyság érzése befolyásolja, mennyi energiát fektet az egyén a tevékenység végrehajtásába, mennyire lesz kitartó egy kíváncsós cél elérésében, így ez az iskolai motivációnak is fontos összetevője.

Ha az elmélet gamifikációban való alkalmazását tekintjük, azzal, hogy a tanulási tapasztalat megismételhető, segíti az emlékezeti megőrzést. Továbbá a játék arra is lehetőséget ad, hogy a megfigyelt viselkedést egy biztonságos környezetben gyakorolni lehessen. Lényegében egyszerre teszi lehetővé a modellezést, a kipróbálást vagy a kíváncsós viselkedés megerősítését a játék (Kapp, 2012).

Ryan és Deci (2000) öndeterminációs elméletükben megfogalmazzák azt, hogy az ember alapvető szükségletei közé három szükséglet tartozik:

- kompetencia (a környezettel való hatékony bánásmód szükséglete, annak megélése, hogy képesek vagyunk hatékonyan működni, új készségeket elsajátítani, igény a kihívásokra),
- autonómia (saját cselekvés szabályozására való képesség szükséglete, annak megélése, hogy befolyással tudunk lenni a cselekedeteinkre),
- kapcsolat vagy valahová tartozás (másokkal való kielégítő interakciókra, kapcsolatokra való igény, szeretni és szeretve lenni).

Ha az egyénnek sikerül kielégíteni ezeket az alapszükségeit, akkor válik produktívvá, belsőleg motiválttá. A játékok pedig képesek kielégíteni ezeket a szükségleteket, nemcsak a motivációt, hanem a fiziológiai jóllétet is növelve (Kapp, 2012). A gamifikáció oldaláról nézve azzal, hogy a tanuló választhat, milyen feladatokkal szeretne foglalkozni, hogyan akarja azt megvalósítani, kihívásokkal szembesül, tapasztalatait megoszthatja másokkal, együttműködve versenghet, mindezek támogatják a pszichológiai alapszükségelek kielégítettségét, így megeremődik a belső motiváltság a külsőleges ösztönzők ellenére is.

Az érdeklődéselméletek körébe tartozó *flow*-élmény (áramlatélmény) a motiváció forrását a tevékenység végzése közben átélt szubjektív élményben látja (Csíkszentmihályi, 1997). A megközelítés szerint mikor teljesen elmélyülünk, belemerülünk egy tevékenységbe,

akkor olyan érzelmi állapotba kerülünk, amelyet optimális élményként élünk meg. Ennek az élménynek az önjutalmazó jellege miatt az áramlatban kivitelezett cselekvések megismétlésére, folytatására törekszünk. Fontos megjegyezni viszont, hogy a flow akkor tapasztalható meg, ha a kihívás, amellyel szembe kell néznünk, egyensúlyban van a saját tudás- és képességszintünkkel. Ez a dinamikus egyensúlyi állapot segíti a feladat teljesítését, a koncentrációt, kiszűri a zavaró tényezőket, és magas szinten tartja az erőfeszítést (Mester, 2017). Gamifikációs szempontból a legfontosabb tehát, hogy olyan környezeti körülményeket kell teremteni, amelyek arra ösztönzik a gyereket, hogy a flow-állapot közelébe kerüljön. Ehhez társul, hogy a feladatoknak is olyannak kell lenniük, melyek kihívást jelentenek, valamint a gyerek tudás- és képességszintjével egyensúlyban vannak (Kapp, 2012).

A gamifikáció bevezetésének, alkalmazásának módszertani szempontjai

Többféle virtuális felület áll rendelkezésre, melyek segítik nyomon követni a gyerekek fejlődését, és egyszerűbbé teszik a pontozás és értékelés megvalósítását. Ilyenek a Classdojo, Goalbook, Coursehero, Classcraft, MinecraftEdu, Kidblog, Classtool, Okosdoboz, Classbadget (Kiss és Asztalos, 2021; Mester, 2017). Hasznos ötleteket találhatunk már meglévő kurzusok kialakításáról, annak lépéseiről, tapasztalatairól (Pedagógiai LaPOK 2022. őszi száma; Kovács, 2023), melyeket érdemes tanulmányozni, mielőtt belekezdünk a tervezésbe.

• Érdemes a játékot egy meséhez vagy történethez (ami érdekli, kíváncsivá teszi őket) kapcsolni, melyeknek van egy végső célja. Ennek eléréséért küzdi le az akadályokat a gyerek. Pl. lehet ő a főhős vagy annak egy segítője. Azért, hogy a motiváció kitartson a játék végéig, érdemes a végső nagy célt kisebb célokra bontani, melyekhez sok visszajelzést, jutalmazást, azaz a szinteket kapcsoljuk. Több szinten több kisebb célt kell teljesíteni, ami maga után vonja a gyakori pozitív visszajelzéseket. Így megvalósítható az ideális beszíntezés.

- A gyerekek választhassanak avatart vagy egy figurát a megadott sablonokból, amelyet elnevezhetnek, amely kifejezi szerintük a személyiségüket!
- A jutalmak mindig arányosak legyenek a teljesítménnyel!
- Tudatosítani kell magunkban és a gyerekekben is, hogy a játékosítás nem egyszerűen a PBL (points, badges, leaderboards) használata és megszerezhető jutalmak eszközök, és nem maga a cél. A külső megerősítések mellett fenn kell maradjon a belső motiváció, ahhoz biztosítani kell, hogy a tanulási folyamat elemei szabadon választhatóak legyenek.
- Fontos, hogy a gyerekek megértsék a szabályok és feltételek rendszerét, a pontozási szisztémát, a szintek, jelvények, bónuszok elérésének követelményeit (így menet

közben is látja, hogy hogyan halad, és mit kell tennie a kívánt szint eléréséhez), a cél relevanciáját, mert csak így valósulhat meg a saját útvonal tervezése, a motiváció fenntartása és az elköteleződés.

- A gyerekeknek biztosítani kell annak lehetőségét, saját maga állíthassa össze a haladás ütemét, a teljesítés formáját, válogathasson a feladatok közül motivációjának, tanulási stílusának, képességeinek megfelelően, ezzel erősíthetjük az autonómia szükségletének kielégítését. Ezért érdemes a feladatok több változatát elkészíteni, meghatározni az elérhető pontokat, azonnali visszajelzést adni, hogy tudja, megfelelő irányba halad-e, és biztosítani azt, hogy változtathasson korábbi reakcióján. Itt kapnak szerepet a folyamat- vagy teljesítménygrafikonok, a ranglista.
- A kihívások tervezésénél törekedni kell arra, hogy az azok teljesítéséhez szükséges erőfeszítés és képességek egyensúlyban legyenek a gyerek erőforrásaival és képességeivel, így tesszük lehetővé a flow-élmény megjelenését.
- Tervezzünk be váratlan meglepetéseket, bónuszokat, melyek segítenek fenntartani a figyelmet és a továbbhaladás igényét, és a gyerekek is szeretik, ha valami váratlan történik.
- Nem kell minden játékmechanizmust azonnal bevezetni. A bőség zavara nem teszi átláthatóbbá a rendszer működését.
- Lehetőséget kell adni arra, hogy a gyerek is részese lehessen a tervezésnek. Ennek hiányában csak külső kényszer lesz a folyamatban való részvétel.
- Időt kell adni ahhoz, hogy a gyerekek megszokják az új tanulási környezetet, mielőtt rugalmasan alkalmazkodni tudnak a rendszerhez saját igényeiknek, képességeiknek, tudásuknak megfelelően.
- Meg kell adni a kellő segítséget a gyerekeknek, főleg a folyamat elején (mielőtt ráérezne a játékosítás lényegére, „ízére”), nem biztos, hogy élni tud a szabadságával, az önállósággal. Folyamat közben, ha elakad, ne adjunk konkrét instrukciót, hogyan haladjon tovább, ehelyett közösen átbeszélve az elakadás okait (ami lehet pl. motiválatlanság, túl nehéz a feladat, nem mérte jól fel a lehetőségeit stb.) gyűjtünk ötleteket a hogyan tovább lépéseikhez, melyből majd a gyerek kiválasztja, melyikkel szeretne próbálkozni.
- Tervezzünk be csapatfeladatokat is, melyeket együttes erővel oldhatnak csak meg! Ezzel fejleszteni tudjuk a társas szociális szükségleteket, a kommunikációt, együttműködést. A gyerekek egymást is értékelhetik, jutalmazhatják, ajándékokat adhatnak egymásnak.
- A sikeresen teljesített feladatoknak, szinteknek és az azokhoz kapcsolt pozitív visszajelzéseknek köszönhetően megnő a kompetencia érzése. Bátrabban kezdenek tervezni, gondolkodni és teljesíteni a gyerekek.
- Vezessük a ranglistát! A ranglista automatikusan versenyhelyzetet teremthet. A versengés viszont nem hat mindenkire ösztönzően, illetve nem mindig a kívánatos

motivációt hívja elő. Pl. vannak olyan gyerekek, akik számára fontosabbá válik, hogy másokon túltegyenek és/vagy elkerüljék, hogy kevésbé sikeresnek, netán butának tartsák őket mások. Így ők nem a téma, feladat megértésére koncentrálnak, hanem a másokhoz viszonyított teljesítményre. Megoldás lehet, hogy csak az első 5 legjobban teljesítőt jelenítjük meg, így nem kell látnia a gyerekeknek a lista alján a nevét. Vagy a saját korábbi eredményéhez viszonyítjuk a teljesítményét, így ezzel a „belső” versennyel, a javulás jutalmazása révén kiaknázható a versengésben rejlő pozitív ösztönző erő.

Irodalomjegyzék

- Balogh, L., & Tóth, L. (2005, szerk.): *Fejezetek a pedagógiai pszichológia köréből*. Neumann Kht., Budapest.
- Bandura, A. (1997): *Self-efficacy: The exercise of control*. W. H. Freeman, New York.
- Bunchball (2010): Gamification 101: An Introduction to the Use of Game Dynamics to Influence Behavior.
- Ceglédi, E., & Máth, J. (2013): Az iskolai teljesítményt befolyásoló tényezők vizsgálata. *Alkalmazott Pszichológia*, 15 (4), 23–46.
- Csikszentmihályi, M. (1997): *Flow – Az áramlat*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Deci, E. L., Koestner, R., & Ryan, R. M. (2001): Extrinsic rewards and intrinsic motivation in education: Reconsidered once again. *Review of Educational Research*, 71 (1), 1–27.
- Deterding, S., Dixon, D., Khaled, R., & Nacke, L. E. (2011): From Game Design Elements to Gamefulness: Defining “Gamification”. ACM Press, New York. MindTrek’11, 9–15.
- Dweck, C. S. & Leggett, E. L. (1988): A social-cognitive approach to motivation and personality. *Psychological Review*, 95 (2), 256–273.
- Fejes, J. B. (2011): A tanulási motiváció új kutatási iránya: a célorientációs elmélet. *Magyar Pedagógia*, 111 (1), 25–51.
- Fromann, R. & Damsa, A. (2016). A gamifikáció (játékosítás) motivációs eszköztára az oktatásban. *Új Pedagógiai Szemle*, 66(3–4), 76–81.
- Fromann, R. (2017): *Játékoslét. A gamifikáció világa*. Typotex, Budapest.
- Hanus, M. D., & Fox, J. (2015): Assessing the effects of gamification in the classroom: A longitudinal study on intrinsic motivation, social comparison, satisfaction, effort, and academic performance. *Computers & Education*, 80. 152–161.
- Huotari, K. & Hamari, J. (2011): “Gamification” from the perspective of service marketing. Proc. CHI 2011 Workshop Gamification. <http://gamification-research.org/wp-content/uploads/2011/04/14-Huotari.pdf> Letöltve: 2024. 05. 01.

- Józsa, K. (2000). Az elsajátítási motiváció szerepe a kritériumorientált pedagógiában. *Új Pedagógiai Szemle*, 50(10), 78–82.
- Juhász, V. (2020). A gamifikáció mint eszközrendszer és motivációs módszer az oktatásban. *Neveléstudomány*, 8(2), 37–51.
- Kapp, K. M. (2012): *The gamification of learning and instruction: Game-based methods and strategies for training and education*. Pfeiffer, San Francisco.
- Kiss, B., & Asztalos, A. (2021): A gamifikáció szerepe a zeneoktatásban. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 9(3), 57–74.
- Kovács, M. (2023): Önszabályozó tanulás: A gamifikációban rejlő lehetőségek a 10–12 éves korosztály angol nyelvtanításában. *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat*, 11(1), 241–261.
- Mester, D. (2010): A tanulási motiváció fejlesztésének új lehetőségei. *Pedagógusképzés*, 8 (37), 87–97.
- Mester, D. (2017): Gamifikáció, játékalapú tanulásszervezés az oktatásban. in: Hülber, L. (szerk.): A digitális oktatási kultúra módszertana. EKF, Eger.
- Pedagógiai laPOK. 2022. 4. sz.
www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktat/pok/Budapest/2022/Pedagogiai_laPOK_2022_Osz.pdf Letöltve: 2024. 05. 01.
- Pelling, N. (2011): The (short) prehistory of “gamification”. <https://nanodome.wordpress.com/2011/08/09/the-short-prehistory-of-gamification/> Letöltve: 2024. 05. 01.
- Prievera, T. (2015). A 21. századi tanár. Neteducatio Kft., Budapest.
- Ryan, R. M & Deci, E. L. (2009): Promoting self-determined school engagement: motivation, learning and well-being. In: Wentzel, K. R & Wigfield, A. (eds): *Handbook of motivation at school*. Routledge, New York. 171–195.
- Ryan, R. M. & Deci, E. L. (2000): Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25 (1), 54–67.
- Zimmerman, B. J. (2000): An essential motive to learn. *Contemporary Educational Psychology*, 25 (1), 82–91.

Fürné Mosoni Anita

0–14 ÉV KÖZÖTTI GYEREKEK BALESETVÉDELME

A szakirodalom néhány döbbenetes adatot közöl a gyermekek-fiataalkorúak baleseti statisztikáira vonatkoztatva. „A 1–18 éves kor között több gyermek hal meg balesetek és bántalmazás következtében, mint együttvéve az összes betegség miatt. E balesetek többsége megfelelő intézkedésekkel megelőzhető.” (Barabás és Nagy L.-né, 2012. 479.) „A baleset egy olyan szokatlan, váratlan és nem szándékos esemény, amely adott helyen és időben úgy történik, hogy annak nem volt se nyilvánvaló, se tervezett oka. Általában negatív kimenetellel rendelkezik, amit bekövetkezése előtti észleléssel el lehetett volna kerülni.” (Bányász J. 2011)

A balesetmegelőzés szintjei a következők:

- Primer prevenciónak nevezzük a baleset megelőzését, mely magába foglalja a megfelelő védőeszközök használatát, a gyermekek szoros és hatékony felügyeletét, tanítását.
- Szekunder prevenciónak nevezzük azt a folyamatot, melynek során a létrejött baleset következményeit ismerve súlyosságát mérsékeljük. A balesetet, a sérülést észleljük, gyors állapotfelméréssel tájékozódunk. A megfelelő információk birtokában segélyhívást kezdeményezünk, valamint hatékony elsősegélyt nyújtunk.
- Tercier prevenció a speciális szakellátás, a teljes pszichoszomatikus és szociális rehabilitáció.

Gyermekeinket évente 6.000 baleset éri gyermekintézményekben, bölcsődékben, óvodákban, iskolákban, ezért a balesetvédelem minden szintjét alkalmazni szükséges a gyermekfelügyelet alkalmával.

A balesetmegelőzési terv kialakításáért és érvényesítéséért az intézet vezetője a felelős.

A BÖLCŐDEI NEVELÉS-GONDOZÁS SZAKMAI SZABÁLYAI 2012 Módszertani levél rendelkezik az egészségvédelmi és a balesetvédelmi követelményekről a 0–3 éves korú kisgyermekek esetében. E módszertani levél iránymutatásait szükséges alkalmazni.

Az egészségvédelmi követelmények betartását a gyermekfelügyelet vezetője ellenőrzi.

A 0–3 éves korosztály felügyelete esetén a következő balesetvédelmi szabályokat kell betartani:

1. Az intézményben a közlekedést biztonságossá kell tenni:

- csúszásmentes, jól tisztítható padlózat;

- belátható, tágas, bútorokkal nem eltorlaszolt folyosó;
- az akadálymentes környezetre vonatkozó szabályokat 182/2008. (VII. 14.) Kormányrendelet írja elő.

2. Az udvar biztonságossá tétele:

- nem mérgező növények ültetése;
- bogyós növény ültetése nem megengedett;
- tüskés, szúrós növény ültetése tilos;
- a mászókat, csúszdát, kismotort csak felnőtt felügyelete mellett lehet használni;
- a kültéri játékokat, hintákat puha, gumis felületre kell helyezni.

3. Csoportszoba biztonságossá tétele:

- bútorok, nagyobb tárgyak rögzítése;
- a polcok rögzítése;
- bútorok sarkainak lekerekítése;
- fűtőtestek paravánoztása;
- bukóablak használata, magasban ablakrács felszerelése;
- a gyermekek termetéhez mért székek, asztalok használata;
- szőnyegek csúszásgátlása;
- a csecsemő ágyán a rács legyen kellően magas, megfelelő és előírt rácsávolság;
- a gyermek életkorának megfelelő játékot lehet adni, a balesetveszélyes játékokat magasan, a gyermekektől elzárva kell tartani, csak felnőtt jelenlétében használhatók.

4. Vizes helyiség biztonsága:

- csúszásmentes felület felhelyezése;
- felügyelet nélkül nem használhatják a gyerekek;
- a pólyázó fertőtleníthető és biztonságos, peremmel ellátott legyen;
- felügyelet nélkül nem tartózkodhat bent gyermek;
- keverő csaptelepek alkalmazása;
- a sanitereket a gyermek testmagasságához kell igazítani;
- apolcokat le kell rögzíteni.

5. Ajtók, kapuk:

- felnőtt által működtethető zárral ellátott.

6. Gyógyszertárolás:

- a gyári gyógyszerkészítmények, magisztrális gyógyszerkészítmények tárolása zárható szekrényben és elkülönített hűtőszekrényben történik;

- a gyógyszereket az előírásnak megfelelő hőmérsékleten tartjuk, a megfelelő hőmérsékletet folyamatosan ellenőrizzük, hőmérők segítségével (3-7 °C);
- a gyógyszereszekrényekben történő gyógyszereltárolás ábécésorrendben, lejáratí idő figyelembevételével kell hogy történjen;
- a lejárt szavatosságú gyógyszer veszélyes hulladékként kell kezelni.

7. Elsősegély-felszerelés:

- a létszámhoz igazodó elsősegély-felszerelést hozzáférhető helyen kell tárolni.

8. Intézményi bejárás:

- évente műszaki bejárást kell tartani;
- a padozatok állapotának ellenőrzése, botlásveszély, csúszásveszély;
- lépcsők, kapaszkodók, korlátok állapota;
- ajtók, ablakok zárhatósága, küszöbök állapota;
- mázolás, falak állapota, festés szükségessége, vízcsapok javítása, cseréje;
- kiöntők, lefolyók állapota, csöpögés, dugulás, kellemetlen szagok;
- radiátorok, kályhák, füstcsövek;
- gáztűzhely, vízmelegítő, kéménybekötés, kémény;
- szociális helyiségek állapota;
- bútorok selejtezése, felújítása;
- edények, étkezészetek, evőeszközök;
- villamos berendezések állapota, elhasználtságuk, korszerűsítésük, dugaszoló aljzatok (a gyermekek által használt helyiségekben ne legyen általuk elérhető helyen dugaszoló aljzat);
- világításnál a búrák, fényterelők megtisztítása, mozgó, laza foglalatok cseréje;
- az épület állagának ellenőrzése szemrevételezéssel;
- tető, csapadékvíz-elvezetések;
- villámhárító;
- kerítés, kapuk, záruk, rácsok ellenőrzése;
- járda;
- kert: kiszáradt ágak, feltüremkedő gyökérzet.

9. Tűzvédelem:

- A tűzvédelmi szabályzat készítéséről szóló 30/1996. (XII. 6.) BM rendelet tartalmazza azon előírásokat, melyet minden 5 főnél több személyt foglalkoztató szervezeti egységnél meg kell valósítani.
- Az intézményben tűzvédelmi felelőst kell kijelölni.

- A mentési útvonalat, sorrendet, az oltási eszközöket és az értesítendők névsorát minden egyes csoportban, közösségi tereken a tűzoltó készülékek mellé jól láthatóan ki kell függeszteni.
- A tűzriadó esetén szükséges teendőket évente egyszer gyakorolni kell {A BM rendelet 4. § (3) bekezdés alapján}.
- A tűzbiztonsági felszereléseket félévente egy alkalommal ellenőriztetni kell a Tűzoltó Készülék Szerviz munkatársaival. Az ellenőrzés megtörténtéért az intézményvezető felelős.
- A szükség esetén értesítendők telefonszáma, elérhetősége jól látható helyen legyen kifüggesztve • mentők, • tűzoltók, • rendőrség, • a gyermekintézmény vezetője, • orvos, gyermekorvos, • áramszolgáltató, • gázszolgáltató, • vízművek, • távfűtő, • műszaki karbantartó.

A 3–6 éves korú gyerekek rendkívül kíváncsiak és energikusak, de még nem rendelkeznek a szükséges tapasztalattal és ítélőképességgel ahhoz, hogy felmérjék a veszélyeket. Ezért különösen fontos a balesetvédelem az intézményben. A 3–6 éves korú gyermekek balesetvédelme a 0–3 éves korú gyermekek balesetvédelmét kiegészítve a következő:

- Biztonságos környezetet kell teremteni, ahol a gyerekek szabadon mozoghatnak, de nem ütközhetnek veszélyes tárgyakba.
- A bútorokat és berendezéseket úgy kell elhelyezni, hogy ne boruljanak fel.
- A lépcsőket korláttal kell ellátni.
- A konnektorokat és elektromos vezetékeket el kell rejtetni.
- A személyzetnek képzettnek kell lennie a balesetvédelemben.
- Rendszeresen ellenőrizni kell a környezetet, hogy nincsenek-e veszélyforrások.
- A felügyeletnek folyamatosnak kell lennie.
- A gyermekek nyakláncot, gyűrűt nem hordhatnak.
- A gyermek olyan cipő viselhet, ami fogja a bokáját.
- Ruházata kényelmes és biztonságos legyen.
- A gyermekek balesetveszélyes tárgyakat, eszközöket nem hozhatnak.
- A gyermeknek életkorának megfelelő játéka legyen, a nagyobbak játékát szeparáljuk el (Pál N., 2018).

7–14 éves kor közötti gyerekek balesetvédelme

A 7–14 éves korú gyermekek balesetvédelme intézményben összetett téma, amely számos aspektust ölel fel. A cél az, hogy a gyermekek biztonságos és egészséges környezetben tanulhassanak és fejlődhessenek, miközben minimálisra csökkentjük a balesetek kockázatát. Az Országos Gyermkegészségügyi Intézet adatai alapján az 5 és 19 éves

korosztálynál a vezető halálok a véletlen baleset. Ez okozza az említett kiskorúak kb. egyharmadának a halálát. Az előző évek adatai alapján éves szinten kb. 500 gyermeket veszítünk el, háromnegyedük fiú!

A halált nem okozó balesetek tekintetében is elgondolkodtató adatok születtek, éves szinten több mint 400 ezer fiatal – lányok, fiúk együtt – részesült járóbeteg-ellátásban, míg közel 50 ezer kórházba is került. A fiúk a legtöbb balesetet sportlétesítményben szenvedték, ezt az iskola, majd az otthon követte. A vezető baleseti típus az elesés, ezt a szúrás, dobás és egyéb sérülések követik.

Biztonságos környezet: Az emberi szükségletek hierarchiája (Maslow-piramis) szerint a fiziológiai szükségletek után a legfontosabb igény a biztonság (Maslow, 1954). Minden egyéb szükségletünk csak akkor teljesülhet, ha biztonságban érezzük magunkat. Alapvető fontosságú tehát a biztonságos környezet. (Mucsiné Kenyeres É., Dr. Nagy L.-né, 2013)

Fontos megelőzési intézkedések:

- A gyermekek folyamatos felügyelete elengedhetetlen a balesetek megelőzéséhez.
- A sérülést okozó tárgyak eltávolítása.
- Létre kell hozni világos és tömör biztonsági szabályokat a gyermekek számára, és meg kell győződni arról, hogy értik-e ezeket a szabályokat.
- Az ehhez a korosztályhoz tartozó gyerekeket már meg lehet tanítani a balesetmegelőzés fontosságára és arra, hogy hogyan maradjanak biztonságban az intézményben. Ez magában foglalhatja a tűzbiztonsági ismereteket, a megfelelő játéktechnikákat és a veszélyes helyzetek felismerésének képességét.
- Az intézményben szükséges a képzett személyzet jelenléte, aki képes elsősegélyt nyújtani a sérült gyermekeknek.

A 7–14 éves korú gyermekek balesetvédelme intézményben egy csapatmunka, amelyben az intézményvezetők, a gyermekfelügyelők, a szülők és a gyermekek is részt vesznek. Fontos, hogy mindenki együttműködjön a biztonságos és egészséges tanulási környezet megteremtése érdekében. (Mucsiné Kenyeres É., Dr. Nagy L.-né, 2013)

Szakirodalom

A BÖLCSEDEI NEVELÉS-GONDOZÁS SZAKMAI SZABÁLYAI Módszertani levél, Budapest, 2012

Bányász Judit, A "Te felelősséged!" – balesetvédelem, elsősegély. NSZFI, 2011

Barabás Katalin és Nagy Lászlóné, 479. o.; Országos Gyermekegészségügyi Intézet (OGYEI), 2012

Kiss Katalin, Gyermekbalesetek megelőzése. Budapest. SpringMed Kiadó 2009.

Mucsiné Kenyeres Éva – Dr. Nagy Lászlóné, A baleset-megelőzés és biztonság egészségnevelési terület elemei a biológiatanítás 1–12. évfolyamán, 2013

Pál Nikoletta, Balesetmegelőzés, sürgősségi helyzetek és elsősegélynyújtás az óvodában, Budapest, Neteducatio Kft., 2018.

Szebeni Rita – Kecskeméti-Székely Katalin Zsuzsa

A GYERMEKFELÜGYELETET ELLÁTÓK KÖRÉNEK KIVÁLASZTÁSA ÉS FELADATAINAK MEGHATÁROZÁSA

Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem napközbeni gyermekfelügyeletének működéséhez elengedhetetlen volt a megfelelő szakemberek kiválasztása, akik képesek a szolgáltatás magas színvonalú biztosítására. Ennek érdekében az egyetem állaspályázatot írt ki, amely megfogalmazta a jelentkezők felé támasztott szakmai és etikai követelményeket. A pályázat kiemelt figyelmet fordított arra, hogy az ellátók rendelkezzenek a gyermekekkel való foglalkozáshoz szükséges és a jogszabály által előírt végzettséggel.

A pályázat lezárása után egy többlépcsős kiválasztási folyamat zajlott le. Elsőként a jelentkezők szakmai önéletrajzának és motivációs levelének értékelése történt, ahol a gyermekfelügyelői végzettség, a gyermekfelügyeleti tapasztalat, valamint a releváns képzések kiemelt jelentőséggel bírtak. A legjobbnak ítélt pályázók ezt követően személyes interjúkon vettek részt, ahol a szakmai szempontok mellett a jelentkezők személyiségét, kommunikációs készségeit és problémamegoldó képességeit is mérlegettük. Az interjúk során külön hangsúlyt fektettünk a gyermekekkel való együttműködésre, az empátiára, valamint a szülőkkel és munkatársakkal való hatékony kommunikációs képességre.

A kiválasztott napközbeni gyermekfelügyelet szolgáltatásnyújtóinak feladatkörét a Családbarát Magyarország Központ Nonprofit Közhasznú Kft. kiadásában megjelent *Napközbeni gyermekfelügyelet. Szakmai iránymutatás* (2017) és a Családbarát Magyarország Központ Nonprofit Közhasznú Kft. Családbarát ország megnevezésű projektje keretében készült *Gyermekek napközbeni ellátásához illeszkedő standard. Napközbeni gyermekellátási szolgáltatások* (2022) című kiadvány alapján határoztuk meg. Az iránymutatások nyomán megfogalmazott elvek, célok és a gyermekfelügyelet tervezett működése a szolgáltatásnyújtók számára világosan körülhatárolt és szakszerű feladatköröket jelenít meg. A napközbeni gyermekfelügyelet szolgáltatásnyújtóinak alapvető feladatai közé tartozik a gyermekek mindennapi nevelése és gondozása, a gyermekek életkori sajátosságaihoz igazodó, korszerű nevelési módszerek és irányelvek szerinti, szakszerű ellátása a játék, étkezés, pihenés és szabadidős tevékenységek során, illetve a fejlesztő programokban való aktív részvétel (életkortól függően). Emellett fontos szerepet játszanak a gyermekek szociális és kognitív fejlődésének elősegítésében, egyéni szükségleteinek felismerésében és támogatásában, valamint a szülőkkel való rendszeres kommunikációban.

A Szakmai iránymutatás (2017) és a Gyermekek napközbeni ellátásához illeszkedő standard (2022) alapján részletesen meghatároztuk a különböző korosztályokhoz igazított nevelési módszereket is, amelyeket a napközbeni gyermekfelügyelet szolgáltatásnyújtóinak

alkalmazniuk kell. A napközbeni gyermekfelügyeletet működtető szervezeti egység célja, hogy a gyermekfelügyeletet ellátók egy egységes, jól strukturált rendszerben dolgozzanak, ahol mind a gyermekek, mind a szülők magas színvonalú ellátásban részesülnek, biztosítva a hosszú távú szakmai működést.

Szebeni Rita – Kecskeméti-Székely Katalin Zsuzsa

NYITVATARTÁS, A MŰKÖDÉS SZERVEZÉSE, A SZOLGÁLTATÁST VÉGZŐK KÖRE

A napközbeni gyermekfelügyelet működésének szervezésekor az egyetem dolgozói és hallgatói körében online kérdőíves kikérdezéssel gyűjtöttük össze a várható igényeket. A kérdések kitértek az érintett egyetemi polgárok gyermekeinek életkorára, a gyermekfelügyeleti igények rendszerességére és időtartamára. Ezek összegzése alapján a választott forma az egyik legmegfelelőbb keretet kínálja, hiszen 20 hetes kortól egészen 14 éves korig fogadhatja a gyermekeket a kötelező oktatási és nevelési intézményekben való részvételi időn túl. Így a hétköznapiakon zömmel a három évnél fiatalabb kisgyermek jelennek meg, míg a pénteki és szombati napokon a levelező tanrendben érintett hallgatók és oktatók gyermekei számára biztosítjuk a gyermekek felügyeletét.

A nyitvatartási idő:

- hétfőtől csütörtökig 7:30–16:30
- pénteken és szombaton 7:30–18:00
- Az időtartam és az igénybevétel időszaka közös megegyezéssel módosítható.

A napközbeni gyermekfelügyelet munkatársai: 4 fő gyermekfelügyelő és egy fő koordinátor.

A szolgáltatást nyújtók két munkarendben, 7:00–15:00 óráig, illetve 9:00–17:00 óráig látják el a felügyeletet hétköznapiakon, pénteken és szombaton a hosszított nyitvatartás miatt a délutános műszak 10:00–18:00 óráig tart.

A koordinátor közepes munkarendben 8:00–16:00 óra között végzi a feladatát.

Tajti Emma

A NAPKÖZBENI GYERMEKFELÜGYLET KIALAKÍTÁSÁNAK GYAKORLATA NEMZETKÖZI SZÍNTÉREN

Ebben a tanulmányban nyolc európai ország (Egyesült Királyság, Németország, Franciaország, Olaszország, Spanyolország, Svédország, Finnország, Dánia) gyermekfelügyeleti rendszerének bemutatására kerül sor, kiemelve a helyi sajátosságokat, jellemzőket és az országok közötti hasonlóságokat. A gyermekfelügyeletben kialakult rendszereket befolyásolja az adott társadalom, annak kultúrája és gazdasági helyzete. Így ezek is bemutatásra kerülnek, ezzel segítve a rendszer elhelyezését a környezetben.

Egyesült Királyság

Az Egyesült Királyság területéhez tartozik Anglia, Wales, Skócia és Észak-Írország. Angliában több gyermekfelügyeleti rendszer is jelen van, ebből két fő irányt érdemes kiemelni: Egyik az Ofsted (*Office of Standards in Education, Children's Services and Skills – Oktatási, Gyermekszolgáltatási és Készségbeli Sztenderdek Hivatala*) által közvetlenül regisztrált gyermekfelügyelők vagy olyan felügyelők, akik egy Ofsted-regisztrált ügynökségnek dolgoznak. Ők szakképzett egyéni vállalkozók (általában kisebb üzlettel), akik születéstől 16 éves korig foglalkoznak gyermekekkel, általában a saját otthonaikban. Az Ofsted-munkavállalók egy személyben legfeljebb 8 éves korig maximum 6 fő gyermeket láthatnak el. Másik fő irány a bölcsődei (*nursery*) ellátás. Itt születéstől legfeljebb 5 éves korig felügyelnek gyermekeket. A bölcsődék fenntartói lehetnek privát személyek, közösségi csoportok vagy üzleti vállalkozások is. Ezen bölcsődék általában iskolai időben vannak nyitva. A gyermekfelügyelők (*childminder*) rugalmas munkaidőben dolgoznak, a napi program pedig maximálisan a gyermekek igényeihez igazodik. Mivel kis csoportokban folyik a munka, így könnyebb minden gyermek igényeire nagyobb figyelmet fordítani. Az óvodák ezzel szemben sokkal merevebben, inkább iskolára hasonlító módon működnek, ahol adott napi-, hetirend szerint haladnak (Forrás 1., 2.).

A Coram (*1739-ben alapított Gyermek Jótékonyági Csoport*) által évről évre elvégzett kutatás 2023-ban a következő adatokat szolgáltatatta a gyermekfelügyeletről: 2022-höz képest a költségterítéses, részidős bölcsődékben (heti 25 óra) a kétéves kor alatti gyermeknek az ellátási díj összege 5,6%-kal növekedett, ami így egy hétre átlagosan 148 font lett. 2 éves kor fölött ez az összeg egy hétre átlagosan 144 font, vagyis 6,1%-kal több, mint az előző évben. Néhány angliai és walesi dolgozó szülő jogosult 30 óra/

hét támogatott gyermekellátásra, Skóciában ez 22 óra/hét. Ha viszont heti 50 órában szeretnék a szülők a gyermekük bölcsődei felügyeletét biztosítani, akkor Angliában ez heti 117 font, Walesben 98 font, Skóciában pedig 102 font ráfizetést jelent. Ezek az áremelkedések évek óta megfigyelhetők, ugyanakkor az inflációt ott sem követik a bérek arányosan (Jarvie et al., 2023; Forrás 3., 4.).

Sok szülő van, aki nem adja be szervezett, formális ellátásba a gyermekét. Az Egyesült Királyságban ennek több okát is találták. Egyik maga a gyermekekkel foglalkozó szakemberek magas fluktuációja, a szülő nem bízik vadidegen emberekben, nincs meg a személyes bizalom és a tartós együttműködés a szülő és a szakember között. Másik okként azt fogalmazták meg a vizsgálatok, hogy a szülők munkabeosztása nem fix, gyakori a home office, és heti két-három munkanapért nem akarják beadni bölcsődébe a gyermeket. Az is sok családnál előfordul, hogy nem tudják anyagilag megoldani a gyermek elhelyezését, így marad az informális ellátás, ez legtöbb esetben azt jelenti, hogy a nagyszülő vigyáz a gyermekre, vagy alkalmi bétisittereket fogadnak fel. Azonban a legnyomósabb ok maga a férő helyek hiánya. Születéstől 14 éves korig, jelentsen ez rendes munkaidőben dolgozó szülők gyermekeit, vidéken élő szülők gyermekeit, fizikai és mentális betegséggel élő gyermekeket, minden téren csökkenő arányban találhatók helyek a gyermekek nappali elhelyezésére.

Mivel a fenti okok következményeként az informális ellátás a családok nagy részénél megfigyelhető tendencia, ez a különböző kutatások fókuszpontjába került. Lidgate-Li-Lindenmeyer (2018) kutatásában azt vizsgálta, hogy van-e össze függés az elhízott gyermekek és az informális gyermekfelügyelet között, és az eredmények a kapcsolatot alátámasztották. Ennek oka, hogy addig, amíg a formális ellátásban a gyermekek étkezésére szabályozások vannak, mind a táplálkozási szakemberek javaslatai alapján, mind pedig tényleges időbeosztási szempontból, addig az informális felügyeletre sokkal jellemzőbb, hogy az étkezés a jutalmazó vagy büntető nevelés eszköze. A kutatás alapján megfogalmazták, hogy a gyermekre vigyázó személy elég gyakran „megenyhül”, és a gyermeknek ebédre egy fagyaltot ad, vagy minden étkezés után valami édességgel kedveskedik neki „nevelési” céllal. Ez a rendszertelenség és a szakmai szempontok hiánya hosszú távon súlybéli problémákkal jár együtt a gyermekeknél, ami egyre inkább népegészségügyi problémákat okoz az Egyesült Királyságban (Lidgate-Li-Lindenmeyer, 2018).

Németország

Németországban több típusú gyermekfelügyeleti lehetőség létezik. Fenntartói szempontból létezik egyrészt az önkormányzati ingyenes ellátás, másrészt az egyéb szponzorok által fenntartott gyermekfelügyeleti formák.

Önkormányzati fenntartású gyermekfelügyeleti lehetőségek

A nappali ellátás a legcsaládcentrikusabb, mert az adott gyermekfelügyelő (*Tagesmutter/ Tagesvater*) maximum 5 gyermekre vigyázhat. A felügyelet időpontja a szülővel való megegyezés alapján alakítható. A „nagy napközis” ellátásban általában 2-3 felügyelő dolgozik együtt, sokszor bérelt helyiségekben, maximum 10 gyermekkel. Ez a lehetőség azért vonzóbb sok szülő számára, mert ha egy felügyelő hiányzik, például betegség miatt, akkor van helyettesítés, nem kell a gyermekeknek ideiglenesen más ellátást keresni. Ennek költsége regionálisan változik. Azok a szülők, akiknek a jövedelme egy adott érték alá esik, kérhetik a „szociális szolgáltatót” (*Jugendamt*), hogy vállalják át a költségeket.

A másik gyermekfelügyeleti forma a napközis otthon, ahol pedagógiai végzettséggel rendelkező szakemberek dolgoznak. A dolgozóknak kötelező a bajor Oktatási és Fejlődéslélektani Tervezetben alapuló Nevelési tervet (*Bayerischen Bildungs- und Erziehungsplan auf der Basis entwicklungspsychologischer und pädagogischer Konzepte*) követniük a munkájuk során. Az üzemeltetési szabályozások attól függnek, hogy csak 3 év alatti gyermekek látnak el, vagy vegyes életkorú csoportokat is kialakítanak. Amennyiben csak egy csoport van egy nagy napköziben, akkor általában 12 férőhely a leggyakoribb, a többcsoportos, vegyes életkorú intézményekben legfeljebb 200 gyermek helyezhető el. Ezek a napközik általában fix nyitvatartási idővel rendelkeznek, és kapcsolatban állnak más napközikkel, különböző iskolákkal, nevelési tanácsadókkal és korai intervenciók központokkal (Forrás 5., 6.)

Egyéb szponzorok által fenntartott gyermekfelügyeleti formák

Az önkormányzati fenntartású gyermekfelügyelet mellett találhatóak egyéb, jóléti egyesületek, szülői kezdeményezések vagy magáncégek által fenntartott és működtetett bölcsődék és játszósobák. Ezek általában az oktatás fókuszpontjaiban és a nevelői munkában térnek el egymástól. De legyen szó bármely gyermekfelügyeleti ellátásról, mindegyiknek a minőségi szabályozásáért az adott területi „Ifjúsági Jólétért Felelős Hivatal” (*Träger der öffentlichen Jugendhilfe*) felel. Az intézményeknek rendelkeznie kell az Ifjúsági Jóléti Hivaltól származó működési engedéllyel, a gyermekfelügyelőknek pedig gondozási engedéllyel (Forrás 6.).

Franciaország

Franciaországban az általános iskola (*école élémentaire*) előtt két egymást követő intézményes gyermekfelügyeleti rendszerbe helyezhetők el a gyermekek. 0–3 éves kor között bölcsődei ellátásban (*crèche*) vehetnek részt a gyermekek, ez opcionális. Azonban 3 és 6 éves kor között kötelező óvodai ellátásban (*école maternelle*) kell részesülniük, melyet a franciák „iskola előttinek” hívnak. Fenntartó szerint a bölcsődei ellátás lehet 1) szülők által vezetett, 2) állami, 3) privát vagy 4) társulós. A helyek korlátozottak, a szülők általában már a várandóság alatt „beíratják” a várólistára a születendő gyermekeket. Az egyedüli kitétel a bekerülésre, hogy a gyermek minden védőoltást meg kell hogy kapjon. Nagyság szerint vannak kis létszámú bölcsődék (*micro-crèche*), ahol maximum 9 gyermek helyezhető el, és vannak a nagy létszámúak (*crèches collectives*), ahol akár 60 gyermeknek is biztosított a férőhely. Az állami bölcsődékbe való feliratkozást a helyi önkormányzatnál lehet intézni, és hasznos már a gyermek születése előtt ezt megtenni. Ha nem tetszik az a bölcsőde, melyet az önkormányzat jelölt ki, akkor a szülőnek van lehetősége privát vagy társulós bölcsődébe is beadnia a jelentkezést. A bölcsődei költségek a szülők jövedelmétől és a család nagyságától függ. A legkevesebbet keresőknek hozzávetőleges havi 50 eurót kell fizetni az egész ellátásért, míg a jobb anyagi helyzetben lévők akár havi 400 eurót is fizethetnek (Forrás 7.).

0 és 3 éves kor között azonban nem csak bölcsődei ellátásra van lehetőség. Ezen a téren hasonló a helyzet, mint az Egyesült Királyságban: a gyermekek mehetnek gyermekfelügyelőhöz (*assistante maternelle or nounou*), de van lehetőség dadát vagy bébiszittert is fogadnia a szülőknak. A bölcsődék az év nagy részében nyitva tartanak, rugalmas beosztásban dolgoznak, valamint szakképzett munkavállalókat foglalkoztatnak. Valamint kiemelendő még, hogy ezek a bölcsődék külön táplálkozási szakemberek által összeállított étkeztetést biztosítanak a gyermekeknek.

A gyermekfelügyelőknek egy minimum 120 órás képzésen kell részt venni, és különböző weboldalakon lehet őket célirányosan megtalálni. Van lehetőség próbaidőre alkalmazni ezeket a szakembereket, így többféle helyzetben is van lehetőség megfigyelni a munkájukat, és aszerint dönteni, hogy a szülők és a gyermek számára ki a legalkalmasabb. Az ő fizetésük nem lehet alacsonyabb, mint 3,49 euró/óra, valamint ha a sztenderd heti 45 óránál többet kell dolgozniuk, akkor kötelező a szerződésben a túlóra időtartamát fel kell tüntetni. Sok szülő azért alkalmaz gyermekfelügyelőt, mert egyedül ő felelős a gyermekért egy személyben, viszont nehézséget rejt magában, hogy ha ez a szakember lebetegszik vagy szabadságot vesz ki, akkor nem lesz, aki vigyázzon a gyermekre.

A dadák/dajkák vagy bébiszitterek ritkák Franciaországban. Nekik nem kell semmilyen szakmai képzésen részt venniük, viszont monitorozás szempontjából érdemes utánuk nézni. Arra is lehetőség van, hogy olyan ügynökséget keressen fel a szülő, ahol

kétnyelvű, nemzetközi dadát, bébiszittert találhat a gyermekének, aki segíti a gyermek idegen nyelvi fejlesztését.

Az óvodák fenntartó szerint lehetnek államiak vagy privát óvodák. Az állami óvodákban és iskolákban az egyetlen összeg, amiért fizetnie kell a szülőknek, azok az extra szolgáltatások, úgymint pl. étkeztetés, napközis „megőrzés”, felügyelet. Itt 3 korcsoportos bontás van: 3-4 éves kor között, 4-5 éves kor között, valamint 5-6 éves kor között (Lewis, 1985).

Svédország

Svédországban az adott területi önkormányzat felelős a gyermekfelügyelet megszervezéséért. Különböző gyermekfelügyeleti típusok vannak a gyermek 1 és 5 éves kora között. Ha valaki dolgozik vagy munkát keres, tanul, vagy több gyermekkel van otthon, akkor jogosult gyermekfelügyeletre, de fizetnie kell az ellátásért.

A gyermek az első születésnapjától jogosult ellátásra. A szülőnek regisztrálnak kell lennie a helyi önkormányzatnál, vagy igazolnia kell, hogy tartózkodása hosszú távú. Minden önkormányzatnak ehhez kapcsolódóan saját eljárási módja van.

Svédországban az „iskola előtti” „intézmény” (*förskola*) 1 és 5 éves kor közötti gyermekeket fogad, ide tartoznak a bölcsődék és az óvodák, ahol a gyermekek életkori csoportokra vannak osztva. Az „iskola előtti” egész évben nyitva tartanak, lehetnek önkormányzati vagy szülők általi fenntartásban, de minden esetben egy meghatározott curriculumot követ a nevelési tervük. Ha valaki munkanélküli vagy szülői szabadságon van, akkor napi legfeljebb 3 órát igényelhet, de a legtöbb önkormányzat ennél azért ajánl többet is, általában. Svédországban szabályozás van arra, hogy egy adott gyermekfelügyeleti intézményben maximum mennyi lehet az ellátás költsége. Svédországban emellett vannak úgynevezett nevelési/tanulmányi felügyelet is (*pedagogisk omsorg*), ezek egyfajta alternatívák lehetnek a bölcsődei és óvodai ellátásra (Forrás 8., Gustafsson–Stafford, 1994).

Finnország

A finn nevelési-oktatási modellre jellemző, hogy valóban a gyermek igényei és életkori sajátosságai vannak a középpontban, módszertana naprakész, a hosszú távú fejlődésre helyezi a hangsúlyt. Nagy hangsúlyt fektetnek az életkori sajátosságokra való reflektálásra. Az oktatási rendszer célja, hogy a gyermekek kíváncsiságát, tanulás utáni vágyát, szeretetét megőrizték és kiaknázzák (Forrás 9., Salminen, 2017).

Finnországban két típusú fenntartóhoz tartozhatnak gyermekfelügyelet, önkormányzatokhoz vagy privát szolgáltatókhoz. A szülők választhatnak a napközi (*päiväkoti*),

a családi napközi (*perhepäivähoito*), a csoportos családi napközi (*ryhmäperhepäivähoito*) vagy az otthoni gyermekfelügyelők közül. Egyes önkormányzatok más nyelveken is szolgáltatnak kora gyermekkori felügyeletet, a jelentkezés pedig területfüggő. Az ellátás költsége a szülő jövedelmétől függ, de sok esetben teljesen ingyenes. Maximum 295 euró/hét lehet az összege, de ez az adott önkormányzattól, a család jövedelmétől, a gyermek felügyeletben töltött óraszámától és attól is függ, hogy az adott felügyeletben mennyi gyermek tartózkodik ugyanattól a családtól. Emellett van lehetőség arra is, hogy napközi megőrzőben vegyenek részt a gyermekek, vagy otthon vigyázzon rájuk egy gyermekfelügyelő. Az ő bérezésük különböző lehet (Forrás 10.).

A gyermekek 9 hónapos koruktól 7 éves korukig vehetnek részt kora gyermekkori felügyeletben. A gyermekek csoportba való beosztása több tényezőtől függ. Számításba veszik a gyermek életkorát, van-e testvére, melyik csoportban van, van-e szüksége plusz segítségre. A csoportok pedagógiai szempontból megfelelőek kell hogy legyenek (Forrás 11., 12.).

Spanyolország

Spanyolországban 6 éves kortól kötelező intézményi ellátásban részt venni. De ettől függetlenül sok szülő kihasználja a bölcsődék (*guarderías*) és óvodák (*escuela infantil*) adta lehetőségeket, mert a szülői szabadság ideje a gyermek születése után mindössze 4 hónap, ezzel egyike a legrövidebb időszakoknak az Európai Unióban. Gyakori, hogy már a gyermek 3 hónapos korától más vigyáz rá. A bölcsődékben 3 éves korukig vannak a gyermekek. Ezután az óvodai ellátásban 6 éves korukig. Habár a nevelés és oktatás minden gyermek számára ingyenes 3 és 18 éves kor között, az óvodai férőhelyek száma az adott környéktől függ, ezért sokszor nehéz állami óvodákban férőhelyet találni. Ettől függetlenül van lehetőség privát intézménybe íratni őket. A felvételi eljárás részét képezik az olyan adatok, mint pl. „Jár-e testvére már az adott óvodába?”, „A közelben dolgozik-e a szülő?”, „Egy szülő háztartásban élnek?”, „Hány gyermek van a családban?”, „Van-e a gyermeknek valamilyen betegsége, fogyatéka?”, valamint a szülői kereset. A bölcsődei és óvodai ellátás összege a szülői jövedelem függvénye (Forrás 13., Díaz Gandasegui, 2017).

Az állami bölcsődék kétéves kortól fogadnak gyermekeket, a magánbölcsődék pár hónapos kortól. Itt a cél főleg a gyermekfelügyelet, viszont a nyelv tanulása is fontos szerepet kaphat. Általában 9.00–13.00 óra között vannak a gyermekek az intézmény felügyelete alatt, 20-25 fővel, három korcsoportba osztva.

A magánbölcsődék általában egyben óvodák is, és sokszor szoros kapcsolatban állnak adott általános iskolákkal, így ha egy szülő ezt választja, akkor a gyermekének egy kijelölt, egyenes utat választhat az intézmények között. Az intézmények közötti együttműködés pedig az intézménytípusok közötti átmenetben így még nagyobb segítséget kaphat.

Spanyolországban az óvodai nevelés témakörei között szerepelnek: a biztonság, a testük működése, az empátia, a civil viselkedés, a kommunikációs készségek, a problémamegoldás, az alap matematika, a család, a környezet, a társadalom. Sokszor már bölcsődés- és óvodáskorban is megjelenik a második nyelv oktatásának megalapozása.

Emellett van lehetőség dadát és bébiszittert is felfogadnia a szülőknek, akiket különböző ügynökségeken keresztül lehet elérni (Forrás 13.).

Olaszország

Olaszországban két típusú „iskola” működik, ahol a 3 hónap és 6 éves kor közötti gyermekekre vigyáznak, azonban egyikbe sem kötelező a gyermekeket beíratni. Vannak szülők, akik a gyermeküket nem is küldik intézménybe 6 éves korukig. Néhány intézménynél személyesen, máshol online kell intézni a beiratkozást. Ezt a helyi önkormányzatok szabják meg. Az intézményi költségeket a család gazdasági háttere és a település önkormányzata határozza meg (Forrás 14.).

3 hónapos kortól 3 éves korig a gyermekek bölcsődébe (*nidi d'infanzia*) és „mikrobölcsődébe” (*micronidi*) járhatnak. A bölcsődék maximum 60 gyermeket látnak el, amíg a mikrobölcsődék maximum 10-et. Céljuk a gyermekek fizikai és mentális egészségének biztosítása, az identitásuk, autonómiájuk és készségeik fejlesztése. Néhány intézményben van egy úgynevezett „tavasz” osztály (*sezione primavera*), ahova 2 és 3 év közötti gyermekek járnak. Az óvodákban (*scuole dell'infanzia*) 3 és 6 éves kor között felügyelik a gyermekeket. Általában 18-29 gyermek van egy csoportban (osztályban). Az óvodákban sok fejlesztőjátékot játszanak, melyek felkészítik a gyermekeket az iskolai létre, követelményekre. Ezenfelül az olasz kormány biztosít egyéb kiegészítő nevelési/oktatási szolgáltatásokat is (*servizi integrativi*), amelyeknek célja, hogy a családok szükségleteit kielégítse. Ezek érdekében rugalmas struktúrákat és szervezeteket működtetnek (pl. játszóterek, központok családoknak és gyermekeknek, otthoni ellátások) (Forrás 15).

Dánia

A tanulmányban a Dániában működő rendszer kicsit részletesebben kerül bemutatásra, mivel a magas migrációs arány miatt, valamint a nagyszámú német kisebbség miatt a dán gyermekfelügyeleti rendszernek alkalmazkodnia kellett a változó körülményekhez.

A dán alaptörvényben szerepel a játékhoz való jog, vagyis a gyermekeknek joga van a játszáson keresztül megismerni a világot maguk körül. A dán pedagógia a gyakorlatban is gyermekközpontú. Belépve egy intézménybe, olyan érzése támad a látogatónak, mintha valaki otthonába lépne be. A dekoráció emberközelí, tele vannak az intézmények

játszósarkokkal, pihenőkkel, közösségi terekkel, ahol a gyermekek kikapcsolódhatnak, szocializálódhatnak és tanulhatnak, de ha arra van szükségük, akkor kicsit el is vonulhatnak a társaiktól. Az egyensúly fontos, vagyis a komoly feladatok és kihívások közben fontos a megpihenés, a feltöltődés. A dán rendszer arra tanítja a gyermekeket, hogy képesek legyen önállóan gondolkodni, problémát megoldani, és merjenek magukért és másokért felelősséget vállalni. A pedagógiai módszerekben is tükröződik ez a mentalitás (Johnson–Johnson, 2009).

A dán nevelési-oktatási rendszerben találhatóak állami és privát intézmények is. A bölcsődei ellátást tekintve az vehető észre, hogy jelentős befolyásoló tényező a szülők életében, hogy Magyarországhoz képest sokkal kevesebb a szülői szabadság. Emiatt, valamint mert a háztartásbeli, gyermekgondozási feladatok az édesanya és édesapa között arányosabban vannak elosztva, teljesen elfogadott, hogy a gyermekek pár hónapos koruktól kezdve bölcsődében töltik a napjaik egy részét. A szülőknek a gyermek négy hónapos kora előtt már érdemes feliratkozni állami férőhelyre, mert olykor akár 2 hónapos várólista is előfordulhat. 6 hónapos kortól 34 hónapos korig kétféle lehetőség van gyermekfelügyeletre: egyik a nappali bölcsődei ellátás, másik pedig az otthoni munkavégzésben tevékenykedő gyermekfelügyelő, aki egy regisztrált, törvényhatósági munkavállaló. A bölcsődékben általában 60 és 100 fő közötti gyermeket, 12 fős csoportokra bontva lát el 3-3 felnőtt. A gyermekfelügyelő 4-5 gyermekre vigyáz saját otthonában. A dániai óvodákban 34 hónapos kortól 5 éves korig helyezhetők el a gyermekek (Forrás 16.).

Ami kifejezetten dániai jellegzetesség – valamint a skandináv kultúra jellegzetessége is egyben –, hogy a gyermekeket kint altatják, legyen az bölcsőde, óvoda vagy nem intézményesített formában megvalósuló otthoni pihenőidő. Addig, amíg -10 Celsius fok alá nem süllyed a hőmérséklet, addig a gyermekek bebugyolálva, fedett babakocsi-ban szokják a hideg levegőt. Ez segít a gyermekeknek alkalmazkodni a sokszor zord skandináv időjáráshoz, valamint egészségügyi pozitív hatásai is bizonyítottak (Bowler et al., 2010).

Van egy másik jellegzetesség is a dán nevelési-oktatási rendszerben: az erdei óvodák. Ezek speciális óvodák, melyek sokszor limitált férőhelyekkel rendelkeznek, emiatt sokszor már a gyermek születése előtt feliratkoznak a szülők a várólistára. Az erdei óvodáknak az a fókuszpontja, hogy a gyermek megismerkedhessen a természettel, a szabadban játszhasson, hacsak nincs nagyon hideg vagy hóvihár. Az óvodák és az óvodák udvara úgy vannak kialakítva, hogy rétek, erdőségek elérhető közelben legyenek, sokféle aktivitási lehetőséggel. A pedagógusok sokszor itt is facilitátori szerepet töltenek be, csak a határokat szabják meg a gyermekeknek, amelyen belül szabadon mozoghatnak, fedezhetik fel a világot: fára mászás, késsel fafaragás, gátépítés a patakban, békák, mókusok megismerése stb. (Forrás 17., 18.) A skandináv kultúra fontos részét képezi a fával való munka, mely a nevelés, oktatás során is megjelenik (Morehouse, 2018).

Emellett további érdekesség is jellemzi a dán gyermekfelügyeleti rendszert: a gyermek óvodába való regisztrálásához azt a nyelvet is meg kell adni, amit a legfolyékonyabban használ. A magas bevándorlási ráta, valamint a német kisebbség nagy aránya miatt (ezutóbbi főleg Dél-Dániában) sok olyan gyermek van, akinek nem a dán az első nyelve, vagy egyáltalán nem is beszél dánul. Ugyanakkor van sok olyan szülő is, aki dán gyermekét német kisebbségi bölcsődébe, óvodába, iskolába íratja, hogy azon a nyelven is fejlődhessen, és anyanyelvi szintűvé válhasson a tudása. További lehetőség a külföldről jövő gyermekek integrálására az úgynevezett „fogadó” csoportok. Ezek működtetését az intézmények vállalják fel, és a fenntartásuk is az intézmény döntése. Van, ahol egy ilyen csoport van, és van, ahol több. Ezeknek a lényege az, hogy adott korcsoportokra lebontva vannak a gyermekek, ahova a bevándorolt szülők gyermekei járnak. Ennek jellegzetessége, hogy mivel a letelepedésüktől számított szűkös időn belül el kell kezdeniük óvodába járni, van, hogy a gyermek egyáltalán nem rendelkezik semmi féle dán nyelvtudással. Vannak pedagógusok, akik használják az angol vagy német nyelvet mint közös nyelvet, de van, ahol a gyermekek belecsöppennek egy világba, ahol semmit nem értenek. Itt az alaptól kezdve, differenciáltan, de megtanítják a szükséges nyelvtudást, hogy részt tudjanak venni a rendes dán oktatásban. Aki jól halad egy tárgyból, az bemehet az adott rendes tanítási órára a többi dán gyermekhez, aki lassabban halad, az korrepetálást kap.

Ezenkívül célszerű megemlíteni, hogy a dán bölcsődei, óvodai és iskolai rendszerben sokszor okoz nehézséget a traumát átélt gyermekek reintegrálása. Egyik sarkalatos példa azoknak a gyermekeknek az esete, akik olyan háborús övezetből menekültek, ahol nem volt szabad kint a szabadban játszani az orvlövészek és az aknák miatt. Mivel a dán rendszer egyik jellegzetessége a természetközeli oktatás, a gyermekeket hozzá kellett szoktatni a kinti léthez, és segíteni kellett számukra megtanulni, hogy az épületen kívül is biztonságban vannak. Ezen helyzetek kezelése még kihívást jelent sokszor a pedagógusoknak és a rendszernek is, de a rugalmasság nagymértékben segíti a pedagógusokat (Matsumoto–Sung Hwang, 2011; Jensen 2014).

Összegzés

A tanulmány is szemlélteti, hogy országoként nagyon eltérő képet mutat a gyermekfelügyeleti rendszer az állam által nyújtott támogatások, a férőhelyek és a szülőket terhelő költségek tekintetében. A kisgyermekek elhelyezése szoros összefüggést mutat a szülők munkaerőpiaci helyzetével, azok elvárásaival és az állam szerepvállalásával. Az elhelyezési lehetőségek és a rendelkezésre álló opciók skálája is széles spektrumon mozognak. Azonban egyik ország működési modelljére sem mondható az, hogy tökéletes, de feltételezhető, hogy minden ország a saját lehetőségeihez mérten próbál segítséget nyújtani a szülőknek

a család és a munka egyensúlyának támogatásában. A helyi specialitások pedig képet adnak arról, hogy a helyi igényekre és szükségletekre hogyan próbál választ adni az állam, illetve milyen mértékben enged teret a magánszektornak, és milyen szakmai kritériumokat határoz meg számukra, ezzel is védve és támogatva a gyermekeket és a családokat.

Felhasznált szakirodalom

- Andorka Rudolf (2006): *Bevezetés a szociológiába*. Budapest, Osiris.
- Bassok, Daphna – Latham, Scott – Rorem, Anna (2016): Is Kindergarten the New First Grade?. In: *AERA Open*. January-March 2016, Vol. 1, No. 4, pp. 1–31. DOI: 10.1177/2332858415616358
- Bernstein, Basil (1996): Nyelvi szocializáció és oktathatóság. In: Meleg Csilla (szerk.): *Iskola és társadalom I. (Szöveggyűjtemény)*. JPTE Tanárképző Intézet Pedagógia Tanszéke, Pécs. <http://mek.niif.hu/01900/01944/01944.htm#10> [Utolsó letöltés: 2024. 03. 14.]
- Bowler, Diana E. – Buyung-Ali, Lisette M. – Knight, Teri M. – Pullin Andrew S. (2010): A systematic review of evidence for the added benefits to health of exposure to natural environments. In *BMC Public Health* 10, 456 (2010). <https://doi.org/10.1186/1471-2458-10-456>
- Csepeli György (2014): *Szociálpszichológia*. Budapest: Kossuth Kiadó.
- Díaz Gandasegui, Vicente – Díaz Gorfinkel, Magdalena – Elizalde-San Miguel, Begoña (2017): Caring for Children Under Three Years in Two Different Models of Welfare States: The Cases of Spain and Norway. In: *Journal of Comparative Family Studies*. Vol. 48, Issue: 2., Spring. p. 157–173.
- Gustafsson, Siv – Stafford, Frank P. (1994): Three Regimes of Child Care: The United States, the Netherlands, and Sweden. In: *The National Bureau of Economic Research. Volume: Social Protection versus Economic Flexibility: Is There a Trade-Off?*. University of Chicago Press. ISBN: 0-226-05678-3. p. 333–362
<http://www.nber.org/chapters/c11263> [Utolsó letöltés: 2024. 03. 20.]
- Hart, Roger A. (1997): *Children's participation: the theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*. Earthscan.
- Jarvie, Megan – Shorto, Sam – Kunwar Deer, Lisa – Goddard, Emma (2023): *Childcare Survey 2023*. CORAM, Family and Childcare.
- Jensen, Iben (2004): The practice of intercultural communication. In: *Journal of Intercultural Communication*. (6) ISSN 1404-1634. <http://www.immi.se/intercultural/nr6/jensen.pdf> [Utolsó letöltés: 2024. 03. 25.]
- Johnson, David W. – Johnson, Roger T. (2009): Making cooperative learning work. In: *Theory Into Practice*, 38:2, 67–73, DOI: 10.1080/00405849909543834

- Lewis, H. D. (1985): *The French Education System*. Routledge Library Editions. Comparative Education.
- Lidgate, Eleanor Diana – Li, Bai – Lindenmeyer, Antje (2018): A qualitative insight into informal childcare and childhood obesity in children aged 0-5 years in the UK. In: *BMC Public Health*, (2018) 18:1229. <https://bmcpublichealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12889-018-6131-0> [Utolsó letöltés: 2024. 02. 16.]
- Matsumoto, David – Sung Hwang, Hyi (2011): Cooperation and competition in intercultural interactions. In: *International Journal of Intercultural Relations*. 35 (2011) 677–685
- Morehouse, Pete (2018): *Learning Though Woodwork. Introducing Creative Woodwork in Early Years*. Roughledge
- Salminen, Jenni (2017): Early Childhood Education and Care System in Finland. In: *CEJSH The Central European Journal of Social Sciences and Humanities*. 2017. Vol. 5. Issue 2. p. 15–154.
- Tylor, Edward Burnett (1871): *Primitive culture. Research into the developement of mythology, philosophy, religion, language, art, and custom*. I. London: John Murray.
- Walsh, Daniel J. (1989): Changes in Kidergarten: Why here? Why now?. In: *Early Childhood Research Quarterly*, 4, 377–391.

Felhasznált források

- Forrás 1: <https://www.gov.uk/government/organisations/ofsted>
- Forrás 2: <https://www.athomechildcare.co.uk/nurseries-vs-childminders-whats-the-difference>
- Forrás 3: <https://www.coram.org.uk/about-us/coram-today/>
- Forrás 4: <https://www.familyandchildcaretrust.org/childcare-survey-2023-report-landing-page>
- Forrás 5: https://www.baer.bayern.de/imperia/md/content/stmas/baer/elternbriefe/rz_elternbrief_00_krppe_web_2019.pdf
- Forrás 6: https://www.familienland.bayern.de/themen/beratung/index.php?utm_campaign=sea&utm_term=kindererziehung&gad_source=1&gclid=CjwKCAjw57exBhAsEiwAaIxaZh2nNeujYpJiFICMCz2uKpS2JjQ18HIOxZ8iyWwT8cXt9cgkloc-BxoCF6sQAvD_BwE
- Forrás 7: <https://.expatica.com/fr/living/family/french-daycare-101152/>
- Forrás 8: <https://www.norden.org/en/info-norden/childcare-sweden>
- Forrás 9: <https://www.heischools.com/resources/articles/finlands-early-childhood-education-model/>

- Forrás 10: <https://www.suomi.fi/guides/work-in-finland/when-you-arrive/childcare-school-studies>
- Forrás 11: <https://www.infofinland.fi/education/early-childhood-education>
- Forrás 12: <https://www.oph.fi/en/education-and-qualifications/what-early-childhood-education-and-care>
- Forrás 13: <https://www.expatica.com/es/living/family/preschool-spain-107654/>
- Forrás 14: <https://italiahello.it/en/articolo/daycare-and-kindergarten/>
- Forrás 15: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/italy/early-childhood-education-and-care>
- Forrás 16: <https://international.kk.dk/live/childcare-and-school/childcare-services>
- Forrás 17: https://www.youtube.com/watch?v=Jkij9dJfcw&ab_channel=SBSDateline
- Forrás 18: https://www.youtube.com/watch?v=WxIQHsp6bVg&ab_channel=ABCNewsIn-depth

Szebeni Rita

ÖSSZEGZÉS, TOVÁBBI CÉLKITŰZÉSEK

Összegzésképpen elmondható, hogy az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem napközbeni gyermekfelügyeleti szolgáltatásának célja, hogy olyan átfogó támogatást nyújtson a szülők számára, amely biztosítja a gyermekek biztonságos és fejlesztő környezetben való elhelyezését a nap folyamán. A szolgáltatás küldetése, hogy az intézmény keresztény értékrendjének megfelelően biztosítsa a gyermekek testi, lelki és szellemi fejlődését.

Az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem napközbeni gyermekfelügyeletének további céljai között szerepel, hogy a szolgáltatást hosszú távon fenntartható módon működtesse, folyamatosan igazodva a helyi közösség igényeihez és a modern pedagógiai elvárásokhoz. Cél, hogy a gyermekfelügyelet stabil és állandó szolgáltatássá váljon, mely a szülők számára megbízható, kiszámítható és hosszú távú támogatást nyújt, miközben a gyermekek fejlődését elősegítő ellátást biztosít.

További cél, hogy az egyetem folyamatosan fejlessze a szolgáltatás szakmai színvonalát, beleértve a legújabb nevelési módszerek bevezetését, a pedagógiai és fejlesztő tevékenységek innovációját, valamint a gyermekfelügyelők rendszeres továbbképzését. Ezzel biztosítva, hogy a szolgáltatás nemcsak a jelenlegi, hanem a jövőbeli kihívásokra is képes reagálni.

Ezenfelül cél, hogy a napközbeni gyermekfelügyelet hosszú távon szorosan integrálódjon az egyetem közösségi életébe, összekapcsolva az intézmény oktatási, kutatási és társadalmi szerepvállalását. Az egyetem elkötelezett amellett, hogy példát mutasson a családbarát intézményi gyakorlatok kialakításában, amely elősegíti a szülők és a gyermekek közötti harmonikus kapcsolat fenntartását és fejlesztését.

Fontos célként fogalmazhatjuk meg továbbá, hogy a gyermekfelügyeleti szolgáltatás mintaprojektként szolgáljon más intézmények számára, bemutatva, hogyan lehet hosszú távon sikeresen működtetni egy olyan rendszert, amely egyszerre támogatja a gyermekek fejlődését és a szülők munka-magánélet egyensúlyát.

BrEKKEncs

KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS
MINISZTERIUM

A VI/3010/2023/FÁFIN sz. Gyermekfelügyeleti rendszer kialakítása és elindítása c. projekt
a Kulturális és Innovációs Minisztérium támogatásával valósult meg.